

Raport roczny Narodowego Instytutu Dziedzictwa

2015

NARODOWY INSTYTUT
DZIEDZICTWA
NATIONAL HERITAGE BOARD OF POLAND

Szanowni Państwo

Rok 2015 to drugi rok realizacji przez Narodowy Instytut Dziedzictwa zadań powierzonych mu w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017. Programu rządowego, stanowiącego jeden z instrumentów wykonawczych przyjętej przez Radę Ministrów Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, którego głównym celem jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków – innymi słowy zwiększenie ich udziału w życiu społecznym i pogłębienie świadomości ich znaczenia dla rozwoju społecznego.

Stąd też NID, realizując w 2015 roku rozliczne zadania Programu, tak wiele uwagi i starania poświęcił działaniom służącym szerokiemu upowszechnianiu wiedzy o dziedzictwie i jego wartości, budowaniu świadomości społecznej oraz uaktywnieniu i włączeniu obywateli naszego kraju w proces ochrony i opieki nad zabytkami w celu zachowania ich dla przyszłych pokoleń.

Pośród działań podjętych przez NID w 2015 roku w ramach KPOZiOnZ mających rozpropagować wiedzę o dziedzictwie kulturowym i uświadomić jego rolę w życiu współczesnych i przyszłych pokoleń Polaków znalazły się zarówno zadania cykliczne, realizowane przez Instytut już od wielu lat, jak

koordynacja Europejskich Dni Dziedzictwa, których 23. edycja pod hasłem „Utracone dziedzictwo” obfitowała w 2000 wydarzeń i zgromadziła 320 tysięcy uczestników, jak również zadania całkiem nowe, między innymi zorganizowana przez NID szeroka kampania społeczna pod hasłem „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość”. Jej zasadniczym celem było zwrócenie uwagi, jak ważna w procesie ochrony dziedzictwa kulturowego jest aktywna postawa społeczeństwa, a także jak istotna jest popularyzacja wiedzy o zabytkach oraz uświadomienie znaczenia, jakie dla naszej teraźniejszości i przyszłości mają materialne i niematerialne pamiątki przeszłości.

Do nowych inicjatyw NID, w ramach realizacji celu KPOZiOnZ dotyczącego tworzenia warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, należy również zaliczyć przygotowanie i realizację we współpracy z Polskim Instytutem Sztuki Filmowej pierwszej edycji ogólnopolskiego konkursu filmowego „Zabytkomania”, do którego zgłoszono 49 filmów. Konkursu, którego celem było nie tylko rozwijanie pasji filmowej wśród młodych amatorów i profesjonalistów, ale przede wszystkim wzbogacenie ich wiedzy o lokalnych zabytkach oraz wzbudzenie w nich emocjo-

nalnej z nimi więzi. Instytut przygotował i zrealizował również pierwszą edycję własnego programu dotacyjnego „Wolontariat dla dziedzictwa”, którego naczelnym celem jest zaktywizowanie ruchu wolontariackiego w obszarze ochrony i opieki nad zabytkami.

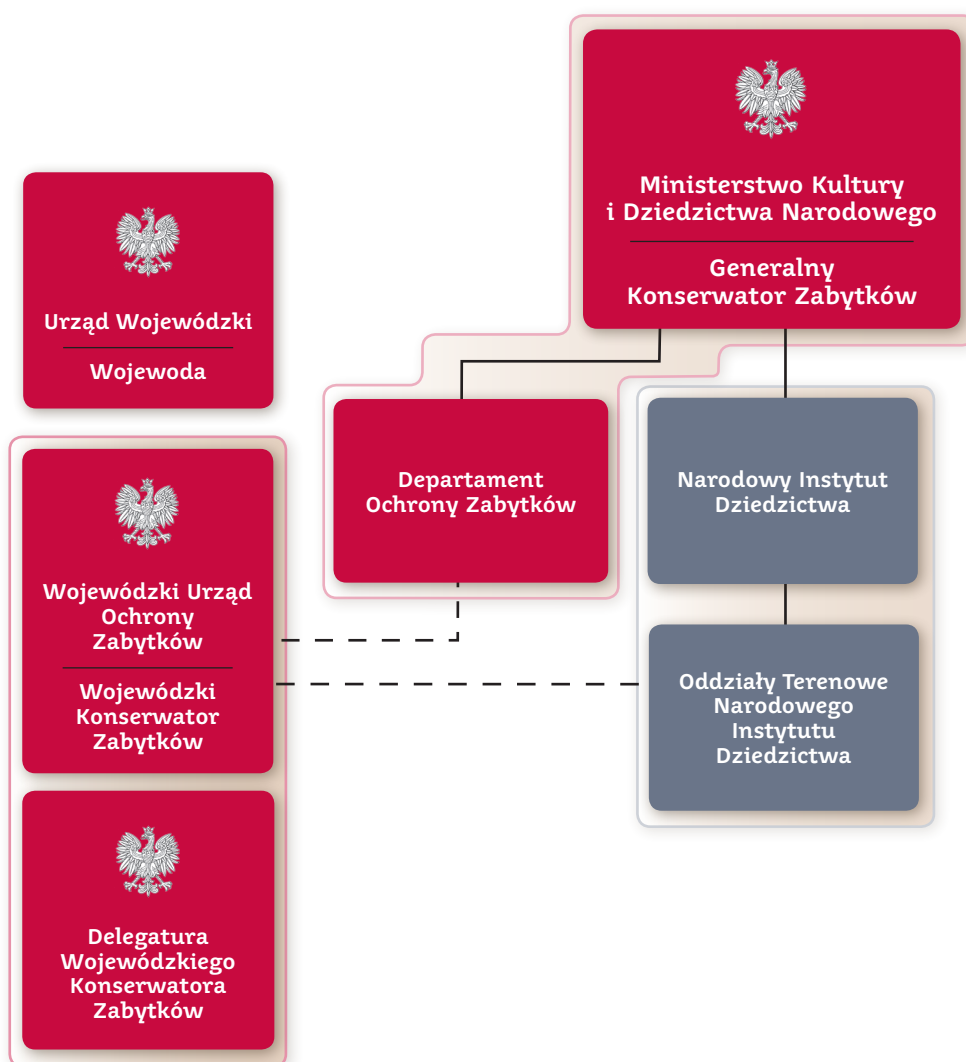
Poza inicjatywami mającymi upowszechniać wiedzę o zabytkach NID podejmował także, skierowane do właścicieli obiektów zabytkowych, działania służące promocji aktywnej, zgodnej z zasadami konserwatorskiej opieki nad zabytkami. Prócz corocznie organizowanego przez Instytut konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany” NID w roku 2015 przygotował i po raz pierwszy rozpiął nowy konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków, skierowany do właścicieli i użytkowników zabytków, na najlepszą działalność edukacyjną realizowaną w obiekcie zabytkowym. Konkurs ma być formą zachęcenia właścicieli obiektów zabytkowych do ich udostępnienia i podzielenia się wiedzą o nich.

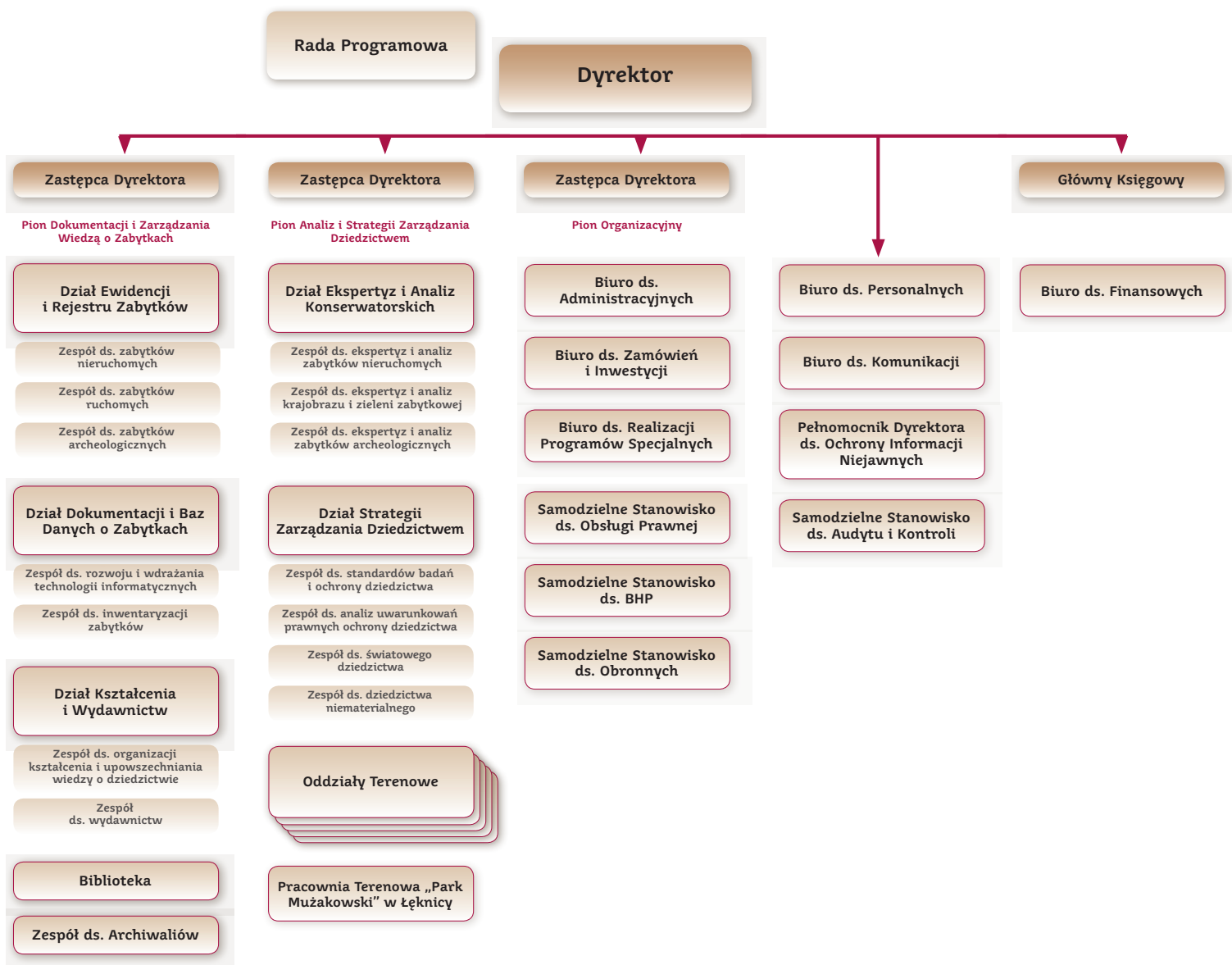
Zdając sobie sprawę, jak bardzo ważną rolę w procesie upowszechniania i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym w obecnych czasach odgrywają media, NID na początku 2015 roku podpisał pięcioletnią umowę z Telewizją Polską S.A. oraz roczną z Polskim Radiem S.A. Umowy te zaowocowały intensywną współpracą, w ramach której liczne materiały przygotowane przez NID (np. spoty radiowe i telewizyjne, wywiady) były emitowane w Pierwszym, Drugim i Trzecim Programie Polskiego Radia oraz na antenie TVP1, TVP2, TVP Kultura, TVP Historia, TVP Regionalna i TVP Polonia. Z inicjatywy i z pomocą NID powstało też szereg audycji radiowych i telewizyjnych, w tym cykl pięciominutowych filmów poświęconych pomnikom historii „Szlakiem miejsc niezwykłych”, które w drugiej połowie 2015 roku były emitowane w każdą sobotę i niedzielę na antenie TVP Kultura.

Wymienione wyżej działania to jedynie wycinek tego, nad czym Narodowy Instytut Dziedzictwa pracował w roku 2015. Dlatego też serdecznie zachęcam do zapoznania się z przekazywanym w Państwa ręce rocznym raportem Instytutu, w którym znajdują Państwo pełną informację na temat działalności NID w zakresie gromadzenia i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie oraz wyznaczania i upowszechniania standardów jego ochrony i konserwacji.

prof. Małgorzata Rozbicka
Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Umiejscowienie **NID** w strukturze systemu ochrony zabytków

Struktura Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Spis treści

Rada Programowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa	8
Sprawozdanie z działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa za 2015 rok	11
Gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie	
Digitalizacja danych o zabytkach Polski – stan na koniec 2015 roku	70
Historia biblioteki i jej zbiory	78
Wyznaczanie i upowszechnianie standardów ochrony i konserwacji	
Weryfikacja zabytków obszarowych na wybranych przykładach	86
Działania na rzecz upowszechniania i popularyzacji wiedzy o zabytkach w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	93
Kształtowanie świadomości społecznej	
Kampania społeczna „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość”	98
Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków 2015	102
5. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii	104
Europejskie Dni Dziedzictwa 2015 „Utracone dziedzictwo”	107

Rada Programowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa

prof. dr hab. **Wojciech Bałus** – historyk sztuki, studiował też filozofię. Profesor zwyczajny w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zajmuje się teorią i historią sztuki XIX–XXI wieku oraz związkami sztuki z filozofią, antropologią kulturową i literaturoznawstwem. Redaktor serii „Ars Vetus et Nova”. Przewodniczący Polskiego Komitetu Narodowego Corpus Vitrearum. Członek zwyczajny Hessische Akademie der Forschung und Planung im Ländlichen Raum, AICA oraz członek–korespondent Polskiej Akademii Umiejętności. Autor wielu książek z dziedziny historii sztuki.

Elżbieta Berendt – kierownik Muzeum Etnograficznego, Oddziału Muzeum Narodowego we Wrocławiu. Zastępca przewodniczącego Rady ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Z wykształcenia etnografka, specjalizuje się w problematyce sztuki ludowej i tożsamości kulturowej; autorka trzech prac zwartych oraz kilkudziesięciu artykułów naukowych i popularnonaukowych. Od 2007 roku wspólnie z zespołem merytorycznym Muzeum koordynuje dolnośląskie obchody Europejskich Dni Dziedzictwa.

dr hab. inż. arch. **Marcin Gawlicki**, prof. KUL – architekt, badacz i konserwator zabytków; pełnił urząd wojewódzkiego konserwatora zabytków w Gdańsku, był dyrektorem Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, kierował Komitetem ds. Światowego Dziedzictwa w Polsce, obecnie jest kierownikiem Katedry Projektowania Krajobrazu w Instytucie Architektury Krajobrazu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

dr hab. **Dominik Jagiełło** – prezes Fundacji Hereditas. Z wykształcenia matematyk, specjalista w zakresie zarządzania organizacjami pozarządowymi oraz innowacyjności technologicznej.

prof. dr hab. inż. **Jerzy Jasieńko** – przewodniczący Rady Programowej NID. Kierownik Zakładu Materiałów Budowlanych, Konstrukcji Drewnianych i Zabytkowych Politechniki Wrocławskiej. Z wykształcenia konstruktor; specjalizuje się w konserwacji i wzmacnianiu historycznych konstrukcji drewnianych, ceglanych, kamiennych i betonowych. Zajmuje się badaniami materiałów historycznych oraz diagnostyką stanu technicznego obiektów zabytkowych.

prof. dr hab. **Leszek Kajzer** – archeolog, historyk kultury materialnej, kastellolog. Specjalista w zakresie archeologii historycznej. Wieloletni dyrektor Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego. Obecnie na emeryturze.

dr inż. arch. **Krzysztof Koszewski** – architekt, pracownik naukowy Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej. Zajmuje się problematyką zarządzania wiedzą o dziedzictwie architektonicznym oraz informacyjnymi i komunikacyjnymi aspektami procesu twórczego w architekturze.

Barbara Nowak-Obelinda – absolwentka historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1976 roku zatrudniona w instytucjach związanych z ochroną zabytków na Mazowszu, a od 1980 roku na Dolnym Śląsku. Kierownik Biur Badań i Dokumentacji Zabytków w Skierniewicach i w Wałbrzychu, następnie pracownik państwowych urzędów ochrony zabytków, w latach 1999–2012 kierownik Delegatury w Wałbrzychu wrocławskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, od stycznia 2013 roku zajmuje stanowisko Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu. Autorka opracowań ewidencyjnych zabytków oraz artykułów dotyczących problematyki ochrony zabytków.

dr hab. inż. **Robert Olszewski**, prof. PW – samodzielny pracownik naukowy Wydziału Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej, zajmuje się analizą danych przestrzennych oraz modelowaniem kartograficznym. Specjalizuje się w dziedzinie harmonizacji baz danych przestrzennych oraz implementacji Dyrektywy INSPIRE.

prof. dr hab. **Bogumiła J. Rouba** – pracownik naukowy Zakładu Konserwacji Malarstwa i Rzeźby Polichromowanej Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Konserwator-restaurator dzieł sztuki, specjalista w dziedzinie konserwacji malarstwa sztalugowego, ściennego, rzeźby polichromowanej. Zajmuje się zagadnieniami z obszaru profilaktyki konserwatorskiej, badaniami zależności procesów niszczenia zabytków od warunków panujących w ich otoczeniu (klimat, zawilgocenie, światło itd.), projektowaniem konserwatorskim, a także teorią konserwacji-restauracji i terminologią.

dr **Marek Rubnikowicz** – doktor nauk humanistycznych z zakresu archeologii. Pracownik naukowy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 1979–2001. Wojewódzki konserwator zabytków w Toruniu w latach 1993–1998 oraz 2002–2006; zastępca Generalnego Konserwatora Zabytków w latach 1999–2001 oraz pełniący obowiązki Generalnego Konserwatora Zabytków od roku 2001 do roku 2002. Od 2007 roku dyrektor Muzeum Okręgowego w Toruniu. Specjalista w zarządzaniu instytucjami wyspecjalizowanymi w popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

ks. **Andrzej Rusak** – dyrektor Muzeum Diecezjalnego Dom Długosza w Sandomierzu, konserwator Diecezji Sandomierskiej, historyk sztuki, wykładowca akademicki, kanonik Kapituły Sandomierskiej.

prof. dr hab. **Tadeusz J. Żuchowski** – historyk sztuki, profesor nauk humanistycznych, obecnie dyrektor Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

dr hab. inż. arch. **Agata Zachariasz**, prof. PK – architekt, pracownik Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, specjalizuje się w architekturze krajobrazu, historii sztuki ogrodowej i rewaloryzacji zabytkowych ogrodów, zajmuje się również zagadnieniami ochrony krajobrazu kulturowego.

Sprawozdanie z działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa za 2015 rok

Narodowy Instytut Dziedzictwa realizuje zadania określone w statucie obowiązującym od 23 stycznia 2014 roku.

Zgodnie z regulaminem organizacyjnym z dnia 30 stycznia 2014 roku strukturę organizacyjną Instytutu tworzą: pion dokumentacji i zarządzania wiedzą o zabytkach, pion analiz i strategii zarządzania dziedzictwem, pion organizacyjny, komórki organizacyjne i samodzielne stanowiska pracy oraz 16 Oddziałów Terenowych: w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Toruniu, Warszawie, Wrocławiu i Zielonej Górze oraz Pracownia Terenowa „Park Mużakowski” w Łęknicy.

Instytut poprzez swoje działania kontynuuje dorobek Ośrodka Dokumentacji Zabytków, powołanego w 1962 roku: stanowi zaplecze eksperckie dla Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz służb konserwatorskich, a także propaguje ideę ochrony dziedzictwa kulturowego i upowszechnia wiedzę na jego temat w społeczeństwie.

Misją Narodowego Instytutu Dziedzictwa jest tworzenie podstaw dla zrównoważonej ochrony dziedzictwa poprzez gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o zabytkach, wyznaczanie standardów ich ochrony i konserwacji oraz kształtowanie świadomości społecznej celem zachowania dziedzictwa kulturowego Polski dla przyszłych pokoleń.

Zgodnie z § 3 statutu NID Instytut realizuje zadania w zakresie zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego Polski w celu jego zachowania dla przyszłych pokoleń poprzez:

- 1) gromadzenie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie;
- 2) wyznaczanie i upowszechnianie standardów ochrony i konserwacji zabytków;
- 3) kształtowanie świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Strategia realizowana w latach 2013–2015 koncentruje się wokół następujących priorytetów:

- A. tworzenie systemu skutecznej ochrony i opieki nad zabytkami;
- B. tworzenie bazy wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz warunków dla jej udostępniania i efektywnego wykorzystania;
- C. upowszechnianie wiedzy/edukacja o dziedzictwie oraz działanie na rzecz efektywnego/kreatywnego wykorzystania społecznego i gospodarczego krajowego potencjału kulturowego.

Do zadań Instytutu należy w szczególności:

1. GROMADZENIE I UPOWSZECHNIANIE WIEDZY O DZIEDZICTWIE

EWIDENCJA, REJESTR I MONITORING

Archiwizowanie zbiorów dokumentów związanych z ochroną zabytków oraz ich digitalizacja i upowszechnianie

Cel zadania: zachowanie informacji o zasobie zabytkowym dla przyszłych pokoleń.

Instytut na bieżąco zarządza zasobem archiwalnym centralnej bazy danych o zabytkach, na który składają się **5254 metry bieżące archiwaliów** oraz stale przyjmuje nowe zbiory.

W 2015 roku w kategorii zabytków nieruchomych przyjęto i opracowano:

- **319 nowych decyzji o wpisie do rejestru zabytków dla zabytków nieruchomych,**
- **53 decyzje o skreśleniu z rejestru zabytków,**
- **122 decyzje odmawiające skreśleń,**
- **445 postanowień zmieniających lub wyjaśniających treść wcześniej wydanych decyzji oraz informacji urzędowych dotyczących przenoszenia wpisów do nowych ksiąg rejestru.**

W kategorii zabytków archeologicznych w 2015 roku przyjęto i opracowano:

- **21 nowych decyzji o wpisie do rejestru zabytków,**
- **7 decyzji o skreśleniu z rejestru zabytków/uchyleniu decyzji,**
- **6 decyzji odmawiających skreśleń,**

- **35 postanowień zmieniających lub wyjaśniających treść wcześniej wydanych decyzji oraz informacji urzędowych dotyczących przenoszenia wpisów do nowych ksiąg rejestru.**

Od początku 2015 roku zarchiwizowano 1 mb opracowań wyników badań archeologicznych realizowanych w związku z budową dróg krajowych i autostrad. Stan zbioru na koniec 2015 roku wynosi 81,5 mb.

Ponadto przyjęto 305 decyzji o wpisie do rejestru zabytków ruchomych, obejmujących 4921 obiektów sztuki i rzemiosła artystycznego, 2 decyzje o skreśleniu z rejestru zabytków, 112 postanowień zmieniających lub wyjaśniających treść wcześniej wydanych decyzji oraz informacji urzędowych dotyczących przenoszenia wpisów do nowych ksiąg rejestru. W przypadku ruchomych zabytków techniki przyjęto 14 nowych decyzji obejmujących 44 obiekty.

Gromadzenie dokumentacji Krajowej Ewidencji Zabytków

Cel zadania: realizacja w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ustawowego obowiązku gromadzenia dokumentacji Krajowej Ewidencji Zabytków.

W 2015 roku **przyjęto 1638 nowych kart ewidencyjnych architektury i budownictwa, 8 ewidencji parków i ogrodów oraz 4 karty ewidencyjne cmentarzy.** W obszarze zabytków ruchomych **zbiór NID powiększył się o 6494 karty obiektów sztuki i rzemiosła artystycznego oraz 3151 kart zabytków techniki.**

W zakresie ewidencji archeologicznej KEZA **przyjęto 4859 kart dla 351 obszarów.** Od początku 2015 roku, w ramach wsparcia WUOZ, pracownicy NID wykonali 22 karty ewidencyjne obiektów zabytkowych. Zasoby dokumentacji Krajowej Ewidencji Zabytków udostępniono w okresie sprawozdawczym 260 osobom (351 wizyt), które w sumie skorzystały z 16 051 jednostek archiwalnych dokumentacji, tj. około 90 mb.

Prowadzenie ewidencji badań archeologicznych realizowanych na terenie kraju

Cel zadania: pozyskiwanie informacji na temat stanu dziedzictwa archeologicznego.

Od początku 2015 roku **zarejestrowano 3734 decyzje** wydane przez wojewódzkich konserwatorów zabytków, zezwalające na prowadzenie prac archeologicznych.

Monitorowanie i analizowanie zagrożeń dla dziedzictwa i wypracowywanie metod przeciwdziałania tym zagrożeniom

Cel zadania: pozyskiwanie aktualnych i rzetelnych danych na temat stanu zasobu dziedzictwa.

Instytut, uczestnicząc w prowadzonych przez Generalnego Konserwatora Zabytków postępowaniach administracyjnych dotyczących skreśleń obiektów z rejestru zabytków, przeprowadził 120 lustracji tych obiektów w terenie, oceniając stan zachowania ich wartości zabytkowych.

Kontynuowano realizację rozpoczętego w 2008 roku projektu terenowej weryfikacji rejestru zabytków nieruchomych i archeologicznych. Od początku roku zweryfikowano blisko 3000 obiektów nieruchomych. Dotychczas weryfikacji poddano łącznie prawie 63 200 zabytków nieruchomych, co stanowi 100% zasobu podlegającego weryfikacji. W przypadku weryfikacji obiektów archeologicznych zweryfikowano od początku roku 984 stanowiska. Weryfikacji łącznie poddano już 4238 zabytków archeologicznych, co stanowi około 55% obiektów objętych weryfikacją. Przy okazji weryfikacji ujawniono pilną potrzebę uporządkowania rejestru oraz ujednoczenia standardów i polityki konserwatorskiej w zakresie rejestru zabytków.

Weryfikacja rejestru wpisów obszarowych

Cel zadania: rozpoznanie stanu zachowania zabytkowych obszarów oraz wyłonienie tych decyzji o wpisie do rejestru zabytków, które ze względu na uchybienia, np. brak określenia granic wpisu, powinny być uzupełnione poprzez doprecyzowanie granic w oparciu o istniejące dokumentacje historyczne i planistyczne bądź wskazanie części tych obszarów, które utraciły wartość zabytkową oraz dokonanie formalnego doprecyzowania granic wpisu poprzez częściowe ich skreślenie z rejestru zabytków.

W 2015 roku w ramach prac Zespołu ds. wpisów obszarowych opracowano ankietę weryfikacyjną dotyczącą obszarów wpisanych do rejestru i poddano ją testowaniu w każdym województwie. OT NID wypełniły 112 ankiet weryfikacyjnych, które wraz z częścią graficzną i fotograficzną zamieszczone zostały na serwerze NID.

Program zwalczania zagrożeń i zapobiegania przestępczości przeciwko zabytkom archeologicznym

Cel zadania: opracowanie skutecznej profilaktyki w ochronie zabytków.

W ramach zadania kontynuowano program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości przeciw dziedzictwu archeologicznemu (we współpracy z Komendą Główną Policji, Służbą Celną, Strażą Graniczną, placówkami muzealnymi oraz służbami konserwatorskimi). Prowadzono monitoring rynku antykwarycznego – w sumie zarchiwizowano 700 aukcji. Policji i innym służbom mundurowym zgłoszono 13 przypadków podejrzenia złamania prawa ochrony zabytków na portalach Allegro i e-Bay.

Specjalista NID składał także kilkakrotnie zeznania w sprawach karnych z zakresu archeologii, zeznawał też jako świadek w sądzie w Pińczowie oraz jako bie-

gły w sądzie w Lublinie. Wydano również opinię biegłego w sprawie karnej dotyczącej archeologii, wielokrotnie wspierano merytorycznie Policję i Izbę Celną, służby konserwatorskie oraz muzealników w trybie roboczym. Zaprezentowano problematykę przestępczości przeciwko zabytkom archeologicznym na dwóch konferencjach specjalistycznych (we Wrocławiu i Katowicach).

Opracowane zostały zaktualizowane materiały szkoleniowe w wersji elektronicznej dla Policji i służb granicznych, a w porozumieniu w Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków, Komendą Wojewódzką Policji w Poznaniu oraz Archidiecezją Poznańską przygotowano i wydano ulotkę dotyczącą ochrony zabytków i zapobiegania przestępczości w tym zakresie.

DIGITALIZACJA/BAZY DANYCH

Budowa i rozwój ogólnopolskiej geoprzestrzennej bazy danych o zabytkach

Cel zadania: realizacja zapisów ustawy o infrastrukturze informacji przestrzennej dla obszarów chronionych ze względu na wartości kulturowe (zabytki), które organ wiodący – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego – powierzył do realizacji dyrektorowi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

W okresie sprawozdawczym NID aktualizował dane przestrzenne na nowej platformie publikacyjnej dostępnej dla każdego – portalu mapowym www.mapy.zabytek.gov.pl. Od stycznia 2015 roku na bieżąco aktualizowano repozytorium skanowanej dokumentacji rejestrowej, a następnie na podstawie tych dokumentów była aktualizowana baza danych geoprzestrzennych o zabytkach. Dostęp do repozytorium cyfrowego dokumentacji rejestrowej jest możliwy dla zautoryzowanych użytkowników (pracowników NID oraz Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN). W 2016 roku przewiduje się rozszerzenie grupy użytkowników korzystających z narzędzia o pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

W ramach utrzymania i rozwoju bazy prowadzono digitalizację rejestru zabytków nieruchomości i archeologicznych polegającą na skanowaniu analogowych kopii dokumentacji rejestru i ewidencji zabytków.

W 2015 roku pozyskano do repozytorium cyfrowego NID **23 677 kopii cyfrowych dokumentacji, w tym 11 021 kopii dokumentacji rejestrowej** zabytków nieruchomości, ruchomych i archeologicznych, a także dokumentów ewidencji zabytków nieruchomości oraz archeologicznych. Obecnie repozytorium cyfrowe NID zawiera 129 698 dokumentów cyfrowych obejmujących rejestr zabytków nieruchomości, ruchomych i archeologicznych, jak również ewidencję zabytków nieruchomości i archeologicznych.

Na koniec 2015 roku repozytorium cyfrowe NID zawierało:

- **73 977 dokumentów obejmujących rejestr zabytków nieruchomości (co stanowi 100% zasobu analogowego przesłanego przez WUOZ do NID);**

- 12 172 dokumenty obejmujące rejestr zabytków nieruchomych, archeologicznych (co stanowi 100% zasobu analogowego przesłanego przez WUOZ do NID);
- 20 606 dokumentów obejmujących rejestr zabytków ruchomych (co stanowi 100% zasobu analogowego przesłanego przez WUOZ do NID);
- 6736 dokumentów obejmujących ewidencję zabytków nieruchomych (pilotaż projektu);
- 16 207 dokumentów obejmujących ewidencję zabytków archeologicznych (pilotaż projektu).

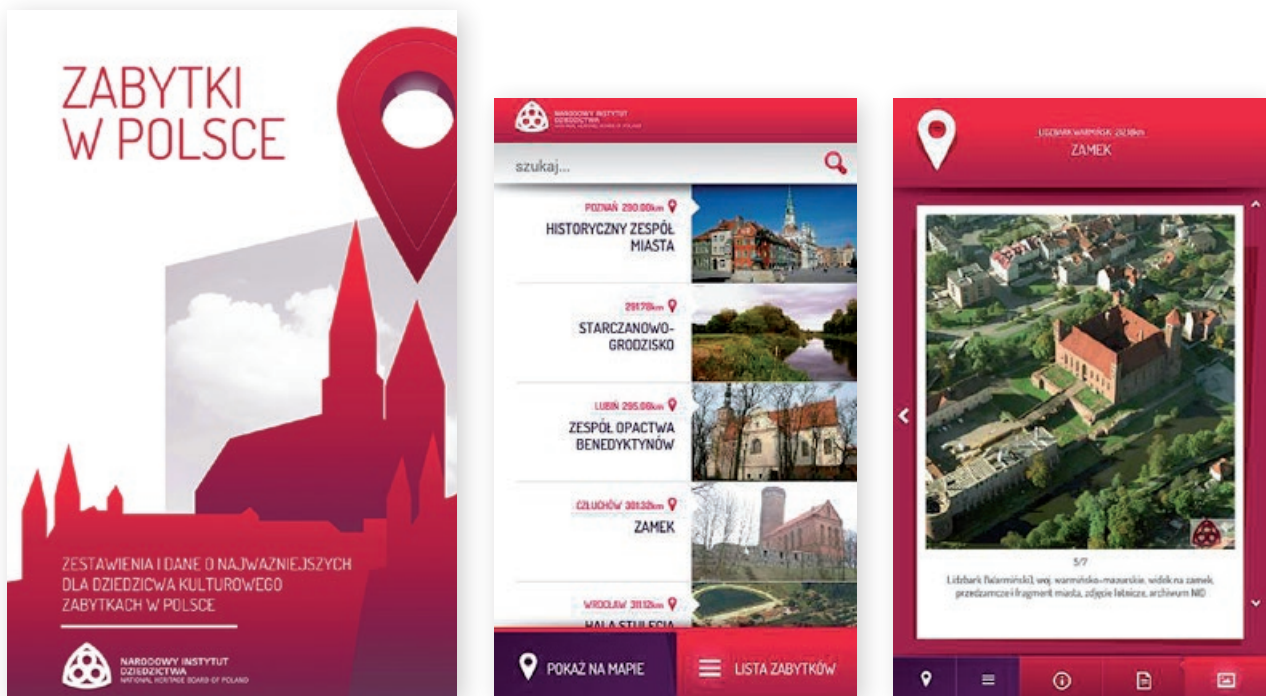
Centralna Baza Danych o Zabytkach NID zawiera:

- 84 449 obiektów przestrzennych reprezentujących rejestr zabytków nieruchomych;
- 7759 obiektów przestrzennych reprezentujących rejestr zabytków nieruchomych archeologicznych;
- 71 obiektów przestrzennych reprezentujących pomniki historii;
- 30 obiektów przestrzennych reprezentujących obiekty z Listy światowego dziedzictwa UNESCO.

Tworzona w NID **centralna baza danych geoprzestrzennych o zabytkach rejestrowych Polski** zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków istniejące w terenie, obiekty wpisane do rejestru zabytków i nieistniejące w terenie, obiekty, które skreślono z rejestru zabytków, jak również obiekty, których dotyczą uchylene decyzji. W przeciwieństwie do centralnej bazy danych – geoportal MKiDN publikuje informacje jedynie o obiektach wpisanych do rejestru zabytków, które istnieją w terenie. Obecnie na geoportalu NID publikowanych jest 84,5% danych dostępnych w bazie danych geoprzestrzennych. Na początek stycznia 2016 roku przewidziano kolejną synchronizację danych z bazą produkcyjną NID. W kolejnym wydaniu zostaną opublikowane informacje o otoczeniu chronionych zabytków.

Kolejnym dokonaniem było wydanie w czerwcu 2015 roku nowej wersji bezpłatnej **aplikacji mobilnej „Zabytki w Polsce”**, która ma zachęcić nie tylko do wirtualnego, ale przede wszystkim aktywnego zwiedzania zabytków. W ramach tej aplikacji na urządzenia z systemem Android prezentowanych jest **ponad 22 500 zabytków**. Na tę liczbę składają się pomniki historii, stanowiska archeologiczne i zabytki architektury. Dodatkowo aplikacja korzysta z zasobów projektu „Wiki lubi zabytki”, prowadzonego przez fundację Wikimedia Polska, z którą NID współpracuje od 2011 roku. Obecnie trwają prace nad opisami kolejnych zabytków.

Geoportal mapowy oraz aplikacja mobilna „Zabytki w Polsce” zostały nagrodzone w konkursie Stowarzyszenia Kartografów Polskich „Internetowa Mapa Roku 2014/2015” im. Krzysztofa Buczkowskiego. **Portal mapowy NID zajął 3. miejsce w kategorii internetowych portali mapowych, a aplikacja mobilna „Zabytki w Polsce” otrzymała wyróżnienie w kategorii aplikacje mobilne.**

Aplikacja mobilna „Zabytki w Polsce”

W 2. połowie roku opracowano koncepcję nowej wersji portalu mapowego www.zabytek.gov.pl. W ramach prac wprowadzono do systemu **ponad 2750 not o zabytkach** oraz **ponad 21 000 zdjęć zabytków** pochodzących z projektu „Wiki lubi zabytki”, którego patronem w latach 2012–2014 był Narodowy Instytut Dziedzictwa. Aktualnie trwają prace związane z optymalizacją działania serwisu oraz kontrolą jakościową pozyskanych danych. Uruchomienie nowej wersji portalu przewiduje się na 2016 rok.

Od początku 2015 roku do relacyjnej bazy danych Multiarch 9b dodano:

- **ponad 2000 rekordów dokumentów zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków;**
- **około 2500 rekordów kart ewidencyjnych architektury i budownictwa;**
- **4 rekordy dotyczące ewidencji cmentarzy;**
- **około 1300 rekordów kart zabytków techniki;**
- **4800 rekordów zabytków ruchomych sztuki i rzemiosła artystycznego.**

Aktualny stan bazy danych zabytków w systemie Multiarch 9b dla poszczególnych zbiorów danych to:

- **około 82 000 rekordów zabytków nieruchomości – wpisanych do rejestru zabytków ponad 63 000 (około 70 000 rekordów) kart ewidencyjnych architektury i budownictwa;**
- **około 15 000 rekordów kart cmentarzy;**
- **około 10 000 rekordów założeń zieleni;**
- **około 400 000 rekordów kart zabytków ruchomych – rejestru oraz ewidencji sztuki i rzemiosła artystycznego;**
- **około 3000 rekordów kart rejestru techniki;**
- **około 13 000 rekordów kart ewidencji techniki.**

Bazy Access – dla archeologii: rejestru zabytków około 8000 rekordów i ewidencji zabytków 8500 rekordów obszarów.

ARCHIWUM

Cel zadania: archiwizowanie zbiorów dokumentów związanych z ochroną zabytków oraz ich digitalizacja i upowszechnianie.

Archiwum NID istnieje od 1962 roku. Wśród materiałów archiwalnych dotyczących dóbr kultury w Polsce zasób obejmuje spuścizny wielu wybitnych konserwatorów, m.in. Teki Euzebiusza Łopacińskiego, Gerarda Ciołka, Bogdana Marconiego.

W okresie sprawozdawczym jednostki organizacyjne NID przyjęły około 10,7 mb spuścizny oraz 0,55 mb innych materiałów archiwalnych. Ewidencjami objęto 4883 j.a., w tym głównie fotografie. Powstały 43 opisy do przechowywanych zbiorów. Wykonano skontrum dotyczące ponad 8500 j.a. ze zbiorów PP PKZ.

Materiały będące w gestii NID zostały udostępnione **597 osobom i objęły 3093 j.a.** Ponadto na potrzeby interesantów pracownicy NID wykonali **232 kwerendy archiwalne.**

W zakresie profilaktyki i konserwacji w 2015 roku zakupione zostały meble archiwalne o ogólnej pojemności 640 mb półek. Dezynfekcji poddano ponad 700 mb i tyleż materiałów archiwalnych umieszczono na nowych regałach. Pomieszczenia archiwalne zostały wyposażone w 5 dodatkowych termohigrometrów. Zarchiwizowano 16,2 mb archiwaliów, uporządkowano 2673 fotografie. Digitalizacji poddano 11 878 j.a. (w większości materiały foto). Ponadto 5 jednostek podległych NID poddanych zostało kontroli Archiwów Państwowych.

BIBLIOTEKA

Cel zadania: gromadzenie i udostępnianie publikacji specjalistycznych dotyczących zabytków w Polsce oraz ochrony, konserwacji i zarządzania dziedzictwem kulturowym.

NID prowadzi istniejącą od 1962 roku bibliotekę specjalistyczną w Warszawie oraz biblioteki w Oddziałach Terenowych na terenie całej Polski, których księgozbiór liczy łącznie około **65 000 woluminów książek i czasopism.** Obecnie **biblioteka NID jest jedyną w Polsce placówką mającą księgozbiór poświęcony zagadnieniom inwentaryzacji i dokumentacji zabytków, a także problematyce konserwatorskiej,** zarówno w zakresie teoretycznym, jak i praktycznym. Cechą wyróżniającą bibliotekę NID spośród innych specjalistycznych bibliotek w Polsce jest tworzenie bazy artykułów z czasopism oraz – od 2009 roku – artykułów z materiałów konferencyjnych i książek pamiątkowych (**WIĘCEJ INFORMACJI** ► s. 78–85).

W okresie sprawozdawczym biblioteka NID w Warszawie wpisała do inwentarzy łącznie 920 woluminów książek i czasopism, w tym 288 woluminów zostało zakupionych, 269 przyjęto w formie daru, natomiast 363 przyjęto w ramach wymiany. Ze zbiorów bibliotecznych NID w Warszawie skorzystało 416 osób, wypożyczając w sumie 631 publikacji i korzystając na miejscu z 1638 woluminów.

W 2015 roku stworzono w sumie 2461 opisów bibliograficznych (książek, czasopism, artykułów), 4224 rekordy w kartotece haseł wzorcowych oraz oklejono kodami kreskowymi 1290 woluminów. Z katalogów on-line skorzystało łącznie **4647 osób**. W ramach popularyzacji księgozbioru na stronie internetowej biblioteki NID zamieszczono 12 wykazów nabytków.

Biblioteki Oddziałów Terenowych NID wpisały do inwentarza łącznie 2561 woluminów książek i czasopism, w tym 583 woluminy zakupiono, 1781 przyjęto w formie daru, a 197 w ramach wymiany. W okresie sprawozdawczym stworzono łącznie 1785 opisów bibliograficznych. Ze zbiorów bibliotecznych Oddziałów Terenowych skorzystało **243 czytelników**, wypożyczając w sumie 1100 publikacji. Ponadto, w ramach współpracy z innymi instytucjami, biblioteki przekazały łącznie 165 woluminów książek i czasopism.

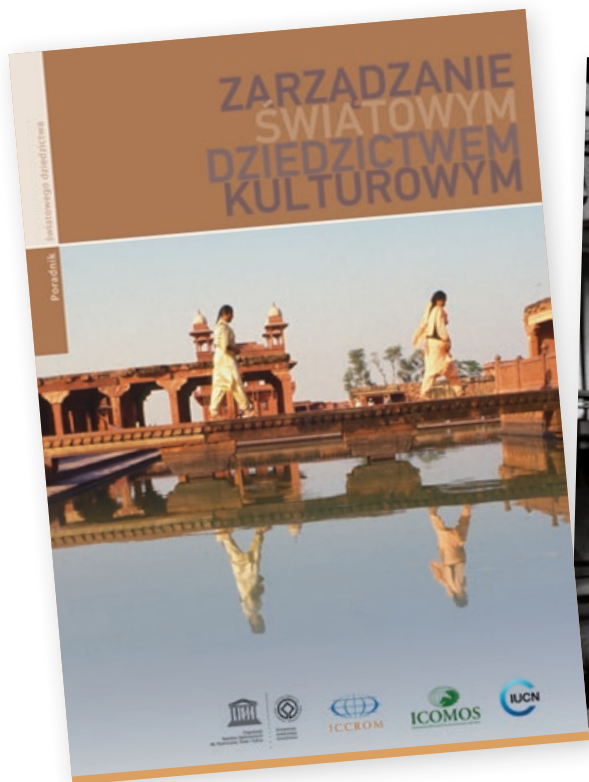
WYDAWNICTWA

Cel zadania: upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego ochrony.

Spośród wydawnictw specjalistycznych w 2015 roku przygotowano do druku trzy stałe periodyki i kilka pozycji książkowych, z których część we współpracy z innymi instytucjami. W grupie czasopism naukowych opracowano: dwa numery półrocznika „Ochrona Zabytków” (1/2015 i 2/2015) oraz tom rocznika archeologicznego „Raport” (nr 10). Ponadto po dwuletniej przerwie wznowiony został biuletyn „Kurier Konserwatorski” (nr 13).

W związku z organizowanym co roku konkursem „Zabytek Zadbany” wydano publikację *Zabytek zadbany. Co to znaczy?* Jest to praca zbiorowa pod redakcją Iwony Liżewskiej, w której powstanie zaangażowanych było wielu specjalistów zarówno z NID, jak i spoza Instytutu. Wydawnictwo to ma na celu nie tylko popularyzowanie samego konkursu, ale przede wszystkim przedstawienie w sposób przystępny dla szerokiego grona czytelników zasad dobrej konserwacji prowadzonej z poszanowaniem wartości zabytkowych obiektu, przykładów dobrych praktyk konserwatorskich, poglądów ekspertów oraz doświadczeń właścicieli i użytkowników zabytków.

Ośrodek ds. Światowego Dziedzictwa funkcjonujący w strukturach NID opracował polską wersję językową publikacji UNESCO pt. *Zarządzanie światowym dziedzictwem kulturowym*. Celem wydania poradnika – bogato ilustrowanego przykładami

z różnych regionów świata – jest pomoc w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym, ze szczególnym uwzględnieniem miejsc o międzynarodowym znaczeniu wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. W poradniku wykorzystano doświadczenia organizacji eksperckich – oprócz Centrum Światowego Dziedzictwa także ICCROM, ICOMOS, IUCN. Zebrane w książce rady, uwagi i sugestie, wraz z autorską analizą systemu zarządzania wybranym obszarem dziedzictwa pod kątem zidentyfikowania jego zasadniczych problemów i potrzeb, mogą służyć nie tylko zarządom konkretnych miejsc, ale również środowiskom akademickim i szerokiemu gronu osób zaangażowanych w ochronę dziedzictwa.

Spśród publikacji specjalistycznych, których NID jest współwydawcą, opracowano:

- *Niematerialne dziedzictwo kulturowe: zakresy – identyfikacja – zagrożenia* (drugi tom materiałów pokonferencyjnych wydawanych wspólnie z Uniwersytetem Marii Skłodowskiej-Curie);
- *Tarnowskie Góry. Lead-Silver-Zinc Mine and its Underground Water Management System* (broszura w języku angielskim przedstawiająca uniwersalną wartość miejsca nominowanego do wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, przygotowana wspólnie z Towarzystwem Miłośników Ziemi Tarnogórskiej);
- *Polski słownik biograficzny konserwatorów zabytków, zeszyt 5* (seria wydawana razem ze Stowarzyszeniem Konserwatorów Zabytków, w druku);
- *Polichromie i sgraffita na fasadach ośrodków staromiejskich odbudowanych po 1945 r. Kreacja i konserwacja* (materiały pokonferencyjne zebrane i wstępnie opracowane przez Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków);
- 5–6 numer czasopisma popularnonaukowego „Spotkania z Zabytkami” (druk i kolportaż finansowane w ramach współpracy z Fundacją „Hereditas”);

- *Ochrona dziedzictwa kulturowego w Polsce. Nowe otwarcie* (wydawnictwo pokongresowe, we współpracy ze Stowarzyszeniem Konserwatorów Zabytków);
- w przygotowaniu katalog *Zabytki sztuki w Polsce. Małopolska* (wspólnie z Instytutem Herdera i Uniwersytetem Jagiellońskim).

Ponadto przygotowano nowe wydanie angielskiej wersji książki prezentującej pomniki historii *Monuments of History. The most precious Polish historical monuments and sites*. Publikacja została uzupełniona o 14 obiektów, które od 2012 roku (czasu jej pierwszego wydania) dołączyły do prestiżowej grupy pomników historii.

SZKOLENIA SPECJALISTYCZNE

Cel zadania: realizacja programów szkoleniowych i informacyjnych na rzecz służb konserwatorskich i środowisk związanych z opieką nad zabytkami celem doskonalenia zawodowego w obszarze ochrony zabytków.

Aktywne działania NID w dziedzinie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego to m.in. **organizowanie konferencji** oraz **szkoleń** pracowników służb konserwatorskich i środowisk związanych z opieką nad zabytkami.

W 2015 roku:

- 29-30 stycznia w Poznaniu pracownicy NID przeprowadzili dla pracowników Wielkopolskiego Urzędu Ochrony Zabytków szkolenie w zakresie wydawania decyzji administracyjnych o wpisie do rejestru zabytków oraz prowadzenia ksiąg rejestru;
- 21 marca i 11 kwietnia pracownicy NID przeprowadzili szkolenie dla Komendy Głównej Związku Harcerstwa Polskiego w ramach porozumienia o współpracy przy realizacji „Rajdu Grunwaldzkiego 2015”. Tematem spotkania było „Dziedzictwo archeologiczne w Polsce, jego charakterystyka, zagrożenia i możliwości ochrony” oraz „Archeologia w praktyce. Kilka słów o badaniach i ochronie zabytków”;
- 18-19 marca w Poznaniu w ramach szkolenia dla funkcjonariuszy Centralnego Biura Śledczego ekspert NID przeprowadził wykład pt. „Przestępczość przeciwko zabytkom archeologicznym”;
- 19-20 marca w Krakowie pracownik NID prowadził warsztaty z zakresu problematyki ochrony zabytków w ramach ogólnopolskiej konferencji studenckiej i doktoranckiej „Rozpoznać przeszłość w teraźniejszości – Dziedzictwo wczoraj – dziś – jutro” pod patronatem NID. Organizatorem było Akademickie Koło Studentów Ochrony Dóbr Kultury;
- od 25 marca do 2 kwietnia już po raz kolejny przedstawiciele NID prowadzili cykl wykładów pod nazwą „Archeologia – wybrane zagadnienia” dla studentów inżynierii lądowej Politechniki Warszawskiej. Wykłady były prowadzone również w języku angielskim;
- w maju pracownik łódzkiego OT NID uczestniczył w warsztatach zorganizowanych przez Miejską Pracownię Urbanistyczną w Łodzi dotyczących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jako formy ochrony zabytków;

- 26 czerwca w Wysowej przedstawiciel OT NID w Krakowie wygłosił wykład z podstaw ochrony zabytków dla uczestników Karpackiej Grupy Roboczej ds. Zrównoważonej Turystyki;
- 10 lipca przeprowadzono szkolenie dla pracowników Departamentu Funduszy Europejskich MKiDN z zakresu ochrony zabytkowych parków i ogrodów;
- 20 i 22 lipca przedstawiciel OT NID w Krakowie w ramach Szkoły Letniej PKN ICOMOS wygłosił dwa wykłady: „Park kulturowy – eksperymenty krakowskie, w poszukiwaniu optymalnej formy ochrony” oraz „Monitoring w planach zarządzania zespołami zabytkowymi”;
- 20–24 lipca w Lublinie w ramach International UNESCO Summer School on Revitalization of Historic Cities ekspert NID wygłosił dwa wykłady: “Contemporary problems of management of historic urban sites” oraz “Monitoring of World Heritage Sites”;
- 31 lipca w Żaganiu, w porozumieniu z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, przeprowadzono szkolenie dla Lubuskiej Grupy Eksploracyjnej NADODRZE w zakresie aspektów prawnych poszukiwań zabytków oraz standardów metodycznych poszukiwań zabytków;
- 22 i 29 września zorganizowano i przeprowadzono dla przedstawicieli policyjnych komend miejskich, powiatowych i wojewódzkiej z województwa wielkopolskiego szkolenie w zakresie ochrony dziedzictwa archeologicznego;
- 6–8 października w Warszawie pracownicy NID przeprowadzili szkolenie koordynatorów policji ds. zabytków, w ramach którego wygłosili dwa wykłady: „Przestępczość archeologiczna – zarys problemu” oraz „Przykłady spraw karnych z zakresu archeologii”;
- 5 listopada w Tyszowcach eksperci NID przeprowadzili szkolenie „Ochrona dziedzictwa archeologicznego” dla reprezentantów wszystkich komend powiatowych i miejskich policji w województwie lubelskim;
- 2–3 grudnia NID zorganizował w ramach KPOZiOnZ w Warszawie pilotażowe szkolenie dla pracowników służb konserwatorskich w zakresie prawa i procedur, a 10 grudnia w zakresie umiejętności komunikacyjnych.

Podsumowując, w roku 2015 przeprowadzono **16 szkoleń i warsztatów**, w których uczestniczyło **ponad 800 osób**.

2. WYZNACZANIE I UPOWSZECHNIANIE STANDARDÓW OCHRONY I KONSERWACJI ZABYTEKÓW

EKSPERTYZY I ANALIZY KONSERWATORSKIE

Cel zadania: wspomaganie administracji państwowej w skutecznej ochronie zabytków poprzez opracowywanie specjalistycznych opinii i ekspertyz dotyczących działań przy zabytkach.

Lubostroń – wytyczne konserwatorskie do projektu rewaloryzacji parku, studium widokowe zespołu osadniczo-krajobrazowego. Analiza kompozycji parku

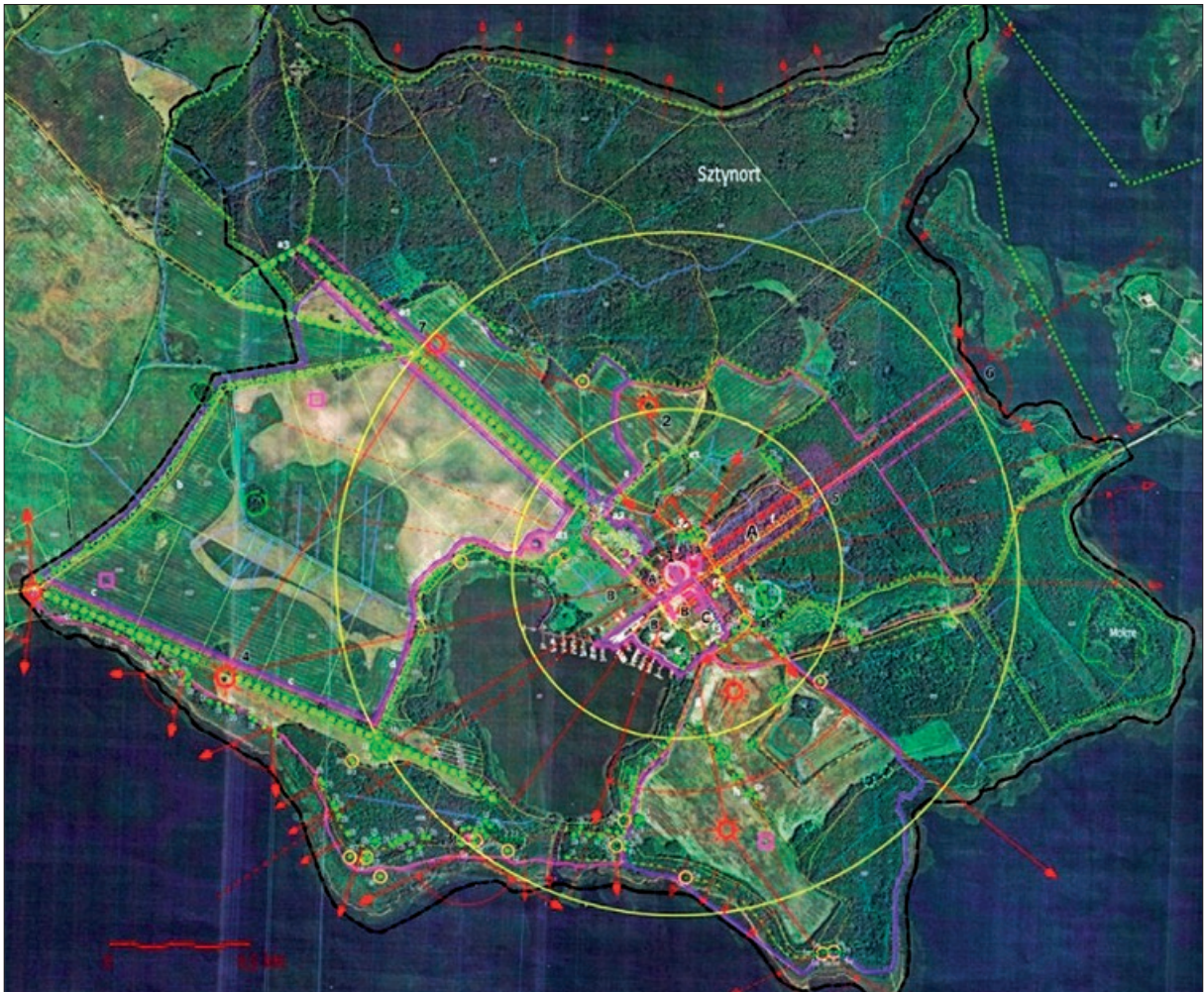
NID aktywnie wspomaga służby konserwatorskie w działaniach na rzecz ochrony zabytków.

W 2015 roku specjaliści NID z Warszawy i Oddziałów Terenowych opracowali w sumie **534 opinie**. Posłużyły one organom konserwatorskim jako merytoryczna podstawa przy podejmowaniu decyzji w sprawach szczególnie trudnych i ważnych dla ochrony wartości zabytkowych obiektów, zespołów i ich otoczenia.

Przygotowanie większości opinii wymagało przeprowadzenia szczegółowych badań historycznych, rozległych kwerend materiałów źródłowych, analiz porównawczych, często także poszerzonych studiów krajobrazowych.

W 2015 roku wykonano dla:

- Generalnego Konserwatora Zabytków – **120 opinii** dotyczących skreśleń obiektów i obszarów z rejestru zabytków oraz **11 opinii** na temat wpływu realizacji nowej zabudowy na wartości zabytkowe obszaru objętego ochroną konserwatorską;
- wojewódzkich konserwatorów zabytków – **169 opinii i ekspertyz** dotyczących rozpoznania i określenia wartości zabytkowych obiektów oraz oceny prowadzonych prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytkach;
- konserwatorów samorządowych – **64 opinie**, wskazujące m.in. sposób postępowania z zabytkami ujętymi w gminnej ewidencji;
- Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad – **160 opinii** oceniających badania archeologiczne prowadzone na terenach przeznaczonych pod inwestycje drogowe;

- MKiDN – 8 opinii w sprawie przyznania nagród za przypadkowe odkrycie zabytku archeologicznego.

Poza opiniami i ekspertyzami na zlecenie organów konserwatorskich w NID wykonane zostały opracowania studialne, których celem było wyznaczenie zasad i sposobów kompleksowej ochrony zabytkowych założeń przestrzennych oraz wskazanie kierunków i metod prowadzenia prac konserwatorskich i rewaloryzacyjnych. W 2015 roku ukończone zostały 4 opracowania studialne:

- Układ ruralistyczny dawnej wsi Wilanów wraz z krajobrazem kulturowym Rezydencji Wilanowskiej, dokumentacja, która stała się podstawą merytoryczną wpisu tego obszaru do rejestru zabytków oraz wyznaczenia kierunków jego ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;
- Lubostroń – wytyczne konserwatorskie do projektu rewaloryzacji parku, studium widokowe zespołu osadniczo-krajobrazowego, wyznaczające kierunki przyszłych działań projektowych i rewaloryzacyjnych;
- Założenie pałacowo-parkowe w Sztynortcie. Analiza kompozycji przestrzennej i powiązań widokowych oraz wnioski konserwatorskie, które wskazują na pilną potrzebę rozszerzenia ochrony tego założenia krajobrazowego;

Założenie pałacowo-parkowe w Sztynortcie. Analiza kompozycji przestrzennej i powiązań widokowych oraz wnioski konserwatorskie. Waloryzacja układu przestrzennego

- *Pola bitew – Wschowa, Kije i Kunowice*, dokumentacja, która zawiera rozpoznanie obszarów historycznych bitew i która może posłużyć do wprowadzenia w tych obszarach ochrony w formie wpisu do rejestru zabytków lub ustanowienia parku kulturowego.

Współpracowano także przy opracowaniu trzech dokumentacji z wynikami archeologicznych badań powierzchniowych prowadzonych przez Generalną Dyrekcję Dróg Krajowych i Autostrad.

STANDARDY DZIAŁAŃ KONSERWATORSKICH

Tworzenie i upowszechnianie standardów dokumentacji, badania i konserwacji poszczególnych kategorii zabytków

Cel zadania: opracowanie i wdrażanie w porozumieniu ze służbami konserwatorskimi standardów umożliwiających skuteczne egzekwowanie najwyższego poziomu opracowań i działań konserwatorskich.

W okresie sprawozdawczym pracownicy NID m.in. wykonali kwerendę archiwalnych opracowań i instrukcji PP PKZ dotyczących badań i dokumentacji oraz przeprowadzili rozpoznanie zawartości publikacji dotyczących standardów postępowania z zabytkiem nieruchomym.

W maju 2015 roku zorganizowano w Warszawie **spotkanie Narodowego Instytutu Dziedzictwa z wojewódzkimi konserwatorami zabytków** w sprawie standardów postępowania konserwatorskiego przy obiektach zabytkowych. Celem spotkania było wypracowanie metod współpracy WKZ-NID oraz wskazanie pól problematyki konserwatorskiej wymagających pilnie działań naprawczych, które w pierwszej kolejności winny podlegać opracowaniu. W czterech prezentacjach członków Zespołu ds. standardów badań i ochrony dziedzictwa scharakteryzowano cele i różne aspekty wielowątkowej problematyki ochrony zabytków. Uwagi WKZ przekazane na spotkaniu wskazały na wiele braków prawnych, merytorycznych i organizacyjnych utrudniających sprawne działanie służb konserwatorskich. Lista zagadnień konserwatorskich, które w pierwszym rzędzie wymagają opracowania lub uporządkowania jest przedmiotem dalszych prac Zespołu.

W listopadzie 2015 roku zorganizowano w Warszawie **spotkanie Narodowego Instytutu Dziedzictwa z Krajową Izbą Architektów**. Celem spotkania było wypracowanie metod współpracy w zakresie upowszechniania wśród projektantów standardów dokumentacji wymaganej przez organa ochrony zabytków, niezbędnej do uzyskania pozwolenia konserwatorskiego na prace inwestycyjne przy zabytkach.

Przygotowano również opracowanie pt. *Propozycja standardu opinii/ekspertyzy mykologicznej dla obiektów zabytkowych*. Materiał ten przedstawiono na konferencji Polskiego Stowarzyszenia Mykologów Budowlanych (Darłowo, wrzesień 2015 r.) oraz na Targach Dziedzictwa (październik 2015 r.).

W ostatnim kwartale 2015 roku w Zespole ds. standardów badań i ochrony dziedzictwa sporządzono robocze wersje standardów/instrukcji dotyczących inwentaryzacji architektoniczno-budowlanej dla obiektów zabytkowych, inwentaryzacji szczegółowej drzewostanu i zieleni (szaty roślinnej) oraz inwentaryzacji ogólnej zieleni (szaty roślinnej) w „zabytkowych parkach, ogrodach i innych formach zaprojektowanej zieleni” (u.o.z.o.z.), a także opracowano wytyczne dotyczące rozpoznania zabytku archeologicznego poprzedzającego wpis do rejestru zabytków.

Przedstawiciele NID uczestniczyli także w pracach zespołów Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN ds. opracowania standardów postępowania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków, powołanych w ramach realizacji zadań Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017.

POMNIKI HISTORII

Cel zadania: koordynacja realizacji procedury występowania z wnioskiem do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o uznanie przez Prezydenta RP zabytku nieruchomego za pomnik historii.

W zakresie realizacji zadania przygotowano i przekazano pod obrady Rady Ochrony Zabytków opracowanie analityczne związane z projektem modyfikacji i usprawnienia procedury ustanawiania i funkcjonowania pomników historii wraz z propozycją listy potencjalnych pomników historii do zapoznania się, oceny i ewentualnej preselekcji. Pracownicy NID opracowali także dwie opinie na temat obiektów kandydujących do miana pomnika historii (*Podzamcze – ruiny zamku Ogrodzieniec* oraz *Rudno – zamek Tenczyn*).

W lutym 2015 roku Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpisał rozporządzenia w sprawie uznania za pomniki historii: „**Łódź – wielokulturowy krajobraz mia-**

.....
*Nowe pomniki historii:
„Gdynia – historyczny układ
urbanistyczny Śródmieścia”
i „Łódź – wielokulturowy
krajobraz miasta
przemysłowego”*

sta przemysłowego” oraz „Gdynia – historyczny układ urbanistyczny śródmieścia” i wręczył je prezydentom tych miast.

W okresie sprawozdawczym przyjęto i przeprowadzono analizę formalną **14 wniosków o uznanie zabytków za pomniki historii** oraz przeprowadzono **3 lustracje terenowe obiektów kandydujących do tego tytułu**. Konsultowano opracowywanie wniosków do **4 kolejnych obiektów potencjalnie kandydujących do uznania za pomniki historii** oraz **1 aktualizację wniosku** już złożonego.

W 2015 roku pracownicy NID w Warszawie i Oddziałów Terenowych przeprowadzili łącznie **35 wizytacji**, których celem był monitoring stanu zachowania i procesów konserwatorskich w obiektach uznanych za pomniki historii bądź pretendujących do tej listy. Opracowano **3 sprawozdania monitoringu pomników historii** z terenu województwa śląskiego.

ŚWIATOWE DZIEDZICTWO KULTUROWE

Cel zadania: koordynacja merytoryczna i organizacyjna członkostwa Polski w Komitecie Światowego Dziedzictwa UNESCO.

W 2015 roku:

- opracowano **5 raportów rządowych dotyczących stanu zachowania miejsc światowego dziedzictwa w Polsce** dla Hali Stulecia we Wrocławiu, Auschwitz Birkenau niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego i zagłady (1940-1945), Historycznego centrum Warszawy, Królewskich kopalni soli w Wieliczce i Bochni oraz Drewnianych cerkwi w polskim i ukraińskim regionie Karpat. Raporty te zostały sporządzone w oparciu o informacje uzyskane od zarządców miejsc, władz lokalnych oraz wojewódzkich konserwatorów zabytków;
- prowadzono bieżącą współpracę z zarządcami miejsc światowego dziedzictwa w Polsce i z Urzędami Ochrony Zabytków, w tym **opracowano 14 opinii konserwatorskich dotyczących planowanych inwestycji** oraz przeprowadzono szereg wizji terenowych i spotkań w ramach monitoringu dóbr światowego dziedzictwa i miejsc znajdujących się lub kandydujących do Listy informacyjnej;
- odbyło się **polsko-białoruskie spotkanie** w Grodnie w sprawie wyjaśnienia możliwości ponownego opracowania wniosku o wpis Kanału Augustowskiego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO;
- zorganizowano dwa **posiedzenia Komitetu do spraw Światowego Dziedzictwa Kulturowego w Polsce (XVIII i XIX)**, organu pomocniczego Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W ramach pracy Komitetu odbyło się także dodatkowe posiedzenie wyjazdowe grupy roboczej Komitetu w Stawach Milickich oraz przeprowadzono wizję terenową Kanału Elbląskiego. XIX spotkanie odbyło się 15 grudnia 2015 roku w siedzibie NID z udziałem Podsekretarza Stanu w MKiDN dr Magdaleny Gawin.

39. Sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa w Bonn. Przedstawiciele polskiej delegacji – dyrektor NID Małgorzata Rozbicka i pełnomocnik dyrektora ds. wdrażania Konwencji UNESCO Katarzyna Piotrowska

Narodowy Instytut Dziedzictwa koordynował przygotowanie od strony merytorycznej udziału Polski w **39. Sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa** (Bonn, 28 czerwca – 8 lipca 2015 roku). W ramach przygotowań:

- przeprowadzono analizę materiałów przygotowanych na sesję przez Sekretariat Komitetu oraz sporządzono streszczenia spraw, w tym **33 wniosków** o wpis na Listę światowego dziedzictwa i **30 raportów** dotyczących stanu zachowania miejsc światowego dziedzictwa;
- zorganizowano dwa spotkania merytoryczne z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Środowiska oraz Departamentu Współpracy z Zagranicą i Departamentu Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a także ekspertów zewnętrznych;
- opracowano stanowiska i wypowiedzi członków polskiej delegacji dotyczące spraw ogólnych, monitoringu reaktywnego oraz kandydatur na Listę światowego dziedzictwa UNESCO.

W 39. sesji Komitetu uczestniczyły 4 osoby z NID (3 z Ośrodka ds. Światowego Dziedzictwa oraz dyrektor NID). Podczas sesji polska delegacja miała 22 wystąpienia dotyczące spraw podejmowanych w czasie obrad. Poza tym brała czynny udział w pracach grup roboczych oraz uczestniczyła w wielu dodatkowych spotkaniach tematycznych organizowanych w przerwach sesji. Wydarzeniem towarzyszącym sesji była przygotowana przez NID wystawa przedstawiająca drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat, wpisane w 2013 roku na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Ponadto przedstawiciel NID brał udział w pracach grupy zadaniowej do spraw procesu oceny wniosków i podejmowania decyzji w sprawie wpisu na Listę światowego dziedzictwa powołanej przez Komitet Światowego Dziedzictwa UNESCO w 2014 roku.

W listopadzie 2015 roku przedstawiciel NID reprezentował MKiDN na Konferencji Generalnej UNESCO, w trakcie której miały miejsce obchody 70-lecia tej organizacji. Wziął również udział w 20. Zgromadzeniu Ogólnym Państw Stron Konwencji światowego dziedzictwa oraz nadzwyczajnym posiedzeniu Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, które odbyły się w dniach 18–20 listopada. Zgromadzenie Ogólne wybrało 9 nowych członków Komitetu oraz po raz kolejny,

Zabytkowa Kopalnia Srebra
w Tarnowskich Górach

w poszukiwaniu rozwiązania, podjęło dyskusję na temat bardzo trudnej sytuacji finansowej Funduszu Światowego Dziedzictwa. W trakcie spotkania przyjęto również dokument kierunkowy dotyczący włączenia zasad zrównoważonego rozwoju w procesy realizacji Konwencji światowego dziedzictwa, wcześniej zaakceptowany przez Komitet Światowego Dziedzictwa.

Staraniem Ośrodka ds. Światowego Dziedzictwa w NID przygotowano polskie wydanie poradnika pt. *Zarządzanie światowym dziedzictwem kulturowym*, opracowanego we współpracy WHC i ICCROM. Spotkanie z udziałem autorów promujące polską edycję wydawnictwa odbyło się 26 listopada 2015 roku w Katowicach. Uczestniczyli w nim reprezentanci Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO i ICCROM, przedstawiciele krajów Europy Środkowej oraz tzw. punkty kontaktowe ds. światowego dziedzictwa.

W 2015 roku kontynuowano współpracę ze Stowarzyszeniem Miłośników Ziemi Tarnogórskiej, które przygotowuje dokumentację wniosku o wpis na Listę światowego dziedzictwa **Kopalni rud ołowiu, srebra i cynku wraz z systemem gospodarowania wodami podziemnymi w Tarnowskich Górach**. Na zlecenie Instytutu został opracowany plan zarządzania potencjalnym miejscem światowego dziedzictwa, załącznik do wniosku o wpis oraz narzędzie usprawniające współpracę na rzecz ochrony i opieki nad dziedzictwem, które może mieć realny wpływ na ich jakość.

NID rozpoczął również prace nad przygotowaniem wniosku o wpis na Listę światowego dziedzictwa **Krzemionek – pradziejowych kopalni krzemienia**. We współpracy z Muzeum Historyczno-Archeologicznym w Ostrowcu Świętokrzyskim zostało przygotowane zgłoszenie na oficjalną Listę informacyjną i w grudniu 2015 roku przesłane do Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Pokaz gry na dudach podhalańskich podczas Festiwalu Folkloru Ziemi Górskich w Zakopanem

NIEMATERIALNE DZIEDZICTWO KULTUROWE

Cel zadania: koordynacja działań związanych z realizacją Konwencji UNESCO ds. ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku.

W 2015 roku została opracowana **strategia dla Zespołu zadaniowego ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego**, rozpoczęto też prace nad procedurami nominowania i zgłaszania wniosków na międzynarodowe Listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz prace nad regulaminem Listy dobrych praktyk ochronnych. Rezultaty zaprezentowano w październiku podczas obrad Rady ds. niematerialnego dziedzictwa przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Opracowano część wniosku o objęcie ochroną miejsca pamięci: Dzieła 54 (Reduty Ordona). NID kontynuował także prace koncepcyjne nad opracowaniem długoterminowej strategii ochrony NDK w Polsce. Pracownicy NID brali udział w posiedzeniach Rady ds. NDK i w spotkaniach trzech grup roboczych powołanych przez Radę ds. NDK.

W okresie sprawozdawczym dokonano konsultacji dotyczących **11 wniosków** na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego:

- Umiejętność wytwarzania instrumentu i praktyka gry na kozie (dudach podhalańskich);
- Łowiectwo;
- Haft kaszubski szkoły żukowskiej;
- Uroczystości odpustowe ku czci Świętego Rocha połączone z obrzędem błogosławieństwa zwierząt;

Warsztaty Narodowego Instytutu Dziedzictwa i Biura Promocji Zakopanego na temat dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego

- Gra na cymbałach wileńskich;
- Wianki kwiatowe;
- Sokolnictwo;
- Polskie tańce narodowe;
- Technika odlewania dzwonów;
- Handel straganowy jako ocalały element po Jarmarku Europa;
- Gwara warmińska.

Pracownicy NID brali czynny udział w spotkaniach organizowanych wspólnie z Departamentem Ochrony Zabytków z przedstawicielami Urzędów Miast i środowisk związanych z NDK w Chorzowie, Toruniu, Wrocławiu, Szreniawie, a także w Białymstoku. Odbyła się **debata sejmowa**, zorganizowana z inicjatywy Parlamentarnego Zespołu Wspierania Inicjatyw Kulturalnych, poświęcona tematyce ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w której czynny udział wziął zastępca dyrektora NID.

W siedzibie NID w Warszawie w dniach 11–12 czerwca 2015 roku zostało zorganizowane dwudniowe **szkolenie dla Koordynatorów Regionalnych NID ds. NDK** poświęcone tematyce ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. NID współorganizował również konferencję „Przekaz międzypokoleniowy w kulturze tradycyjnej i rola państwa w tym zakresie”, która odbyła się 17 czerwca 2015 roku w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie.

W sierpniu rozpoczęto prace nad organizacją **Międzynarodowego Forum Ekspertów dotyczącego ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego**. Wydarzenie to ma obejmować 16 państw europejskich plus Chiny. NID został wyznaczony jako główny koordynator tych prac we współpracy z Departamentem Współpracy z Zagranicą przy MKiDN.

Na prośbę władz gminy Kadzidło NID zorganizował **seminario-warsztaty dla mieszkańców Kadzidła i okolic**, na których pracownicy Zespołu ds. niematerial-

nego dziedzictwa kulturowego wprowadzili uczestników spotkania w tematykę ochrony NDK oraz przeprowadzili konsultacje dotyczące wypełniania wniosku na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

W dniach 15-16 października 2015 roku w Zakopanem odbyły się **warsztaty Narodowego Instytutu Dziedzictwa i Biura Promocji Zakopanego** pt. „Dobre praktyki w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego według konwencji UNESCO z 2003 roku na przykładzie wybranych działań z terenu Polski”. W warsztatach udział wzięli przedstawiciele instytucji i organizacji oraz osoby działające w obszarze ochrony, promocji i dokumentacji zjawisk należących do sfery niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Warsztaty dotyczyły praktyki ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego zgodnie z metodyką i metodologią opracowaną na forum UNESCO na potrzeby Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku. Celem warsztatów była prezentacja wartościowych działań zmierzających do ochrony niematerialnych dóbr kultury, które jednocześnie wpisują się w standardy ochrony dziedzictwa niematerialnego propagowane przez UNESCO w ramach Konwencji. Praktyczna część spotkania miała służyć wypracowaniu własnych rozwiązań dotyczących ochrony dziedzictwa niematerialnego.

3. KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ W ZAKRESIE WARTOŚCI I ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

WYDARZENIA, KONKURSY, WYDAWNICTWA, WARSZTATY, KAMPANIE SPOŁECZNE, PATRONATY, WYSTAWY

Cel zadania: realizacja programów i kampanii społecznych w zakresie edukacji na rzecz dziedzictwa.

Uroczysta inauguracja kieleckiego Oddziału Terenowego NID

12 marca 2015 roku, w pierwszą rocznicę wznowienia działalności NID w Kielcach, w siedzibie oddziału odbyło się spotkanie, podczas którego zostały zaprezentowane możliwości współpracy pomiędzy NID a innymi instytucjami i środowiskami wspierającymi dziedzictwo kulturowe regionu. W spotkaniu uczestniczyły osoby zaangażowane w ochronę i opiekę nad zabytkami, przedstawiciele urzędów i instytucji kultury oraz środowiska opiniodawcze.

Celem spotkania było przedstawienie zakresu działalności Oddziału Terenowego NID w Kielcach, ze szczególnym uwzględnieniem gromadzenia i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie, wyznaczania i upowszechniania standardów ochrony i konserwacji zabytków oraz kształtowania świadomości społecznej w zakresie wartości i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Podczas spotkania omówiono charakterystykę zabytków województwa świętokrzyskiego z podziałem na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, pomniki historii oraz ważniejsze obiekty architektury zabytkowej. W drugiej części spotkania odbył się pokaz filmów dokumentalnych o dziedzictwie kulturowym regionu w reżyserii Stanisława Janickiego, osobiście prezentowanych przez autora. Wydarzenie wzbudziło duże zainteresowanie w świętokrzyskich mediach, których przedstawiciele również uczestniczyli w spotkaniu.

Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków 2015

W dniach 21-22 kwietnia 2015 roku w Białymstoku odbyły się uroczyste obchody **Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków**, których organizatorem był Narodowy Instytut Dziedzictwa wraz z Miastem Białymstok.

Gałę Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków w Białymstoku zaszczytli przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Kancelarii Prezydenta RP, środowiska konserwatorskie i naukowe, uczestnicy konkursu „Zabytek Zadbany”, osoby zasłużone dla kultury i ochrony zabytków oraz przedstawiciele mediów. W sumie **na galę przybyło 150 gości**.

W czasie uroczystości ogłoszono wyniki oraz wręczono nagrody laureatom i wyróżnionym w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany”. Celem konkursu jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. **W 2015 roku wpłynęło 75 wniosków, jury konkursu wyłoniło 5 laureatów i 18 wyróżnionych obiektów.**

.....
Gala Międzynarodowego Dnia
Ochrony Zabytków w Pałacu
Branickich w Białymstoku

Wręczanie nagród w konkursie
„Zabytek Zadbany”

W kategorii *Utrwalenie wartości zabytkowej pojedynczego obiektu* laureatem został dawny szpital Świętej Trójcy w Broniszowie (woj. lubuskie). Jury konkursu doceniło kompleksowe prace konserwatorsko-budowlane przeprowadzone z maksy-

malnym poszanowaniem i wykorzystaniem wszystkich zachowanych elementów oryginalnej substancji zabytkowej.

Wśród wyróżnionych w tej kategorii znalazły się następujące obiekty: ratusz w Kamiennej Górze (woj. dolnośląskie); willa Leopolda Kindermanna przy ul. Wólczańskiej 31/44 w Łodzi – galeria „Willa” Miejskiej Galerii Sztuki (woj. łódzkie); kościół Świętego Jana Chrzyciela w Myśliborzu (woj. zachodniopomorskie).

W kategorii *Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu* laureatem zostały zabytkowe domy na murze miejskim przy ul. Sowińskiego w Dobrym Mieście (woj. warmińsko-mazurskie). Jury przyznało nagrodę za kompleksową rewitalizację zdegradowanej przestrzeni miasta z zachowaniem integralności i autentyzmu zespołu domów na murach obronnych. W tej kategorii zostały wyróżnione następujące obiekty: zespół pałacowy w Więszycach (woj. opolskie); zespół parkowo-pałacowy w Warce-Winiarach – Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego (woj. mazowieckie); miejskie mury obronne w Trzcińsku-Zdroju (woj. zachodniopomorskie).

W kategorii *Adaptacja obiektów zabytkowych* laureatem został zespół kopalni Julia w Wałbrzychu, obecnie Park Wielokulturowy Stara Kopalnia – Centrum Nauki i Sztuki (woj. dolnośląskie). Nagroda została przyznana za przeprowadzone na szeroką skalę kompleksowe działania konserwatorsko-adaptacyjne w zdegradowanej kopalni, wykonane z pełnym poszanowaniem jej autentyzmu i zachowaniem walorów krajobrazu przemysłowego.

Wyróżnione w tej kategorii zostały następujące obiekty: zespół dawnego żydowskiego domu przedpogrzebowego Bet Tahara, obecnie Centrum Dialogu Międzykulturowego DOM MENDELSONA w Olsztynie (woj. warmińsko-mazurskie); kościół Świętego Jana – Centrum Świętego Jana Nadbałtyckiego Centrum Kultury w Gdańsku (woj. pomorskie); wieża ciśnień w Kościanie adaptowana na cele sportowo-edukacyjno-turystyczne – ściankę wspinaczkową i obserwatorium astronomiczne (woj. wielkopolskie).

W kategorii specjalnej *Architektura i konstrukcje drewniane* laureatem została willa Oksza w Zakopanem (woj. małopolskie). Kapituła doceniła wzorcowo zrealizowane kompleksowe prace konserwatorskie autentycznej substancji zabytkowej willi.

Wśród wyróżnionych w tej kategorii znalazły się następujące obiekty: dawne kasyno oficerskie w Legionowie – filia „Piaski” Muzeum Historycznego w Legionowie (woj. mazowieckie); kościół cmentarny Świętego Krzyża w Głogówku (woj. opolskie); kościół parafialny Wniebowzięcia NMP w Lutczy (woj. podkarpackie).

W kategorii specjalnej *Architektura przemysłowa i dziedzictwo techniki* laureatem zostały dawne magazyny zakładów włókienniczych K.W. Scheiblera, obecnie sie-

dziba Art_Inkubatora w Łodzi (woj. łódzkie). Jury przyznało nagrodę za staranną konserwację zachowanej substancji zabytkowej i harmonijne połączenie z elementami współczesnymi.

Jury wyróżniło w tej kategorii następujące obiekty: kolektor sanitarny przy ul. Mostowej w Przemysłu (woj. podkarpackie); budynek nadszybia z wieżą wyciągową, budynek wagowni i wentylatora w zespole szybu „Maciej” w Zabrze (woj. śląskie); tartak Raphaelsohnów, obecnie Centrum Techniki i Rozwoju Regionu „Muzeum Nowoczesności” w Olsztynie (woj. warmińsko-mazurskie).

Po uroczystej gali goście mogli wysłuchać koncertu „Kalejdoskop barw Polski” w wykonaniu Państwowego Zespołu Ludowego Pieśni i Tańca „Mazowsze” w Operze i Filharmonii Podlaskiej – Europejskim Centrum Sztuki w Białymstoku oraz zwiedzić zabytki Białegostoku i Supraśla. W związku z 40. rocznicą konkursu staraniem NID ukazała się książka *Zabytek Zadbane. Co to znaczy?*.

5. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii

W dniach 26–27 maja 2015 roku w Częstochowie i Siewierzu odbyło się **5. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii**. Organizatorem spotkania był Narodowy Instytut Dziedzictwa oraz ojcowie paulini z Jasnej Góry, a jego temat brzmiał: „Rola i znaczenie statusu Pomnika Historii w praktyce opieki i zarządzania zabytkowymi obiektami sakralnymi”.

Pomnik historii to niezwykle prestiżowe wyróżnienie nadawane od 1994 roku przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Obecnie na liście pomników historii znajduje się 60 obiektów, w tym 21 obiektów sakralnych.

Celem organizowanych od pięciu lat dorocznych spotkań jest wzajemna wymiana doświadczeń i budowanie współpracy pomiędzy opiekunami obiektów, które mocą zarządzenia Prezydenta RP zostały uznane za pomnik historii, a także wypracowywanie dobrych wzorców w zarządzaniu tymi wyjątkowymi miejscami oraz upowszechnianie wiedzy o ich potencjale i roli w rozwoju lokalnym. Spotkanie adresowane jest przede wszystkim do opiekunów pomników historii, służb konserwatorskich, przedstawicieli władz samorządowych i centralnych, właścicieli i zarządców zabytków, przedstawicieli organizacji pozarządowych i naukowców.

Podczas dwóch sesji plenarnych prelegenci i jednocześnie opiekunowie obiektów w swoich wystąpieniach poruszyli zagadnienia związane z problematyką ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi wpisanymi na listę pomników historii:

- ks. Leszek Makówka, diecezjalny konserwator zabytków i dyrektor Muzeum Archidiecezjalnego w Katowicach – „Zabezpieczenie kościołów drewnianych w archidiecezji katowickiej – projekt współfinansowany przez Unię Europejską”;

5. Spotkanie Opiekunów
Pomników Historii
w Kaplicy Różańcowej
na Jasnej Górze

- Zygmunt Błaszczyk, kierownik Delegatury WUOZ w Piotrkowie Trybunalskim – „Sulejów – pomnik historii – historia i perspektywy”;
- o. Jan Golonka i Jerzy Żmudziński – „Opieka monarchów i Sejmu Rzeczypospolitej nad Jasną Górą – wiekowym pomnikiem historii i kultu Matki Bożej Królowej Polski”;
- Bolesław Talkowski, przewodniczący zarządu Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Kruszynianach – „Rola i znaczenie statusu pomnika historii w zarządzaniu zespołem meczetu i mizaru w Kruszynianach”;
- ks. Wincenty Pytlik, dyrektor Muzeum Diecezjalnego i Wydziału Konserwatorskiego w Pelplinie – „Pelplin i jego walory jako pomnika historii”;
- ks. Włodzimierz Gućwa, proboszcz parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego i Świętej Jadwigi Śląskiej w Legnickim Polu i ks. prałat Stanisław Szupieńko, diecezjalny konserwator zabytków – „Kościół w Legnickim Polu, wybitne dzieło sztuki – pomnik historii i bazylika mniejsza”.

Podczas spotkania odbyła się uroczysta ceremonia wręczenia ojcu Janowi Golonce nagrody „Conservator Ecclesiae” im. ks. prof. Janusza St. Pasierba. Ponadto **około 120 gości** miało okazję zwiedzić klasztor na Jasnej Górze oraz ruiny zamku biskupiego w Siewierzu.

Kanon Miejsc Historycznych

Kanon Miejsc Historycznych to projekt realizowany przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów i Narodowy Instytut Dziedzictwa pod patronatem Generalnego Konserwatora Zabytków. Uroczysta prezentacja z udziałem Generalnego Konserwatora Zabytków odbyła się 23 czerwca 2015 roku w Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie.

Zainicjowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego projekt, oprócz funkcji poznawczo-edukacyjnej, ma się przyczynić do promocji zabytków i miejsc o szczególnym znaczeniu dla pamięci narodowej Polaków. Kanon Miejsc

Historycznych to wstęp do znacznie szerszego projektu edukacyjnego i informacyjno-promocyjnego, który miejsca historyczne zaliczone w poczet miejsc „kanonicznych” oraz sprawujące nad nimi opiekę instytucje, dzięki wsparciu finansowemu MKiDN, uczyni jeszcze bardziej znanymi – na miarę ich roli w kształtowaniu poczucia narodowej tożsamości.

W pracach nad projektem uczestniczyli wybitni polscy specjaliści nauk historycznych: Jolanta Choińska-Mika, Włodzimierz Borodziej, Jerzy Kochanowski, Jacek Purchla, Henryk Samsonowicz, Wojciech Tygielski. Ostateczny kształt Kanonu przygotowany został przy udziale dyrektorów instytucji kultury realizujących projekt: prof. Małgorzaty Rozbickiej, dyrektor NID i prof. Piotra Majewskiego, dyrektora NIMOZ. Autorem tekstów komentarzy do wchodzących w skład Kanonu miejsc był Jerzy Bracisiewicz.

W Kanonie Miejsc Historycznych znalazło się **41 obiektów**, zaproponowanych przez zespół ekspertów. Są to m.in.: bazylika prymasowska Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Gnieźnie, Jasna Góra w Częstochowie, Wawel w Krakowie i Łazienki Królewskie w Warszawie. Oficjalna strona Kanonu Miejsc Historycznych: <http://www.miejscahistoryczne.nimoz.pl/>

Plakat promujący Europejskie Dni Dziedzictwa 2015

Europejskie Dni Dziedzictwa

Od stycznia do września 2015 roku trwały przygotowania do kolejnej, **23. edycji Europejskich Dni Dziedzictwa**, które zaplanowano na dwa wrześniowe weekendy: 12-13 i 19-20. Odbyły się one pod wspólnym hasłem przewodnim „Utracone dziedzictwo”. Uroczysta ogólnopolska inauguracja EDD miała miejsce 12 września w Elblągu.

Tematem EDD w 2015 roku były te elementy dziedzictwa, które straciliśmy lub tracimy na skutek różnych wydarzeń historycznych – działań wojennych, zmian granic, przesiedleń, grabieży, a także naszej niedbałości, zwykłego wandalizmu lub też zapomnienia. Straty dotyczą zarówno zasobów materialnych – zabytków, skarbów narodowych, kolekcji sztuki, rzemiosła – jak i tych niematerialnych, dotyczących sfery duchowej i emocjonalnej. Hasło tej edycji miało pokazać społeczeństwu, że utracone dziedzictwo dotyczy każdego z nas i że jeśli nie wykażemy się troską o to, co pozostało po naszych przodkach – możemy to bezpowrotnie utracić. Na nas spoczywa świadomy obowiązek

ochrony i opieki nad tym, co zostało nam przekazane, a co my powinniśmy pozostawić przyszłym pokoleniom. NID – będąc koordynatorem ogólnopolskim – podjął szereg działań służących jak najszerszej promocji idei EDD, jak również

wydarzeń odbywających się w ramach projektu. Podpisane zostały umowy patronackie (z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, TVP, TVP Kultura, WP, Polityką, Stroer, Polska Press) oraz przygotowane zostały następujące materiały promocyjne: ulotki, plakaty, reklamy wielkoformatowe, dodatki prasowe, informatory regionalne. Zwiększeniu zasięgu dostępności do materiałów promocyjnych posłużyły umowy podpisane z TLK i Warexpo. Ponadto podjęte zostały szkolenia merytoryczne i organizacyjne na rzecz poszczególnych koordynatorów regionalnych.

Dnia 5 listopada 2015 roku w Opolu odbyła się po raz pierwszy uroczysta gala ogólnopolska podsumowująca 23. edycję Europejskich Dni Dziedzictwa. Podczas gali wręczono wyróżnienia organizatorom EDD oraz marszałkom województw w uznaniu za zaangażowanie w promocję EDD i wspieranie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

W trakcie gali wręczono również nagrody uczestnikom konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków na projekt edukacyjny o dziedzictwie kulturowym.

Nagrody otrzymali:

- w kategorii *Aktywności plenerowe*:
I nagroda dla Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT – Brama Poznania ICHOT za projekt „Doświadczyć i docenić – cykl wycieczek po Ostrowie Tumskim w Poznaniu”;
wyróżnienie dla Ośrodka Brama Grodzka – Teatr NN z Lublina za projekt „Zaczarowany Lublin – spotkania z opowiadaczami świata”;
- w kategorii *Prelekcje, wykłady, warsztaty*:
I nagroda dla Moniki Lorenz za projekt „Nowe życie dworu w Michałowicach”;
wyróżnienie dla Stowarzyszenia Historyków Sztuki za projekt „Sztuka na kółkach”;
- w kategorii *Wystawy, projekty multimedialne*:
I nagroda dla Komitetu Kopca Kościuszki w Krakowie za projekt „Projekt popularyzatorsko-naukowy Żywe Konstrukcje”;
wyróżnienie dla Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT – Brama Poznania ICHOT za projekt „Kino na wyspie. Warsztaty partycypacyjne dla niesłyszących”;
- w kategorii *Publikacje*:
nie przyznano nagrody głównej, a jedynie wyróżnienie dla Magdaleny Prosińskiej, Andrzeja Kutiaka i Izabeli Gajny za projekt „Poradnik architektoniczny dla miasta-ogrodu Podkowa Leśna”.

W ramach EDD 2015 odbyło się 1990 wydarzeń kulturalno-edukacyjnych w 486 miejscowościach, w których udział wzięło ponad 322 tysiące osób.

Wart podkreślenia jest fakt, że w porównaniu z ubiegłą edycją odnotowaliśmy **wzrost liczby imprez organizowanych w ramach EDD o 29%, zaangażowanych w organizację miejscowości o 30%, a co za tym idzie również większą frekwencję, która w stosunku do 2014 roku wzrosła o 35%.**

W ramach działań promocyjnych związanych z EDD zostały przygotowane **spoty radiowe i telewizyjne**, które emitowano na antenie programów Pierwszego, Drugiego, Trzeciego i Czwartego Polskiego Radia oraz w następujących programach TVP: TVP1, TVP2, TVP Kultura, TVP Historia, TVP Regionalna i TVP Polonia. Tygodnik społeczno-polityczny „Polityka” zamieścił na swoich łamach oraz na swojej stronie internetowej (także w wersji na urządzenia mobilne) logo kampanii. Podobna współpraca została nawiązana z czasopismami „Nasza Historia” oraz „Spotkania z Zabytkami”. W 37. numerze „Polityki” ukazał się także **specjalny dodatek**, który prezentował idee i najciekawsze wydarzenia organizowane w ramach 23. edycji EDD.

Program „Wolontariat dla dziedzictwa”

W 2015 roku ruszyła pierwsza edycja programu „Wolontariat dla dziedzictwa” angażującego społeczność lokalną w proces właściwego zachowania zabytków. W ramach przygotowań do uruchomienia programu zostały zrealizowane następujące zadania:

- zorganizowano spotkanie konsultacyjne z przedstawicielami organizacji pozarządowych i urzędów konserwatorskich;
- opracowano regulamin programu dofinansowania projektów angażujących wolontariuszy w opiekę nad zabytkami;
- przystąpiono do opracowania poradnika i zestawu dokumentów do wypełnienia wniosku o dotację;
- zmodyfikowano stronę internetową wolontariat.nid.pl w celu odświeżenia i poprawy funkcjonalności strony;
- podpisano umowę na przeprowadzenie badań społecznych wśród organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego, których tematem jest ich zaangażowanie w ochronę dziedzictwa kulturowego i współpraca z wolontariuszami;
- w ramach kampanii informacyjnej promującej program i ideę zaangażowania się wolontariuszy w opiekę nad zabytkami przygotowano spot radiowy „Każdy może zostać wolontariuszem” oraz spot filmowy przeznaczony do emisji w Internecie z udziałem Meli Koteluk.

Nabór wniosków do programu zakończył się 18 grudnia 2015 roku.

W ramach działań promocyjnych zostało przygotowanych **230 spotów radiowych** emitowanych na antenie Programu Trzeciego i Czwartego Polskiego Radia oraz w Radiu Kampus.

Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków na projekt edukacyjny o dziedzictwie kulturowym

Cel konkursu: promocja działań związanych z upowszechnianiem wiedzy o dziedzictwie kulturowym i wzmocnienie świadomości społecznej dotyczącej wartości zabytków poprzez wybieranie, nagradzanie i promowanie najlepszych działań edukacyjnych.

.....
Kartka pocztowa promująca konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków na projekt edukacyjny o dziedzictwie kulturowym

Do 15 września 2015 roku napłynęło **39 zgłoszeń**. Ogłoszenie listy nominowanych projektów nastąpiło 30 października 2015 roku, natomiast uroczyste ogłoszenie wyników i wręczenie nagród odbyło się w listopadzie 2015 roku podczas ogólnopolskiej gali Europejskich Dni Dziedzictwa w Opolu.

W ramach działań promocyjnych przygotowane zostały reklamy i inserty w nakładzie **14,0 tys. egzemplarzy**, kolportowane w gazetach regionalnych grupy medialnej Polska Press (16 tytułów). Powstały także 23 spoty radiowe emitowane w Programie Trzecim Polskiego Radia.

Konkurs na materiały edukacyjne dla szkół

Cel konkursu: zwiększenie efektywności systemu upowszechniania wiedzy o dziedzictwie i jego wartości, a także kreowanie w młodym pokoleniu przekonania o konieczności zachowania zabytków i innych elementów dziedzictwa poprzez tworzenie użytecznych i zgodnych z dobrymi praktykami nowoczesnej edukacji materiałów dydaktycznych umożliwiających wprowadzenie właściwych i adekwatnych treści do systemu edukacji formalnej.

We wrześniu 2015 roku ogłoszono konkurs na opracowanie materiałów edukacyjnych dla szkół w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Przedmiotem konkursu były materiały edukacyjne przeznaczone do wykorzystania przez nauczycieli podczas zajęć dydaktycznych w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, zawierające projekt scenariusza lekcji wraz z projektem dodatkowych materiałów, np. prezentacji multimedialnych, filmów, gier, zadań, kart pracy itp. Do konkursu **zostały zgłoszone 32 projekty, z których jury wybrało 9 najlepszych**. Laureatom zostały przyznane nagrody finansowe. W 2016 roku planowane jest dopracowanie – wspólnie z autorami nagrodzonych scenariuszy – zgłoszonych do konkursu prac, ich produkcja i dystrybucja wśród nauczycieli.

Laureaci konkursu
„Zabytkomania” w kinie
Kultura w Warszawie

Po dużym sukcesie wydanej w ubiegłym roku publikacji dla dzieci *Kronika zabytkomaniaka* przygotowywana jest część druga, poświęcona odkrywaniu dziedzictwa niematerialnego (tradycje, zwyczaje, obrzędy, rzemiosło, wierzenia). Wydanie publikacji planowane jest na początek 2016 roku.

Ogólnopolski konkurs filmowy „Zabytkomania”

Cel konkursu: upowszechnianie wiedzy o zabytkach i nawiązanie więzi społecznej z lokalnym dziedzictwem kulturowym oraz rozwijanie pasji filmowej wśród młodych ludzi.

Dnia 3 września 2015 roku ruszyła pierwsza edycja organizowanego przez **Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z Polskim Instytutem Sztuki Filmowej** ogólnopolskiego konkursu filmowego „Zabytkomania”.

Konkurs filmowy skierowany jest przede wszystkim do uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, a także studentów oraz absolwentów szkół filmowych, a jego tematem jest szeroko pojęte dziedzictwo kulturowe. Uczestnicy „Zabytkomanii” konkurowali w dwóch grupach: amatorów (młodzież gimnazjalna i licealna), którzy mogą nadsyłać prace w kategoriach: film dokumentalny lub reportaż i film animowany, oraz profesjonalistów (studenci i absolwenci szkół filmowych), dla których przewidziano trzy kategorie: film dokumentalny lub reportaż, film animowany oraz spot reklamowy promujący temat Europejskich Dni Dziedzictwa 2016 „Gdzie duch spotyka się z przestrzenią – świątynie, arcydzieła i pomniki”. Wyniki zostały ogłoszone 10 grudnia 2015 roku podczas uroczystej gali festiwalu „Zabytkomania”, która odbyła się w warszawskim kinie Kultura.

Łącznie do udziału w konkursie zgłosiło się ponad 150 osób w obu kategoriach. **Nadesłanych zostało prawie 50 prac konkursowych**, spośród których jury wyłoniło najlepsze filmy. Przed galą finałową uczestnicy festiwalu wzięli udział w zwiedzaniu Warszawy. Dodatkową nagrodą w konkursie były warsztaty filmowe w Warszawskiej Szkole Filmowej oraz kinie Iluzjon.

W ramach działań promocyjnych wyemitowano 180 spotów radiowych. Przed galą Biuro ds. Komunikacji NID wysłało do dziennikarzy wszystkich rodzajów mediów informacje prasowe dotyczące konkursu, jego wyników oraz gali. Informacje te ukazały się w serwisie PAP, na stronach internetowych Polskiego Radia, a także na ponad 30 regionalnych stronach internetowych. Łącznie pojawiło się 55 informacji na temat festiwalu.

Inne działania podjęte w 2015 roku

Narodowy Instytut Dziedzictwa patronuje wydarzeniom związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego, popularyzując informację o nich. W 2015 roku NID **patronował 21 przedsięwzięciom, w tym konferencjom, wystawom, seminariom naukowym i projektom edukacyjnym.**

Narodowy Instytut Dziedzictwa objął patronatem organizowany przez Związek Harcerstwa Polskiego Rajd Grunwaldzki. Specjaliści Instytutu przeprowadzili szkolenia dla organizatorów wydarzenia, kadry instruktorskiej ZHP oraz drużynowych. Szkolenie dotyczyło systemu ochrony zabytków, dziedzictwa archeologicznego, działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem, kampanii społecznych upowszechniających wiedzę o dziedzictwie i wolontariatu dla dziedzictwa kulturowego.

NID był współorganizatorem **Międzynarodowej Konferencji SHATIS**, która odbyła się we Wrocławiu w dniach 9-11 września 2015 roku. Była to już 3. edycja Konferencji, poświęconej zarówno historycznym, jak i nowym konstrukcjom drewnianym. Konferencja SHATIS jest doskonałą okazją do upowszechnienia wyników badań naukowych oraz wymiany doświadczeń pomiędzy ekspertami, naukowcami oraz innymi osobami związanymi z tematyką konstrukcji drewnianych.

NID był współorganizatorem **II Kongresu Konserwatorów Polskich**, który odbył się 6-10 października 2015 roku w Warszawie i Krakowie. Celem II Kongresu Konserwatorów Polskich było omówienie stanu ochrony dziedzictwa kulturowego z perspektywy ostatniej dekady oraz debata środowiska konserwatorskiego nad nowymi wyzwaniami i poszukiwaniem modelu jego skutecznej ochrony i integracji ze współczesnymi potrzebami. Spotkanie w gronie międzynarodowych ekspertów stanowiło okazję do dyskusji na tematy dotyczące doskonalenia doktryny ochrony dziedzictwa, systemu prawnego i struktury organizacyjnej, utrwalania dziedzictwa i naszej tożsamości kulturowej, przy jednoczesnym zachowaniu pryncypiów uniwersalizmu i pluralizmu.

W roku 2015 NID zorganizował ponadto **6 wystaw**, m.in. „Drewniana architektura sakralna w Polsce” i „Polska – miejsca światowego dziedzictwa”.

KOMUNIKACJA SPOŁECZNA

Cel zadania: prezentacja i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym Polski oraz dbanie o wizerunek Instytutu i dobre relacje z mediami.

Współpraca z mediami

Biuro ds. Komunikacji NID, którego zadaniem jest dbanie o wizerunek Instytutu oraz dobre relacje z mediami, na co dzień opracowuje teksty na potrzeby dziennikarzy, autoryzuje wypowiedzi pracowników NID do mediów oraz zachęca media do współpracy merytorycznej związanej z popularyzacją dziedzictwa kulturowego.

Formalizując wcześniejszą współpracę, na początku 2015 roku NID **podpisał 5-letnią umowę z Telewizją Polską S.A. oraz roczną z Polskim Radiem S.A.** Ponadto Instytut stale współpracował z tygodnikiem „Polityka”, dwumiesięcznikiem „Spotkania z Zabytkami” oraz agencją PAP i wydawnictwem Polska Press („Dziennik Bałtycki”, „Gazeta Codzienna Nowiny”, „Dziennik Łódzki”, „Dziennik Zachodni”, „Echo Dnia”, „Gazeta Pomorska”, „Gazeta Wrocławska”, „Gazeta Lubuska”, „Gazeta Krakowska”, „Głos Koszaliński”, „Głos Pomorza”, „Głos Szczeciński”, „Głos Wielkopolski”, „Nowa Trybuna Opolska”, „Metropolia Warszawska”, „Polska The Times”).

Współpraca obejmowała takie działania jak: współpraca redakcyjna, współdziałania programowe, koprodukcja, kampanie reklamowe, działania promocyjne.

Biuro ds. Komunikacji NID monitoruje media i przygotowuje prasówkę dla pracowników NID. Z pozyskanych przez nie danych wynika, że w 2015 roku **media publikowały informacje o NID 1043 razy.**

2015 rok to najintensywniejszy w historii NID czas współpracy z mediami publicznymi. NID był partnerem przy produkcji wielu programów, filmów i audycji o dziedzictwie kulturowym.

Współpraca z ogólnopolskimi programami Polskiego Radia

Program Pierwszy

- 18 grudnia – dzień z pomnikami historii,
- 21 grudnia – dzień z dziedzictwem niematerialnym,
- audycje: Sygnały Dnia, Cztery Pory Roku, Z Kraju i ze Świata, Popołudnie z Jedyką.

Program Trzeci

- 23 listopada – dzień z pomnikami historii,
- audycje: Do Południa (wrzesień – grudzień),
- Mój Ssskarbie (lipiec – grudzień),
- Klub Trójki, Radiowy Dom Kultury, Teren Kultura, Magazyn Bardzo Kulturalny.

Program Czwarty

- 12-13 grudnia – weekend z dziedzictwem niematerialnym,
- 15-19 grudnia – pięciodniowy rajd po Polsce w poszukiwaniu pomników historii,
- audycje: Stacja Kultura, Nawiedzeni, Muzyczny Lunch, Się Mówi, Efekt: wow.

Współpraca z regionalnymi rozgłościami Polskiego Radia

- 21 grudnia – dzień z dziedzictwem kulturowym regionu: **Polskie Radio Rzeszów, Polskie Radio Wrocław, Polskie Radio Lublin, Polskie Radio Łódź, Polskie Radio Pomorza i Kujaw.**

W ramach współpracy z mediami powstały przy udziale NID następujące radiowe i telewizyjne audycje i programy:

- **Mój Ssskarbie** – poniedziałkowa audycja emitowana na antenie Programu Trzeciego Polskiego Radia, w której reporterka Natalia Grzeszczyk razem ze swoimi gośćmi prezentuje interesujące legendy i historie związane z zabytkowymi obiektami. W ramach współpracy wyemitowano **16 audycji**;
- **Do Południa** – audycja Programu Trzeciego Polskiego Radia emitowana od poniedziałku do czwartku. W ramach współpracy z NID raz w miesiącu (w czwartek) prezentowane są najciekawsze zabytki, zwyczaje oraz kultura wybranych regionów Polski. W ramach 2015 roku przedstawiono dziedzictwo kulturowe następujących województw: małopolskiego, śląskiego, podkarpackiego oraz kujawsko-pomorskiego;
- **Szlakiem miejsc niezwykłych – pomniki historii** w TVP Kultura – to cykl cotygodniowych, pięciominutowych filmów, w których specjaliści przedstawiają jeden z sześćdziesięciu pomników historii. Seria wystartowała 15 sierpnia 2015 roku. Co dwa tygodnie emitowany jest dłuższy, 15-minutowy film będący podsumowaniem trzech wcześniejszych odcinków pięciominutowych. Przed emisją w tv każdy z odcinków zostaje dogłębnie przeanalizowany przez specjalistów z NID pod kątem zgodności merytorycznej. W 2015 roku powstały filmy na temat: Kruszynian i Bohonik, Kanału Augustowskiego, Kozłówki, Kazimierza Dolnego, Lublina, Malborka oraz Fromborka, Gdańska, Gdyni, Westerplatte, Dusznik-Zdroju, Srebrnej Góry, Nysy, Biskupina, Kórnika, Paczkowa, Łądu nad Wartą, Góry Świętej Anny, opactwa benedyktyńskiego w Lubiniu oraz Gniezna. Łącznie ukazało się **20 filmów 5-minutowych oraz 8 filmów 15-minutowych.**

Kampania społeczna „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość”

W ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami NID zrealizował **kampanię społeczną na rzecz dziedzictwa kulturowego „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość”**. Akcja społeczna rozpoczęła się we wrześniu i trwała do końca 2015 roku. Oprócz kształtowania aktywnej postawy społecznej wobec ochrony zabytków kampania miała także popularyzować wiedzę o zabytk-

Oficjalne logo kampanii społecznej „Chronić zabytki – wybierasz przyszłość”

kach oraz przypomnieć o znaczącej roli, jaką odgrywają ślady minionych epok w codziennym życiu (**WIĘCEJ INFORMACJI** ► s. 98–101).

W ramach działań promocyjnych związanych z kampanią zostały przygotowane spoty radiowe i telewizyjne, które emitowano na antenie Programu Pierwszego, Drugiego i Trzeciego Polskiego Radia oraz w następujących programach TVP: TVP1, TVP2, TVP Kultura, TVP Historia, TVP Regionalna i TVP Polonia.

W radiu wyemitowano **120 spotów**, zaś na antenie TVP wyemitowano **250 spotów**. Autopromocja objęła 40 spotów w Polskim Radiu. Ponadto powstało wiele audycji radiowych, których tematem przewodnim było dziedzictwo kulturowe, m.in.: Klub Trójki, Magazyn Bardzo Kulturalny, Radiowy Dom Kultury, Pan od Kultury, Informacje Kulturalne i wiele innych. Tygodnik społeczno-polityczny „Polityka” zamieścił na swoich łamach i stronie internetowej (także w wersji na urządzenia mobilne) logo kampanii. Podobną współpracę NID prowadził z czasopismami „Nasza Historia” i „Spotkania z Zabytkami”.

W **16 dziennikach regionalnych** opublikowano tekst promujący kampanię społeczną oraz wizualizację akcji. Na przełomie sierpnia i września została przeprowadzona wysyłka informacji prasowych na temat kampanii. Odbiorcami byli dziennikarze ogólnopolskich i regionalnych dzienników, tygodników, miesięczników, czasopism branżowych, portali internetowych, radia, telewizji oraz mediów społecznościowych. W mediach łącznie pojawiło się około **1496 publikacji** na temat kampanii „Chronić zabytki – wybierasz przyszłość” i Europejskich Dni Dziedzictwa.

Inauguracja kampanii społecznej odbyła się 12 września 2015 roku w Elblągu i była imprezą towarzyszącą otwarciu 23. edycji Europejskich Dni Dziedzictwa. W specjalnie zorganizowanej konferencji prasowej na statku podczas rejsu rzeką Elbląg uczestniczyła prof. Małgorzata Omilanowska, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, prof. Małgorzata Rozbicka, dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Witold Wróblewski, prezydent Elbląga oraz liczne grono dziennikarzy.

Podczas inauguracji EDD i kampanii społecznej Polskie Radio Program Trzeci na żywo transmitowało wydarzenia z tym związane. Na antenie przeprowadzono wywiady z Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dyrektor NID, dyrektor Biura Prezydenta Elbląga, dyrektor Elbląskiej Orkiestry Kameralnej i wieloma innymi uczestnikami.

Współpraca z Narodowym Instytutem Audiowizualnym: film o digitalizacji podsumowujący działalność Centrów Kompetencji programu „KULTURA+”

Cel: zachęcenie społeczeństwa do zapoznania się z cyfrowymi zasobami dotyczącymi zabytków oraz podsumowanie dokonań wszystkich Centrów Kompetencji realizujących program „KULTURA+”.

W filmie przygotowanym przez Narodowy Instytut Audiowizualny została zaprezentowana działalność NID jako **Centrum Kompetencji programu „KULTURA+” odpowiedzialnego za digitalizację zabytków.**

NID zajmował się w ramach programu „KULTURA+” m.in. skanowaniem dokumentacji, skanowaniem laserowym, budowaniem modeli 3D oraz uaktualnianiem na bieżąco bazy danych geoprzestrzennych będących elementem krajowej infrastruktury informacji przestrzennej w ramach obowiązków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego określonych w ustawie o IIP. Obecnie większość ze zdigitalizowanych zasobów NID upublicznił na stronie www.mapy.zabytek.gov.pl:

- 92 309 obiektów zabytkowych dostępnych w bazie danych INSPIRE,
- 2751 not/opisów obiektów zabytkowych,
- 35 obiektów przedstawionych w postaci modeli 3D, z których 10 dostępnych jest również na portalu CUMULUS,
- 78 019 zabytków z zasobów geoportalu NID,
- 24 605 obiektów, w tym filmy, opisy zabytków, modele 3D, zdjęcia dostępne na portalu www.zabytek.gov.pl. Obszerne zasoby, którymi dysponuje i zarządza NID przygotowane są w taki sposób, by przemawiały zarówno do specjalistów, jak również miłośników zabytków i turystyki kulturowej.

Współpraca z Narodowym Centrum Kultury: projekt „Kultura dostępna”

Cel programu: podjęcie zorganizowanych działań na rzecz społeczeństwa polegających na ułatwieniu dostępu do kultury, ze szczególnym uwzględnieniem grup defaworyzowanych.

W 1. połowie 2015 roku Narodowy Instytut Dziedzictwa podpisał umowę o współpracy z Narodowym Centrum Kultury w ramach projektu „Kultura dostępna”, którego pomysłodawcą jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a realizatorem przyjętych założeń jest NCK.

NID jako administrator portalu www.zabytek.gov.pl (e-zabytek), obejmującego informacje m.in. o wszystkich pomnikach historii, zawierającego zasób w postaci zdjęć, filmów, modeli 3D oraz lokalizacji obiektów publikowanych za pomocą geoportalu NID dostępnego pod adresem www.mapy.zabytek.gov.pl, zobowiązał się w ramach umowy udostępnić swoje zasoby w celu umieszczenia ich na portalu www.kulturadostepna.pl. Współpraca obejmuje również wzajemną promocję oraz pozyskanie szerokiego grona odbiorców portalu „Kultura dostępna”, co przełoży się również na szerszy odbiór udostępnionych przez NID zasobów.

Współpraca Narodowego Instytutu Dziedzictwa z firmą Google

Cel współpracy: zaprezentowanie wybranych zasobów Narodowego Instytutu Dziedzictwa na nowej wersji aplikacji mobilnej Google Field Trip.

Nad aplikacją **Google Field Trip** pracuje grupa programistów zrzeszonych w projekcie „Niantic Labs”. Google Field Trip jest odpowiednikiem wirtualnego przewodnika po otaczającym nas świecie. Dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa to pierwsze dane w aplikacji udostępnione przez polską instytucję publiczną. Aplikacja promuje wybrane zabytki, jakimi są pomniki historii.

Inne działania w Internecie

Działania NID skierowane są w dużej mierze do użytkowników Internetu. Pierwszą platformą kontaktu pomiędzy zainteresowanymi szeroko pojętą tematyką dziedzictwa kulturowego a Instytutem jest strona znajdująca się pod adresem www.nid.pl alias www.zabytek.pl.

NID zarządza również następującymi portalami tematycznymi:

<http://edd.nid.pl/> – portal poświęcony Europejskim Dniom Dziedzictwa,

<http://niematerialne.nid.pl> – portal poświęcony niematerialnemu dziedzictwu kulturowemu,

www.zabytek.gov.pl – portal umożliwiający dostęp do opisów, cyfrowych wizerunków (zdjęć, filmów i modeli 3D) wybranych zabytków oraz informacji o ich lokalizacji,

www.mapy.zabytek.gov.pl – portal umożliwiający analizowanie danych przestrzennych zabytków nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru,

www.cumulus.zabytek.gov.pl – portal umożliwiający przeglądanie chmur punktów pochodzących ze skaningu laserowego,

<http://www.park-muzakowski.pl> – portal poświęcony Parkowi Mużakowskiemu – miejscu światowego dziedzictwa UNESCO,

<http://dom.nid.pl/> – portal poświęcony projektowi „Dziedzictwo obok mnie”.

W 2015 roku:

- na fanpage NID na Facebooku przybyło ponad 1984 fanów, co daje ogółem **8030 fanów**,
- strona internetowa NID była odwiedzana ponad **267 352 razy**,
- kanał YouTube NID był odwiedzany ponad **4000 razy**,

- średnia liczba odwiedzin portalu www.zabytek.gov.pl to **15 491 odsłon** miesięcznie (średnio 185 892 rocznie),
- liczba wywołań strony www.mapy.zabytek.gov.pl to **35 452 odsłony** kwartalnie (średnio 141 808 rocznie).

4. INNE ZADANIA ZLECONE PRZEZ MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Cel programu: wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

W ramach uchwalonego w 2014 roku przez Radę Ministrów Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa zostały powierzone 33 zadania, z czego, zgodnie z harmonogramem Programu w 2015 roku, NID był zaangażowany w 21 zadań w 10 kierunkach działania.

W KPOZiOnZ wyróżniono 3 cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

W I i II kwartale 2015 roku w uzgodnieniu z Zespołem MKiDN ds. KPOZiOnZ przy Departamencie Ochrony Zabytków NID podjął działania, których celem było zapewnienie ram organizacyjno-finansowych umożliwiających realizację powierzonych zadań KPOZiOnZ (zapewnienie środków z MKiDN, uzgodnienie planów i harmonogramów realizacji poszczególnych zadań KPOZiOnZ, aktualizacja Planu zamówień publicznych NID itd.).

W 2015 roku zrealizowano następujące działania KPOZiOnZ:

- W ramach kierunku działania *Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych* przygotowano i przekazano do DOZ MKiDN listy obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru A i C, które nie istnieją i zostały przeniesione do muzeów z województwa śląskiego, a także po trzy listy zawierające zestawienia zabytków nieistniejących, przeniesionych do muzeów oraz takich, które najprawdopodobniej utraciły wartości zabytkowe uzasadniające ochronę prawną dla województwa podkarpackiego i małopolskiego.
- W ramach kierunku działania *Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych* kontynuowano, prowadzony przez NID od 2008 roku, program terenowej weryfikacji zabytków wpisanych do rejestru. NID opracował propozycję założeń metodologicznych do kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków, która została przyjęta do realizacji przez

Zespół ekspertów powołany przez GKZ do opracowania wytycznych na posiedzeniu 14 września 2015 roku.

- W ramach kierunku działania *Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego* opracowano aktualizację instrukcji sporządzania dokumentacji badań powierzchniowych oraz wypełniania Karty Ewidencyjnej Zabytku Archeologicznego (instrukcja została zatwierdzona przez GKZ i rozesłana do stosowania przez WKZ). W porozumieniu z WKZ zostało wytypowane 35 obszarów AZP do przebadania w roku 2015. W wyniku rozstrzygnięcia przetargu nieograniczonego wybrano wykonawców dla 20 obszarów, na których badania przeprowadzono do końca 2015 roku.
- W ramach kierunku działania *Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrożenie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach* wdrożono ścieżkę bieżącej aktualizacji danych dotyczących obiektów wpisanych do rejestru w infrastrukturze informacji przestrzennej w oparciu o przekazywane do NID od WKZ odpisy decyzji administracyjnych w postaci papierowej. Opracowano instrukcje dotyczące weryfikacji i aktualizacji danych zgromadzonych w IIP, które zostały skonsultowane z przedstawicielami WKZ podczas pomorskiego konwentu WKZ.
- W ramach kierunku działania *Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną* zlecono opracowanie Kodeksu dobrych praktyk komunikacji społecznej dla organów ochrony zabytków w zakresie informowania właścicieli zabytków oraz społeczności lokalnych o celu i powodach podejmowania decyzji administracyjnych.
- W ramach kierunku działania *Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków* przygotowano we współpracy z wybranymi przedstawicielami WUOZ szczegółowy zakres tematyczny szkoleń planowanych w ramach uruchamianego w 2016 roku programu stałych szkoleń w zakresie procedur administracyjnych i przepisów ochrony zabytków. W 2015 roku przeprowadzono także pilotaż szkoleń dla przedstawicieli WUOZ z obszaru województwa mazowieckiego.
- W ramach kierunku działania *Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków* wytypowano, w porozumieniu z WKZ i samorządami, priorytetowe obszary do opracowania studiów ochrony wartości kulturowych. W 2015 roku wykonano studia dla 5 obszarów. Podjęto też działania związane z pozyskiwaniem materiałów do publikacji na portalu internetowym przeznaczonym dla JST. W 2015 roku przygotowano dwa filmy przedstawiające dobre przykłady i omawiające problematykę szukania nowych funkcji dla obiektów zabytkowych – jednej z kluczowych kwestii zarządzania dziedzictwem.
- W ramach kierunku działania *Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych* podpisano umowę programową z TVP oraz umowę o współpracy z Polskim Radiem, których celem jest zwiększenie nasycenia kanałów regionalnych treściami promującymi lokalne dziedzictwo kulturowe

w programach emitowanych przez media publiczne. Na mocy porozumienia 3 września 2015 roku ogłoszono pierwszą edycję organizowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa we współpracy z Polskim Instytutem Sztuki Filmowej ogólnopolskiego konkursu filmowego „Zabytkomania”.

- W ramach kierunku działania *Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu* pracownicy NID przygotowali noty przeznaczone do publikacji w portalu zabytek.gov.pl oraz za pośrednictwem aplikacji mobilnej „Zabytki w Polsce”, a dodatkowe noty zostały pozyskane od zewnętrznych autorów. Ponadto przygotowano zaktualizowaną i poprawioną wersję mobilnej aplikacji NID „Zabytki w Polsce”. W 2015 roku rozbudowano infrastrukturę informatyczną gwarantującą właściwe funkcjonowanie portalu internetowego www.zabytek.gov.pl upowszechniającego wiedzę o zabytkach oraz cyfrowe wizerunki zabytków.
- W ramach kierunku działania *Zwiększenie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego*:
 - ✓ Ogłoszono I edycję konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków dla właścicieli i posiadaczy zabytków na najlepszą działalność edukacyjną angażującą obywateli w proces poznawania dziedzictwa lokalnego. Wpłynęły 42 zgłoszenia. Uroczyste ogłoszenie wyników i wręczenie nagród odbyło się podczas ogólnopolskiej gali EDD w Opolu.
 - ✓ NID jako ogólnopolski koordynator Europejskich Dni Dziedzictwa podjął działania mające na celu jak najszerszą promocję idei EDD, jak również wydarzeń odbywających się w ramach projektu. Jednym z ważnych etapów tych starań było podpisanie umów patronackich. NID zorganizował także spotkanie koordynatorów regionalnych EDD, podczas którego mieli oni okazję wymienić doświadczenia związane z realizowanymi przez siebie obowiązkami i zapoznać się z przyjętą przez NID wizualizacją hasła EDD „Utracone dziedzictwo”. Dnia 5 listopada w Filharmonii Opolskiej w trakcie ogólnopolskiej gali podsumowującej 23. edycję EDD najbardziej aktywnym organizatorom imprez i wydarzeń zostały wręczone pamiątkowe dyplomy.
 - ✓ W 2015 roku został ogłoszony nabór wniosków o dofinansowanie projektów angażujących wolontariuszy w opiekę nad zabytkami w ramach pierwszej edycji dotacyjnego programu własnego NID „Wolontariat dla dziedzictwa”. Nabór zakończył się 18 grudnia, wpłynęły 72 wnioski.
 - ✓ We wrześniu 2015 roku ogłoszono konkurs na opracowanie materiałów edukacyjnych dla szkół w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Do konkursu zgłoszono 32 scenariusze lekcji wraz z materiałami pomocniczymi.
- W ramach KPOZiOnZ Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa zostało także powierzone opracowanie założeń i organizacja kampanii społecznej „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość” promującej Krajowy Program i ideę ochrony dziedzictwa.

PRIORYTET „OCHRONA ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH”

Cel zadania: wspieranie działań polegających na ewidencji i inwentaryzacji zabytków archeologicznych, badaniu metodami niedestrukcyjnymi oraz opracowaniu i publikacji wyników badań archeologicznych.

Narodowy Instytut Dziedzictwa jest instytucją zarządzającą priorytetem „Ochrona zabytków archeologicznych”, działającym w ramach Programu MKiDN „Dziedzictwo kulturowe”. W 2015 roku zadania NID polegały na prowadzeniu rozstrzygnięcia naboru wniosków do edycji Programu na 2015 rok oraz na rozliczeniu zadań wykonanych w edycjach poprzednich.

Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych” edycja 2015

W ramach naboru prowadzonego do 30 listopada 2014 roku złożono łącznie 112 wniosków o dofinansowanie, z czego 5 zostało odrzuconych z powodu błędów formalnych. Pozostałe **107 wniosków** przeszło pełną procedurę oceny, zgodnie z zasadami określonymi w dokumentach dotyczących funkcjonowania Programów Ministra.

Budżet na realizację priorytetu w 2015 roku został przyznany w wysokości 2 000 000 zł plus pula przyznana dodatkowo. Na koniec 2015 roku stan budżetu przedstawiał się następująco:

Budżet priorytetu w 2015 roku (na dzień 30.12.2015)	do wydatkowania w 2015 roku	zarezerwowane do wydatkowania w 2016 roku
środki na realizację w 2015 roku drugich etapów 11 zadań dwuletnich, dofinansowanych w edycji 2014 roku	468 000 zł	
środki na realizację 35 zadań pozytywnie rozpatrzonych w 1. naborze wniosków na 2015 rok	1 443 000 zł	457 000 zł
środki przyznane z puli dodatkowej, w ramach trybu odwoławczego, na wykonanie 5 zadań	260 000 zł	113 000 zł
razem	2 171 000 zł	570 000 zł

Po przeprowadzeniu procedury oceny powstała lista rankingowa wniosków (tzw. Lista preferencji), która została przedstawiona do decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zgodnie z regulaminem dofinansowane mogły być zadania, które uzyskały co najmniej 70 pkt (na 100 możliwych). Spośród rozpatrywanych 107 wniosków limit 70 pkt uzyskało 68 wniosków. Środki przeznaczone na realizację budżetu (tabela) nie pozwoliły na rekomendowanie do dofinansowania wszystkich zadań, zatem próg punktowy rekomendacji został podniesiony do 76 pkt, co dało rekomendację dofinansowania dla 35 zadań.

Po rozpatrzeniu rekomendacji NID i Zespołu sterującego, 16 stycznia 2015 roku, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego podjęła decyzję o dofinansowaniu

35 zadań na łączną kwotę 1 900 000 zł, z czego 1 443 000 zł zostało przeznaczone na wydatki do poniesienia w 2015 roku. Następnie została przeprowadzona procedura odwoławcza, wynikająca z regulaminu priorytetu, gdzie wnioski, które uzyskały co najmniej 50 pkt mogły ubiegać się o przyznanie dofinansowania z dodatkowej puli przewidzianej na ten cel. W efekcie dofinansowanie uzyskało jeszcze 6 zadań. Ostatecznie dofinansowanie zostało przyznane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na realizację 40 zadań.

W 2015 roku zostało zawartych **ponad 40 umów** dotyczących realizacji dofinansowanych zadań. W III kwartale jeden z beneficjentów zrezygnował z realizacji zadania. Rozliczenia zadań dofinansowanych w poprzednich edycjach priorytetu zostały złożone do końca stycznia 2015 roku. W ciągu całego roku sfinalizowano rozliczenia końcowe 28 projektów realizowanych w latach 2013–2014 oraz dokonano rozliczenia pierwszych etapów zadań dwuletnich rozpoczętych w 2014 roku (w odniesieniu do 10 umów).

Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych” edycja 2016

Ogłoszenie naboru wniosków do Programów Ministra nastąpiło na początku października 2015 roku. Ostatecznym terminem składania wniosków był dzień 30 listopada 2015 roku. Złożono łącznie 84 wnioski o dofinansowanie.

CENTRUM KOMPETENCJI W RAMACH PROGRAMU WIELOLETNIEGO „KULTURA+”

Centrum Kompetencji w zakresie digitalizacji zabytków i muzealiów zostało powołane w Narodowym Instytucie Dziedzictwa, w ramach wieloletniego programu rządowego WPR „KULTURA+”. NID realizuje zadania z obszaru digitalizacji/inwentaryzacji metodami cyfrowymi zabytków.

W przedmiotowym zakresie NID wykonał zadania dotyczące:

- budowy **infrastruktury technicznej** służącej do digitalizacji, przechowywania i udostępniania zasobów cyfrowych (serwery, macierze dyskowe, biblioteki taśmowe itp.),
- tworzenia i udostępniania za pośrednictwem Internetu **cyfrowych wizerunków** najcenniejszych lub najbardziej zagrożonych zabytków w postaci: skanów 3D, modeli trójwymiarowych zabytków, filmów, zdjęć.

W 2015 roku pracownicy NID realizowali następujące zadania:

- opracowano konspekt publikacji dotyczącej dobrych praktyk w zakresie wykonywania dokumentacji architektonicznej współczesnymi metodami naziemnej rejestracji cyfrowej;
- przygotowano założenia i opracowano specyfikację dotyczącą rozwoju aplikacji CUMULUS, służącej do wizualizacji danych ze skaningu laserowego (chmur punktów) w Internecie;
- uczestniczono w grupie eksperckiej NIMOZ, pracującej nad merytoryczną oceną wniosków o dofinansowanie w ramach projektu „Dziedzictwo kulturowe – ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego”;

- uczestniczono w grupie eksperckiej NiNA, pracującej nad merytoryczną oceną wniosków o dofinansowanie w ramach projektu „Kultura+”, priorytet „Digitalizacja”;
- kontynuowano skanowanie siedziby Muzeum Warszawy, zgodnie z umową zawartą w 2014 roku z Muzeum Warszawy. Prowadzono prace nad modelowaniem danych pozyskanych w wyniku skanowania laserowego siedziby muzeum. W efekcie powstał trójwymiarowy model 11 kamienic oraz wnętrza dwóch klatek schodowych i innych pomieszczeń, z którego został wyrenderowany film. Materiały ze skaningu posłużą do wykonania dokumentacji architektonicznej elewacji, zaś trójwymiarowy model zostanie wykorzystany w działaniach promocyjnych muzeum.

Najważniejsze działania Narodowego Instytutu Dziedzictwa w ramach realizacji w latach 2011-2015 Wieloletniego Programu Rządowego „KULTURA+” oraz wdrażania europejskiej dyrektywy INSPIRE

1. Budowa zaplecza merytorycznego NID w postaci Działu Dokumentacji i Baz Danych o Zabytkach odpowiedzialnego za zaprojektowanie, wdrożenie oraz utrzymanie:

- centralnej bazy danych geoprzestrzennych o zabytkach (CBDZ) w ramach obowiązków określonych europejską dyrektywą INSPIRE oraz ustawą o infrastrukturze informacji przestrzennej;
- serwisu internetowego (ScanManager) służącego gromadzeniu, edycji oraz publikacji danych obejmujących komplet decyzji rejestrowych oraz – w trakcie digitalizacji – ewidencji zabytków nieruchomych i archeologicznych;
- serwisu internetowego służącego publikacji danych przestrzennych obejmujących wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych i archeologicznych (portal mapowy www.mapy.zabytek.gov.pl);
- serwisu internetowego www.zabytek.gov.pl, stanowiącego platformę integrującą usługi świadczone przez NID w zakresie popularyzacji polskiego dziedzictwa narodowego: portal informacyjny zawierający profesjonalne opisy zabytków wraz z towarzyszącymi zdjęciami, dokumentacją oraz modelami 3D (CUMULUS) wybranych obiektów zabytkowych. Serwis aktualnie w trakcie modernizacji – nowa wersja portalu dostępna będzie w 2016 roku;
- aplikacji mobilnej „Zabytki w Polsce”, stanowiącej wersję mobilną portalu www.zabytek.gov.pl. Aplikacja pozwala na identyfikację w terenie najbliższych i najciekawszych obiektów zgromadzonych w repozytorium zabytków. System GPS pokazuje położenie obiektów, a opisy pozwalają na zapoznanie się z historią poszczególnych zabytków;
- usług internetowych pozwalających na publikację informacji do biblioteki cyfrowej Europeana www.europeana.org, jak również aplikacji mobilnej administrowanej przez firmę Google (Niantic Labs) – Google Field Trip.

2. Mierzalne efekty projektu digitalizacji zabytków:

- dane zgromadzone w CBDZ aktualizowane są na bieżąco na podstawie przekazywanych przez WUOZ kopii dokumentacji rejestru zabytków. Na koniec

2015 roku baza obejmowała **92 309 obiektów** przestrzennych określających położenie i zakres ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i archeologicznych. Z tego **78 019 obiektów** (84% danych zgromadzonych w CBDZ) publikowanych jest na ogólnodostępnym serwisie www.mapy.zabytek.gov.pl. Z publikacji wyłączone są informacje o skreśleniach, uchyleniach decyzji, jak również informacje o otoczeniu zabytków;

- dane zgromadzone w repozytorium dokumentacji cyfrowej i zarządzane za pomocą aplikacji ScanManager obejmują **129 698 dokumentów** przygotowanych według jednorodnego standardu. Każda decyzja jest podłączona do obiektu przestrzennego uwidocznionego na mapie, dzięki czemu zautoryzowany w systemie użytkownik może przeglądać pełną dokumentację obiektu. Dokumentacja konserwatorska jest wyłączona z publicznego dostępu ze względu na istniejące w niej dane osobowe;
- portal www.zabytek.gov.pl zawiera aktualnie informacje o **2751 zabytkach**. Planuje się uzupełnienie o kolejne wybrane 8000 obiektów zabytkowych;
- w ramach współpracy z Fundacją Wikimedia Polska podczas realizacji projektu „Wiki lubi zabytki” zebrano materiał fotograficzny o kolejnych **21 582 obiektach zabytkowych** wpisanych do rejestru zabytków, które mają jednoznaczne odwzorowanie w bazie danych CBDZ. Dzięki temu aplikacja mobilna publikuje obecnie ponad **21 000 obiektów zabytkowych**, wartych do odwiedzenia na obszarze całej Polski. Nowa wersja portalu internetowego www.zabytek.gov.pl posiadać będzie również komplet informacji pochodzących z projektu „Wiki lubi zabytki”;
- w ramach współpracy interdyscyplinarnej z Politechniką Warszawską, Wydziałem Mechatroniki, opracowano **innowacyjne narzędzie służące publikacji chmur punktów pochodzących ze skaningu laserowego**. Aplikacja dostępna pod adresem www.cumulus.zabytek.gov.pl zostanie wkrótce zintegrowana w nowej platformie pod jednym adresem www.zabytek.gov.pl. Aktualnie dostępnych jest **35 obiektów** posiadających odwzorowanie w postaci chmury punktów pochodzącej ze skaningu laserowego;
- w ramach projektu pilotażowego zasilono danymi NID aplikację mobilną firmy Google – **Google Field Trip**. Aktualnie za jej pomocą prezentowane są informacje o obiektach wpisanych na listę pomników historii.

W repozytoriach cyfrowych NID zgromadzonych jest ponad **3,75 TB informacji** obejmującej zarówno cyfrowe egzemplarze decyzji administracyjnych rejestru zabytków, jak również repozytorium danych portalu www.zabytek.gov.pl. Wszystkie dane zabezpieczone są przed niepowołanym dostępem oraz cyklicznie archiwizowane w celu zachowania kopii bezpieczeństwa danych.

Portal mapowy oraz aplikacja mobilna NID zostały wyróżnione jako jedne z najlepszych rozwiązań w konkursie na internetową mapę roku 2014/2015 organizowanym przez Stowarzyszenie Kartografów Polskich.

Ogrodzenie historycznej
szkółki w Parku Mużakowskim
po rekonstrukcji

Spacer edukacyjny

REWALORYZACJA PARKU MUŻAKOWSKIEGO

W 2015 roku NID kontynuował realizację projektu rewaloryzacji Parku Mużakowskiego, zabytkowego parku w stylu krajobrazowym, położonego na granicy Polski i Niemiec, którego polską częścią zarządza w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Rewaloryzacja prowadzona jest we współpracy z zarządcą niemieckiej części parku oraz samorządem miasta Łęknica. Projekt wspiera merytorycznie Międzynarodowa Rada Konserwatorska, której pierwsze spotkanie odbyło się w czerwcu 2015 roku w Parku Mużakowskim, a drugie w końcu sierpnia w parku w Branitz.

Kontynuując proces rewaloryzacji parku, w 2015 roku zrealizowano:

- kolejne etapy programu mającego na celu odtwarzanie historycznej struktury przestrzennej parku – dokonano korekt w drzewostanie w celu odtworzenia powiązań widokowych pomiędzy polską i niemiecką częścią parku i kształtowania zasięgu wnętrza parkowych;
- zakończono rozpoczętą jesienią 2014 roku realizację projektu „Odtwarzanie zabytkowej infrastruktury w Parku Mużakowskim w Łęknicy”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Europejskiej Współpracy Transgranicznej Polska-Saksonia 2007-2014. W ramach projektu odtworzono dwa elementy historycznej infrastruktury Parku Mużakowskiego – ogrodzenie szkółki o długości 1,97 km, które odbudowano zgodnie z jego funkcją i formą historyczną oraz tzw. Grób Nieznajomego, symboliczny element programu romantycznego parku, którego formę zrekonstruowano w oparciu o zachowane relikty oraz ikonografię;
- wykonano badania reliktywów niezachowanej infrastruktury oraz ukształtowania terenu. Ustalono lokalizację i zadokumentowano relikty dotychczas nierozpoznanych obiektów w zespole Domu Angielskiego (małe *cottage*, trzy altany i brama). W dwóch miejscach na terenie parku, istotnych dla percepcji jego kompozycji (na przedpolu Grobu Nieznajomego i przy dębach Sióstr), wykonano badania ukształtowania terenu, przekształconego w okresie II wojny światowej. Pozwoliło to na ustalenie historycznego profilu terenu i przywrócenie jego właściwego modelowania;

- przeprowadzono prace pielęgnacyjne w drzewostanie, mające charakter cięć sanitarnych, a w niektórych przypadkach przywracających historyczną formę;
- w centralnej części parku wykonano kolejny etap inwentaryzacji drzewostanu. Sformułowano program działań konserwatorskich dla historycznej szkółki, wyznaczając kierunki i cele działań konserwatorskich. Jednym z nich jest przeznaczenie części terenu na utworzenie regionalnej kolekcji historycznych odmian drzew owocowych. Inauguracja kolekcji, powiązana z posadzeniem stu pierwszych drzew, odbyła się jesienią 2015 roku;
- zrealizowano szereg zadań dotyczących różnych aspektów bieżącej konserwacji parku, umożliwiających utrzymanie osiągniętych rezultatów rewaloryzacji, w tym: utrzymanie łąk – koszenie i zabiegi agrotechniczne, utrzymanie porządku, utrzymanie układu wodnego oraz dróg i ścieżek. Odtworzono wybrane odcinki dróg i ścieżek, przeprowadzono renowację nawierzchni zniszczonych. NID uczestniczył w realizacji programu aktywizacji bezrobotnych, którzy znaleźli zatrudnienie na terenie parku przy jego bieżącej konserwacji.

W 2015 roku, ze względu na przypadającą **200. rocznicę założenia parku**, położono szczególny nacisk na jego promocję. W związku z tym zarządcy parku, Narodowy Instytut Dziedzictwa i Stiftung „Fürst-Pückler-Park Bad Muskau”, zrealizowali m.in.:

- podpisanie przez zarządców parku oraz odpowiedzialne instytucje i samorządy „**Konwencji o krajobrazie**” – deklaracji integralnego kształtowania i rozwoju turystycznego Parku Mużakowskiego i jego otoczenia;
- odsłonięcie zrekonstruowanego Grobu Nieznanego, połączone z wykładem plenerowym o szczęściu i śmierci w ogrodzie romantycznym;
- **Święto Parku**, imprezę o ponad 20-letniej tradycji. W programie znalazły się m.in. żywe obrazy, przedstawiające sceny z życia włościan, „Piknik pod jabłonią”, pierwsze polsko-niemieckie czytanie listów twórcy parku z wyprawy do Anglii z udziałem wybitnych aktorów polskich i niemieckich oraz „Five o’clock”, w czasie którego serwowano angielską herbatę na terenie angielskiego *cottage*. Odbył się koncert muzyki klasycznej w wykonaniu polsko-niemiecko-czeskiej orkiestry EUROPERA;
- bogaty program edukacyjny: polsko-niemiecką grę terenową „Opowieść o Parku Mużakowskim”, cztery pikniki i spacerzy dla dzieci, wydano zeszyty edukacyjne dla młodzieży gimnazjalnej.

Partnerami NID w organizacji imprez byli: fundacja „Fürst-Pückler-Park Bad Muskau”, miasto Łęknica, Ośrodek Kultury i Rekreacji w Łęknicy, Lubuski Urząd Marszałkowski, Lokalna Grupa Działania Grupa Łużycka i Stowarzyszenie Geopark Łuk Mużakowa.

Dnia 17 października 2015 roku już po raz drugi w historycznej szkółce w polskiej części Parku Mużakowskiego zorganizowano kiermasz roślin i owoców pn. „**Jabłoniowy zawrót głowy**”. Impreza odbyła się w miejscu urządzonym 200 lat temu jako zaplecze powstającego wówczas parku z myślą o uprawie roślin, ich rozmnażaniu i przechowywaniu. Dla upamiętnienia przypadającego

w tym roku dwusetnego jubileuszu założenia parku zorganizowano akcję „200 drzew na 200 lat”, w ramach której posadzono pierwszą partię młodych jabłoni, grusz i śliw, historycznych odmian miejscowych i pochodzących z najbliższej okolicy.

W 2015 roku w ramach współpracy z zarządcą niemieckiej części Parku Mużakowskiego odbyło się w Warszawie spotkanie przedstawicieli NID z przewodniczącym Fundacji „Fürst-Pückler-Park Bad Muskau”, Sekretarzem Stanu w Ministerstwie Finansów Saksonii, Hansjörgiem Königiem i dyrektorem niemieckiej części Parku Mużakowskiego, Cordem Panningiem. Rewizyta odbyła się po niemieckiej stronie Parku Mużakowskiego w lipcu 2015 roku. Podczas wizyty w Parku Mużakowskim dyrektor NID udzieliła wywiadu francusko-niemieckiej telewizji ARTE, która w tym czasie realizowała film na temat rewaloryzacji Parku, wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO. Ponadto dyrektor NID wzięła udział w zorganizowanym 15 października przez Łazienki Królewskie pokazie filmu o księciu Hermannie von Pücklerze-Muskau, twórcy Parku Mużakowskiego, pt. *Książę Pückler – playboy, pasza, wizjoner*, a także w debacie poświęconej spuściźnie niemieckiego wizjonera, w której uczestniczyli m.in. Cord Panning, dyrektor niemieckiej części Parku Mużakowskiego, Agnieszka Lulińska, kurator wystawy, muzeum „Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland GmbH” w Bonn, a także Hermann Graf von Pückler, prawnuk siostry księcia Pücklera i Fried Nielsen, radca minister, kierownik Wydziału Kultury Ambasady Niemiec w Warszawie.

PROJEKT „DOM – DZIEDZICTWO OBOK MNIE”

Program realizowany przez NID i Riksantikvaren (Norwegia), finansowany przez program konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego dofinansowanie ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014. W 2015 roku prace w projekcie skupiały się na przygotowaniach merytorycznych i organizacyjnych do wydania dwóch publikacji. W związku z tym odbyły się:

- **spotkania redakcyjne** autorów przygotowujących w ramach projektu 2 publikacji promocyjnych: poradnika zarządzania dziedzictwem dla gmin oraz badania opinii publicznej w Polsce i Norwegii dotyczącej szeroko rozumianego dziedzictwa;
- **spotkanie ewaluacyjne II** dla organizatorów i ekspertów projektu (13-14 stycznia, Warszawa). Na spotkaniu obecni byli polscy i norwescy koordynatorzy i eksperci pracujący na rzecz projektu. Podsumowano dotychczasowe działania, z wyszczególnieniem objazdów studyjnych i wyników ankiety ewaluacyjnej;
- **spotkanie organizacyjne z koordynatorami norweskimi** (26-27 maja, Oslo). Omówiono zrealizowane zadania i wytyczne oraz plany związane z finalizacją projektu, m.in. stan finansów i kolejne działania do realizacji, zwłaszcza wydanie publikacji i organizacja konferencji podsumowujących projekt i informujących o publikacjach;

- **badania społeczne w Polsce i w Norwegii.** Wykonawca wyłoniony w przetargu przeprowadził zamówione badania oraz przekazał raport metodologiczny wraz z zagregowanymi wynikami badań. Wstępna analiza badań będzie przedstawiona w publikacji promocyjnej projektu, której wydanie zaplanowane jest na I kwartał 2016 roku.

AKADEMIA NIEŚWIESKA – MIĘDZYNARODOWA PODYPLOMOWA SZKOŁA LETNIA

Cel programu: szkolenie kadr konserwatorskich Europy Środkowo-Wschodniej.

Kursy szkoleniowe odbywają się w cyklach dwuletnich. Każdy poświęcony jest innej tematyce powiązanej z ochroną, konserwacją i zagospodarowaniem zabytków. Słuchaczami „Akademii Nieświeskiej” są specjaliści pracujący w instytucjach związanych z ochroną zabytków z Białorusi, Ukrainy i Litwy. Zajęcia rozpoczynają się na Białorusi wykładami teoretycznymi, a kończą w Polsce objazdem naukowym.

W 2015 roku, w ramach Międzynarodowej Podyplomowej Letniej Szkoły „Akademia Nieświeska”, zorganizowano:

- drugą część XX kursu pt. „Integralność jako wartość zabytku”, która odbyła się w Warszawie, Krakowie i na Podtatrzu;
- pierwszą część XXI kursu pt. „Ochrona krajobrazu kulturowego”, która odbyła się w Mińsku na Białorusi.

Pierwsza część XXI kursu odbyła się w Mińsku na Białorusi w terminie od 18 do 31 maja 2015 roku. Zajęcia obejmowały wykłady specjalistów polskich i białoruskich oraz wizyty studyjne prezentujące krajobraz kulturowy miasta i zespołu zamkowo-parkowego w Nieświeżu, wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO w 2005 roku, oraz zespołu urbanistycznego w Mirze powiązanego z kompleksem zamkowym, wpisanego na Listę światowego dziedzictwa UNESCO w 2000 roku. Krajobraz wiejski został przedstawiony w Białoruskim Państwowym Muzeum Architektury Ludowej w Oziersku, a problematyka zachowania historycznego krajobrazu miejskiego była przedmiotem wizyty studyjnej w zabytkowym centrum Mińska.

Tematyka wykładów była szeroka i dotyczyła: ram prawnych ochrony dziedzictwa kulturowego, definicji, zasobu i waloryzacji krajobrazu kulturowego, formułowania wytycznych konserwatorskich oraz programu ochrony krajobrazu kulturowego, doktryny konserwatorskiej w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego, problematyki ochrony krajobrazu kulturowego w systemie zarządzania dziedzictwem historycznym, ochrony krajobrazu kulturowego rozumianego jako tworzenie i zachowanie środowiska historycznego i kulturowego oraz związanego z tym zagadnienia dotyczącego kształtowania otoczenia zabytków, roli architektury sakralnej w krajobrazie kulturowym, kwestii zachowania integralności architektury i krajobrazu na przykładzie drewnianego budownictwa sakralnego,

.....
 Słuchacze drugiej części XX
 kursu Międzynarodowej
 Podyplomowej Letniej Szkoły
 „Akademia Nieświeska”
 podczas wizyty studyjnej na
 Wzgórzu Wawelskim

problemów zdefiniowania warstw krajobrazu Wilanowa, urbanizacji krajobrazu otoczenia wilanowskiego założenia pałacowo-ogrodowego, krajobrazu kulturowego związanego z osadnictwem holenderskim i perspektyw jego ochrony, ekspozycji skansenowskiej jako elementu ochrony historycznego krajobrazu wsi, wpisu do rejestru zabytków obszarów cennych ze względu na wartości krajobrazowe, prezentacji przykładów degradacji krajobrazu kulturowego, zagadnień związanych z rewitalizacją zabytkowego krajobrazu miejskiego na przykładzie Parku Kulturowego „Stare Miasto” w Krakowie, problemu rewaloryzacji krajobrazu warownego obejmującego zamki, twierdze i ich otoczenie, metod i dobrych praktyk działań konserwatorskich w krajobrazie, walorów zabytkowych krajobrazu kulturowego, problemu ochrony krajobrazu kulturowego w procesie planowania stref ochrony obiektów zabytkowych na przykładzie Nowogródka, zagadnień związanych z zachowaniem historycznego otoczenia obiektów zabytkowych i sposobów jego ochrony, metodologii projektowania stref ochrony, zachowanych zespołów folwarczno-parkowych jako elementu krajobrazu kulturowego Białorusi, wykorzystywania naturalnego, przyrodniczego otoczenia przy wyborze lokalizacji skansenów w Białorusi, problematyki ochrony krajobrazu kulturowego na obszarach o walorach przyrodniczych, prezentacji przykładów projektów zgłaszanych do Komisji Europejskiej na rzecz badania i ochrony krajobrazu kulturowego, prawa międzynarodowego w zakresie ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego, prezentacji polskich doświadczeń w ochronie krajobrazu kulturowego podczas konfliktów zbrojnych, zagadnień ochrony krajobrazu w dokumentach międzynarodowych.

Druga część XX kursu zorganizowana została w Polsce w dniach od 17 do 30 sierpnia 2015 roku, w formie objazdu studialnego obejmującego Warszawę, Kraków i Podtatrze. W Warszawie słuchacze odbyli wizyty studyjne w Zamku Królewskim, na Starym Mieście, w Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, w Muzeum Łazienki Królewskie, a także zwiedzili Marszałkowską Dzielnicę Mieszkaniową. Program wizyt studyjnych w Krakowie objął Stare Miasto, Wzgórze Wawelskie z Zamkiem Królewskim i Katedrą, Collegium Maius, Kopiec Kościuszki, dzielnice

Kazimierz oraz Podgórze z Kopcem Krakusa i Muzeum Lotnictwa. Na Podtatrzu został słuchaczom zaprezentowany Park Kulturowy Kotliny Zakopiańskiej, szlak budownictwa w stylu zakopiańskim, wieś Chochółów i Trybsz oraz ruiny zamku w Czorsztynie i zamek w Niedzicy.

Podczas wizyt studyjnych i towarzyszących im wykładów słuchacze „Akademii Nieświeskiej” zapoznali się z założeniami polityki ochrony zabytków prowadzonej w województwie mazowieckim w odniesieniu do zachowania waloru integralności oraz walorów autentyczności i integralności zespołu urbanistycznego Marszałkowskiej Dzielnicy Mieszkaniowej i szansą ich utrzymania. Zapoznali się również z zagadnieniem ochrony zintegrowanej w krajobrazie miejskim na przykładzie Parku Kulturowego „Stare Miasto” w Krakowie, z tematyką integralności miasta i przedmieść Krakowa w oparciu o istniejący krajobraz warowny dawnej Twierdzy Kraków, z problematyką zachowania integralności zabytku na przykładzie zespołu Wzgórza Wawelskiego, z kwestią zintegrowanej ochrony w krajobrazie otwartym realizowaną zgodnie z projektem Turystycznej Enklawy w Gorcach, a także z możliwościami utrzymania integralności zabytku w krajobrazie poprzez udostępnienie go dla celów turystyki kulturowej oraz z zagadnieniem integralności jako wartości zabytku na przykładzie zespołu ruralistycznego w Chochółowie i krajobrazu wsi tatrzańskich. Uczestnicy zaznajomili się również z charakterystyką zabytków stylu zakopiańskiego w kontekście problematyki zachowania ich autentyczności i integralności, a także ze znaczeniem stref ochrony konserwatorskiej dla zachowania integralności krajobrazu kulturowego Kotliny Zakopiańskiej. W Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie szeroko zaprezentowana została problematyka związana z pojęciem integralności jako waloru zabytku na przykładzie rozwiązań estetyczno-konserwatorskich, przedstawione zostały również zagadnienia dotyczące wyboru, interpretacji i kompromisu jako podstawy kształtowania ekspozycji oraz zagadnienia związane ze społeczną rolą programów edukacyjnych. Zademonstrowane zostały wyniki badań archeologicznych dotyczących początków Wilanowa i jego przemian od XII do XIV wieku oraz zaprezentowany został wortal wilanowski w kontekście integracji informacji o rezydencji wilanowskiej i działaniach muzeum.

Na zakończenie słuchacze otrzymali dyplomy ukończenia XX kursu Międzynarodowej Podyplomowej Letniej Szkoły „Akademia Nieświeska” wręczone przez zastępcę dyrektora NID Mariusza Czubę i prorektora ds. naukowych Instytutu Kultury Białorusi w Mińsku Irynę Laptsonak. Uroczystość odbyła się w Sali Białowej Pałacu na Wodzie w Łazienkach Królewskich w Warszawie.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Cel zadania: aktywne uczestnictwo w międzynarodowych forach i organizacjach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz realizacja współpracy bilateralnej w zakresie powierzonym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Na polecenie MKiDN Instytut reprezentuje Polskę w następujących organizacjach:

- **European Heritage Heads Forum i European Heritage Legal Forum,**
- **The Reflection Group „UE and culture heritage”,**
- **Monitoring Group on Cultural Heritage in the Baltic Sea States.**

W ramach współpracy z niniejszymi organizacjami przedstawiciele NID wzięli udział:

- W 10. dorocznym spotkaniu European Heritage Heads Forum. Tematem spotkania było „Kształtowanie przyszłości – rewitalizacja i konsolidacja na podstawie dziedzictwa. Wspólne priorytety i strategie oparte na współpracy”, a jego najważniejszym celem była intensyfikacja dialogu pomiędzy poszczególnymi przedstawicielami EHHF podczas warsztatów, sesji plenarnych i nieformalnych spotkań. Instytut reprezentowała dyrektor Małgorzata Rozbicka.

Uczestnicy dorocznego spotkania European Heritage Heads Forum

- W kolejnym spotkaniu Sekretariatu European Heritage Legal Forum, z którego sporządzony został osobny raport.
- W spotkaniu The Reflection Group „UE and culture heritage” w Luksemburgu, którego tematem przewodnim było „Dziedzictwo kulturowe a stosunki międzynarodowe”.
- W ramach członkostwa w Monitoring Group on Cultural Heritage in the Baltic Sea States oraz Polskiej Prezydencji (lipiec 2015 – czerwiec 2016) NID zorganizował w Warszawie 2 lutego 2015 roku robocze spotkanie członków tzw. Troiki Monitoring Group on Cultural Heritage in the Baltic Sea States. W spotkaniu uczestniczyli: prof. Małgorzata Rozbicka – dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Tiina Mertanen – starszy przewodniczący Monitoring Group oraz dyrektor Muzeum Morskiego w Finlandii, Jerzy Litwin – dyrektor Narodowego Muzeum Morskiego, Carolin Pihlap – przewodnicząca Monitoring Group oraz p.o. dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Estonii, Marianne Leh-

timäki – koordynator ds. doradczych Monitoring Group oraz Anna Ceynowa z Departamentu Współpracy z Zagranicą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Podczas spotkania zostały omówione m.in. działania zmierzające do poprawienia współpracy pomiędzy poszczególnymi Grupami Roboczymi Regionu Morza Bałtyckiego a Monitoring Group, założenia aktualnej strategii Monitoring Group, flagowe projekty strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego oraz główne zagadnienia związane z organizacją zaplanowanej na 28-29 września 2016 roku konferencji w Kilonii poświęconej architekturze współczesnej.

- ✓ W dniach 15-17 kwietnia 2015 roku w Sztokholmie odbyło się doroczne spotkanie Monitoring Group on Cultural Heritage in the Baltic Sea States, w którym uczestniczyła dyrektor NID Małgorzata Rozbicka. Podczas spotkania omówiono ostatnie półrocze działalności MG oraz dyskutowano nad koncepcją planowanych wydarzeń (m.in. aspekty merytoryczne i organizacyjne konferencji w Kilonii zaplanowanej na 28-29 września 2016 roku i poświęconej architekturze współczesnej. Prof. Rozbicka przedstawiła założenia dotyczące przewodnictwa Polski w Trojce MG w okresie od 1 lipca 2015 roku do 30 czerwca 2016 roku. Pracownik NID brał udział w pracach Grupy Roboczej 20th Century Heritage dotyczących programu Konferencji w Kilonii.
- ✓ W związku z objęciem przez Polskę w lipcu 2015 roku **Prezydencji w Radzie Państw Morza Bałtyckiego**, we wrześniu w Gdańsku w Bałtyckim Forum Kultury odbyło się forum i konferencja ekspercka „Kultura jako narzędzie rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu” oraz Konferencja Ministrów Kultury Państw Morza Bałtyckiego, na której prof. Małgorzata Rozbicka, jako aktualna przewodnicząca Monitoring Group on Cultural Heritage in the Baltic Sea States, zaprezentowała raport z działalności i planów MGCHBSR w 2015-2016 roku. Wydarzenia zorganizowane w ramach Forum były zorientowane na realizację Priorytetu Prezydencji Polski „Kultura jako narzędzie rozwoju społeczno-ekonomicznego Regionu Morza Bałtyckiego. Kreatywność + Współpraca + Rozwój”.
- ✓ W dniach 8-9 października br. w Oslo odbyło się spotkanie Grupy Monitorującej Dziedzictwo Kulturowe Państw Morza Bałtyckiego. Narodowy Instytut Dziedzictwa podczas spotkania reprezentowała jego Dyrektor, prof. Małgorzata Rozbicka. Podczas spotkania prof. Małgorzata Rozbicka omówiła priorytety polskiej prezydencji w Trojce Grupy Monitorującej oraz Radzie Państw Morza Bałtyckiego, która przypada na okres 1 lipca 2015 – 30 czerwca 2016 roku. Hasło polskiej prezydencji brzmi „Kultura jako narzędzie rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu”.

W ramach współpracy NID z krajami sąsiadującymi:

- NID zorganizował dwa posiedzenia **Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej** Miejsca Światowego Dziedzictwa UNESCO „Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat” – we Lwowie i Kamborni. W skład Rady wchodzi zastępca dyrektora NID oraz pracownicy Oddziałów Terenowych NID z Krakowa i Rzeszowa, natomiast ze strony ukraińskiej dyrektor Rezerwatu

.....
*Spotkanie międzynarodowej
 Rady Konserwatorskiej Miejsca
 Światowego Dziedzictwa
 UNESCO „Drewniane cerkwie
 w polskim i ukraińskim regionie
 Karpat”*

Architektoniczno-Historycznego w Żółkwi i reprezentant Urzędu Konserwatorskiego Obwodu Lwowskiego.

- ✓ W dniach 6–8 maja 2015 roku we Lwowie odbyło się spotkanie Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej Miejsca Światowego Dziedzictwa UNESCO „Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat”. W spotkaniu uczestniczyli reprezentanci ukraińskich środowisk konserwatorskich oraz administratorzy części cerkwi wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO, a także przedstawiciele władz administracyjnych obwodów, w których usytuowane są cerkwie współtworzące wpis. Podczas plenarnego spotkania strona ukraińska przedstawiła sprawozdanie z działań poczynionych od 2013 roku w zakresie zarządzania i utrzymania cerkwi. Wśród zadań na przyszłość wskazywano m.in. potrzebę zinwentaryzowania historycznych nagrobków na przycerkiewnych cmentarzach. W kolejnych dniach dokonano wizji cerkwi w Drohobyczu i Rohatyniu, podczas których zapoznano się z bieżącymi problemami obiektów. W Drohobyczu odnotowano działania związane z pozyskiwaniem funduszy na konserwację polichromii oraz stan rosnącego zagrożenia obiektu ze względu na trudności z finansowaniem kontynuacji prac naprawczych pokrycia dachowego. W Rohatyniu zwrócono szczególną uwagę na otoczenie obiektu i potrzebę stworzenia koncepcji zagospodarowania otoczenia, w której zostanie uwzględniona problematyka obecności cerkwi w krajobrazie. Rozważano możliwość wspólnego polsko-ukraińskiego opracowania tego tematu. Na zakończenie spotkania zgodnie wyrażono wolę kontynuowania współpracy w przyjętej formule oraz przyjęto plan zorganizowania przez stronę polską w drugiej połowie roku spotkania instruktażowego dla administratorów cerkwi z Polski i Ukrainy.
- ✓ W dniach 4–6 listopada 2015 roku w Komborni, w województwie podkarpackim, odbyło się drugie spotkanie Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej Miejsca Światowego Dziedzictwa UNESCO „Drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat”. Uczestnikami spotkania byli eksperci z obu krajów, gospodarze drewnianych cerkwi wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz reprezentanci administracji terytorialnej z Ukrainy i samorządowej z Polski. W części seminaryjnej gospodarze poszczególnych cerkwi zdali relację z aktualnego stanu obiektów, zrealizowanych i prowadzonych prac konserwatorskich oraz problemów i wyzwań na przyszłość. Istotnym punktem programu seminarium była prezentacja pilotażo-

wego studium konserwatorskiego dla cerkwi w Rohatyniu (Ukraina), które zostało przygotowane w ramach statutowych działań NID i ma stać się standardem, w odniesieniu do którego powstaną analogiczne opracowania dla pozostałych świątyń współtworzących wpis. Studium obejmuje problematykę ochrony konserwatorskiej wnętrza i dzieł sztuki stanowiących inwentarz świątyni, ochronę substancji architektonicznej cerkwi oraz ochronę otoczenia w wymiarze krajobrazowym, w granicach właściwej dla miejsc światowego dziedzictwa strefy buforowej. Strona ukraińska deklarowała wolę działania na rzecz wdrożenia wniosków studium, sygnalizując jednocześnie szereg ograniczeń systemowych, które będą musiały być przewyżczone. Dopełnieniem programu spotkania były wizyty studialne w drewnianych kościołach w Haczowie i Bliznem, wpisanych na Listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz w drewnianych cerkwiach w Krempnej, Świątkowej Wielkiej i Świątkowej Małej.

- W ramach działań **Międzynarodowego Centrum Ochrony Dziedzictwa Kulturowego w Żółkwi** NID zorganizował w Warszawie seminarium „Doświadczenia w zarządzaniu kompleksami zamkowo-rezydencjonalnymi”. Seminarium adresowane było do pracowników ukraińskich instytucji ochrony zabytków oraz zarządców i administratorów zabytkowych założeń zamkowo-rezydencjonalnych z terenu Zachodniej Ukrainy. Wśród uczestników znaleźli się m.in. gospodarze zamków i rezerwatów kulturowych w Żółkwi, Bełzie, Międzyborzu, Brzeżanach, Tustaniu oraz Tarnopolu. Obradom towarzyszyły wizyty studialne w ruinach zamku książąt mazowieckich w Czersku oraz w pałacu w Wilanowie.
- NID podpisał porozumienie o współpracy pomiędzy Departamentem Dziedzictwa Kulturowego w Ministerstwie Kultury Republiki Litewskiej a Narodowym Instytutem Dziedzictwa w Warszawie. Z ramienia NID porozumienie podpisała dyrektor Małgorzata Rozbicka, ze strony litewskiej podpis złożyła Diana Varnaitė, dyrektor Departamentu Dziedzictwa Kulturowego w Ministerstwie Kultury Republiki Litewskiej, w asyście Alfredasa Jomantasa, dyrektora Działu Rejestru Zabytków, Edukacji i Public Relations. Przedmiotowe porozumienie zostało zawarte na podstawie ustaleń dokonanych podczas VIII posiedzenia Polsko-Litewskiej Grupy Ekspertów ds. Zachowania Dziedzictwa Kulturowego,

.....
*Podpisanie porozumienia
o współpracy pomiędzy
Departamentem Dziedzictwa
Kulturowego w Ministerstwie
Kultury Republiki Litewskiej
a Narodowym Instytutem
Dziedzictwa w Warszawie*

które odbyło się w dniach 2–4 kwietnia 2014 roku w Wilnie. W ramach porozumienia Strony zadeklarowały wolę współpracy w różnych obszarach związanych z ochroną obiektów dziedzictwa kulturowego znajdujących się na terytoriach obydwu państw i mających związek z ich wspólną historią i kulturą. Do obszarów planowanej współpracy należą m.in.: wspólne prowadzenie badań i ewidencji dziedzictwa kulturowego, realizacja wspólnych projektów naukowych, badawczych, edukacyjnych i szkoleniowych oraz wymiana informacji w zakresie praktycznego funkcjonowania przepisów prawnych regulujących ochronę dziedzictwa kulturowego, obowiązujących w obydwu państwach.

Ponadto eksperci Instytutu reprezentowali NID:

- Na dorocznym spotkaniu **EAC i 16. Heritage Symposium**, na którym m.in. przygotowano standardy „A Standard and Guide to Best Practice for Archaeological Archiving in Europe”. Na spotkaniu przedstawiciel NID dołączył do grupy roboczej Archaeological Archives EAC Working Group.
- W spotkaniu członków jury 2. edycji konkursu **European Award For Architectural Heritage Intervention AADIPA** w Barcelonie. Dyrektor NID Małgorzata Rozbicka była jurorem konkursu w kategorii A. *Intervention in built heritage*. W składzie kapituły byli czołowi europejscy eksperci w dziedzinie dziedzictwa architektonicznego. Dnia 12 czerwca 2015 roku w COAC Centre w Barcelonie podczas International Biennial of Architectural Heritage odbyło się oficjalne ogłoszenie wyników konkursu. Międzynarodowe jury oceniające jakość złożonych projektów, ich różnorodność oraz zakres prac w zakresie renowacji i utrzymania europejskiej architektury przyznało nagrody w 4 kategoriach: kategoria A. *Intervention in built heritage*, kategoria B. *Exterior spaces*, kategoria C. *Urban planning*, kategoria D. *Disclosure*.
- W grupie **HEREIN**. W dniach 19–20 listopada 2015 roku w Reykjavíku odbyły się pierwsze warsztaty regionalne HEREIN, w których z ramienia NID udział wzięła koordynatorka krajowa HEREIN jako uczestnik, a także jako „młodszy szkoleniowiec”. W trakcie warsztatów NID przedstawił uczestnikom system ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz procedury i sposób zdobywania danych i tworzenia raportu krajowego, publikowanego w bazie wiedzy HEREIN. Wraz z rumuńską koordynatorką krajową przedstawicielka NID moderowała dyskusję o najczęściej spotykanych problemach związanych ze zbieraniem danych do bazy wiedzy. W ramach prac nad bazą wiedzy opracowano i przetłumaczono na język angielski i francuski tzw. country profile, artykuł przedstawiający system ochrony dziedzictwa w Polsce. Został on opublikowany w bazie wiedzy, na portalu HEREIN prowadzonym przez Radę Europy.
- W **3rd International Conference on Structural Health Assessment of Timber Structures** we Wrocławiu. NID reprezentowała dyrektor Małgorzata Rozbicka. Była to już trzecia edycja konferencji poświęconej zarówno historycznym, jak i nowym konstrukcjom drewnianym.
- W posiedzeniu **Międzynarodowego Kuratorium Targów Denkmal** w Berlinie, którego członkiem jest dyrektor NID Małgorzata Rozbicka.

Aneksy

Referaty, wystąpienia i prezentacje pracowników NID

SEMINARIA I KONFERENCJE KRAJOWE

- prof. Małgorzata Rozbicka, *Formy i perspektywy współdziałania Narodowego Instytutu Dziedzictwa z jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem narodowym, Twórczość, dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze bogactwem Polski* 22.01.2015, Warszawa
- Renata Stachańczyk, *Nierozważny i romantyczny – książkę von Pückler-Muskau i jego wielkie dzieło, Park Mużakowski, Cykl wykładów poprzedzający otwarcie Ogrodu Górnego*, 11.03.2015, Warszawa
- Iwona Liżewska, *Zasady i problemy adaptacji obiektów zabytkowych do nowych funkcji użytkowych z punktu widzenia ochrony ich wartości, Ochrona wartości w procesie adaptacji zabytku*, 16-17.04.2015, Warszawa (ICOMOS)
- Łukasz Młynarski, *Kilka uwag na temat siedemnastowiecznych epitafiów i nagrobka z klasztoru oo. bernardynów w Opatowie, IV Ogólnopolska Konferencja Historyków, Archeologów i Politologów Miasta Opatowa i Powiatu Opatowskiego*, 16.05.2015, Opatów
- Anna Fortuna-Marek, *Wykorzystanie funduszy europejskich z terenu Podkarpacia – wybrane realizacje i projekty związane z dziedzictwem kulturowym, Programy europejskie realną szansą rozwoju terenów przygranicznych – na przykładzie realizacji projektu „Skarby pogranicza – ochrona dziedzictwa narodowego”*, 22.05.2015, Stara Wieś
- Andrzej Siwek, *Sztafasy pasterskie jako przedmiot ochrony konserwatorskiej, Drewniana architektura wernakularna – problemy ochrony i zagospodarowania*, 27-29.05.2015, Lublin (ICOMOS)
- Jakub Wrzosek, Małgorzata Brzozowska, *Rezultaty realizacji priorytetu „Ochrona zabytków archeologicznych” w latach 2013-2014, Badania archeologiczne w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2013-2014*, 28-29.05.2015, Biskupin
- Marcin Sabaciński, *Niszczenie stanowisk archeologicznych – nielegalne wykopaliska jako forma destrukcji zabytku, Przestępczość przeciwko dziedzictwu kulturowemu, diagnoza, zapobieganie, zwalczanie*, 11-12.06.2015, Wrocław

- Anna Dymek, Ewa Popławska-Bukała, *Miasto Las Śródborów – powstanie i stan obecny*, I Kongres Polskich Miast Ogrodów, 12–13.09.2015, Podkowa Leśna
- Anna Koziół, *Playing the heritage game: modern burghers at the heritage crossroads. Results of a nation-wide qualitative survey on heritage perspective in Poland*, 3. Forum Dziedzictwa Europy Środkowej. Miasto, 16–18.09.2015, Kraków
- Nina Glińska, *Wczesnośredniowieczna ceramika wiślicka*, V Kongres Mediewistów Polskich „Recepcja i odrzucenie. Kontakty międzykulturowe w średniowieczu”, 20–24.09.2015, Rzeszów
- Jacek Brudnicki, *Problematyka stwierdzenia nieważności decyzji o wpisie do rejestru zabytków*, II Ogólnopolskie Seminarium „Prawa ochrony zabytków” dla młodych naukowców, doktorantów i studentów im. Profesora Jana Pruszyńskiego, 21–23.09.2015, Lubostroń
- Katarzyna Płażyńska, *Dominanty przestrzenne, osie widokowe, otoczenie – ochrona prawna wartości widokowych zabytku*, II Ogólnopolskie Seminarium „Prawa ochrony zabytków” dla młodych naukowców, doktorantów i studentów im. Profesora Jana Pruszyńskiego, 21–23.09.2015, Lubostroń
- Elżbieta Jagielska, *Prawne i podatkowe uwarunkowania prowadzenia prac konserwatorskich i użytkowania budynków wpisanych do rejestru zabytków*, XVI Polsko-Niemiecka Konferencja „Architektura ryglowa – wspólne dziedzictwo”, 21–23.09.2015, Szczecin
- Dominik Mączyński, *Propozycja standardu opinii/ekspertyzy mykologicznej dla obiektów zabytkowych*, Konferencja Polskiego Stowarzyszenia Mykologów Budownictwa, 24–26.09.2015, Darłowo
- Iwona Liżewska, *Prezentacja publikacji Zabytek Zadbane. Co to znaczy?*, Re-konstrukcje. Miasto, przestrzeń, muzeum, przedmiot, 7–10.10.2015, Poznań
- Michał Bugaj, Marcin Sabaciński, *Przestępczość i wandalizm skierowane przeciwko zabytkom archeologicznym*, Kompleksowa ochrona dóbr kultury i zabytków – uwagi praktyczne, 8.10.2015, Katowice
- Jakub Wrzosek, *Samotny grenadier. Pewien epizod z bitwy pod Kunowicami (Kunersdorf) stoczonej 12 sierpnia 1759 roku*, VII Funeralia Warszawskie. Śmierć wojownika – śmierć w czasach wojny, 20.10.2015, Warszawa
- Nina Glińska, *Wystrój zewnętrzny i formy wczesnośredniowiecznych naczyń z Wiślicy*, Sztuka w Świętokrzyskiem. Średniowiecze i czasy nowożytne, 20–21.10.2015, Kielce
- Łukasz Młynarski, *Kilka uwag na temat szlacheckich materiałów kamieniarskich w rzeźbie i kamieniarce nowożytnej (XVI–XVIII w.) z terenu województwa sandomierskiego. Analiza typologiczna w ujęciu chronologicznym*, Sztuka w Świętokrzyskiem. Średniowiecze i czasy nowożytne, 20–21.10.2015, Kielce

- Jakub Wrzosek, *Pola bitew – niechciany element dziedzictwa?*, Konserwacja zapobiegawcza środowiska, 5. Dziedzictwo militarne, 23.10.2015, Warszawa
- Bartosz Podubny, *Fabrica ecclesiae rodziny Majerskich. Fenomen twórczości ojca i syna*, Paragone. Rzeźba na granicy, 23–24.10.2015, Lublin
- Maciej Słomiński, *Powojenne wyposażenia i wystroje kościołów Szczecina. O narodzinach i zmierzchu współczesnej sztuki sakralnej*, Sztuka polska na ziemiach zachodnich i północnych w latach 1945–1981, 16–17.11.2015, Wrocław
- Teresa Palacz, *Stan zachowania architektury drewnianej w Wielkopolsce w świetle weryfikacji rejestru zabytków*, Ochrona zabytkowych obiektów drewnianych, 17.11.2015, Poznań
- Agnieszka Oniszczyk, *Polityka europejska, cyfryzacja i dziedzictwo kulturowe*, Cyfryzacja w naukach o przeszłości i ochronie zabytków, 24.11.2015, Warszawa
- Adam Paczuski, *Sprawy honorowe Napoleończyków albo o nietypowym pojedynku i śmierci gen. Michała Grabowskiego*, Obrazy pojedynków. Literatura, sztuka, film. Ogólnopolska studencko–doktorancka konferencja naukowa, 9–10.12.2015, Poznań

KONFERENCJE ZAGRANICZNE

- Anna Kozioł, *The report from the social survey*, Heritage Counts, International Conference on the economic, social, environmental and cultural impact of heritage, 3–6.02.2015, Leuven
- Aleksandra Chabiera, *Society and new functions of monuments. The heritage of the Narol commune as an example of heritage value perception and social approach change through specialized tourism development*, Heritage Values and the Public 19–20.02.2015, Barcelona

Publikacje pracowników w wydawnictwach NID

- Jacek Brudnicki, *Skreślenie z rejestru zabytków – teoria i praktyka w Polsce ostatnich lat*, „Kurier Konserwatorski” 13
- Michał Bugaj, *Wybrane problemy formalno-prawne związane z rozpoznaniem archeologicznym wykonywanym na trasach inwestycji drogowych, czyli rzecz o fallusie i głosie wołającego na puszczy*, „Raport” 10
- Mariusz Czuba, *Architektura i konstrukcje drewniane, Zabytek zadbane. Co to znaczy?*

- Krzysztof Garbacz, *Los rodziny Antoniego Mysakowskiego w pierwszym roku Wielkiej Wojny*, „Ochrona Zabytków” 1/2015
- Robert Kola, *Architektura przemysłowa i dziedzictwo techniki, Zabytek zadbane. Co to znaczy?*
- Dąbrówka Lipska, *Karta Wenecka a realizacja postanowień Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 roku – o pojęciu autentyczności*, „Ochrona Zabytków” 2/2015
- Iwona Liżewska, *Adaptacja obiektów zabytkowych, Zabytek zadbane. Co to znaczy?*
- Iwona Liżewska, *Z perspektywy właściciela. Rozmowy o obiektach nagrodzonych w konkursie „Zabytek Zadbane” w latach 2011-2014, Zabytek zadbane. Co to znaczy?*
- Beata Makowska, *Utrwalenie wartości zabytkowej (pojedynczego) zabytku architektonicznego, Zabytek zadbane. Co to znaczy?*
- Roman Marcinek, Zbigniew Moździerz, *Zapomniana willa generała*, „Ochrona Zabytków” 2/2015
- prof. Zbigniew Myczkowski, *Rewaloryzacja krajobrazu kulturowego, Zabytek zadbane. Co to znaczy?*
- Magdalena Pielas-Witkowska, *Uwag kilka o dekoracjach i praktyce nawiedzania Grobów Pańskich w nowożytnej Polsce*, „Ochrona Zabytków” 2/2015
- Joanna Piotrowska, *Ciągłość i zmiana. Krótka historia konkursu, Zabytek zadbane. Co to znaczy?*
- Marcin Sabaciński, *Relikty archeologiczne Wielkiej Wojny. Znikające dziedzictwo, poza nawiasem nauki i konserwatorstwa*, „Ochrona Zabytków” 1/2015
- Andrzej Siwek, *Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu, czyli zabytkowy krajobraz zadbane, Zabytek zadbane. Co to znaczy?*
- Andrzej Siwek, Anna Fortuna-Marek, prof. Bogusław Szmygin, *Zarządzanie miejscami światowego dziedzictwa UNESCO w Szkocji – wybrane aspekty w świetle opracowania modelu planu zarządzania*, „Ochrona Zabytków” 2/2015
- Włodzimierz Witkowski, *Cerkiew w Jasinie z listy UNESCO na tle innych świątyń huculskich*, „Ochrona Zabytków” 2/2015

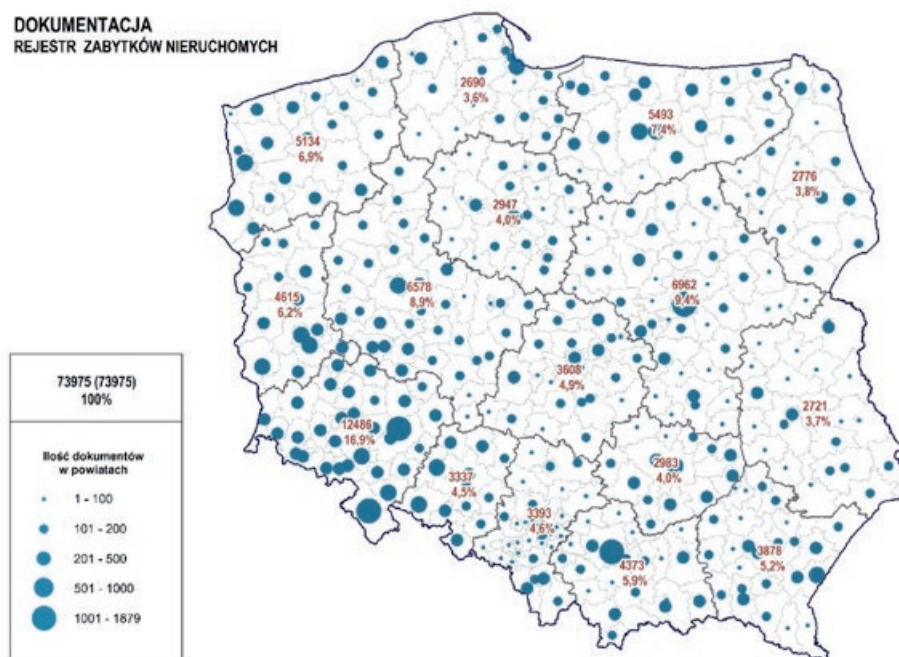
Digitalizacja danych o zabytkach Polski – stan na koniec 2015 roku

W 2015 roku Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadził szereg działań związanych z szeroko rozumianą digitalizacją zabytków. Działalność ta obejmowała w szczególności następujące obszary:

1. Gromadzenie i cyfryzacja kopii decyzji administracyjnych obejmujących rejestr zabytków nieruchomości, ruchomych oraz archeologicznych przekazywanych do Instytutu przez organy ochrony zabytków (WUOZ, MKiDN). W roku 2015 Instytut uzyskał zdolność operacyjną do bieżącej aktualizacji danych zgromadzonych w rejestrze na podstawie informacji przekazywanych przez WUOZ oraz MKiDN do Instytutu.

W 2015 roku pozyskano do repozytorium w sumie 1231 dokumentów cyfrowych obejmujących wpisy do księgi A, B oraz C (stan aktualny na dzień 31.12.2015 r.). Stan repozytorium cyfrowego w obszarze trzech wyżej wymienionych form ochrony zabytków obrazuje poniższe zestawienie:

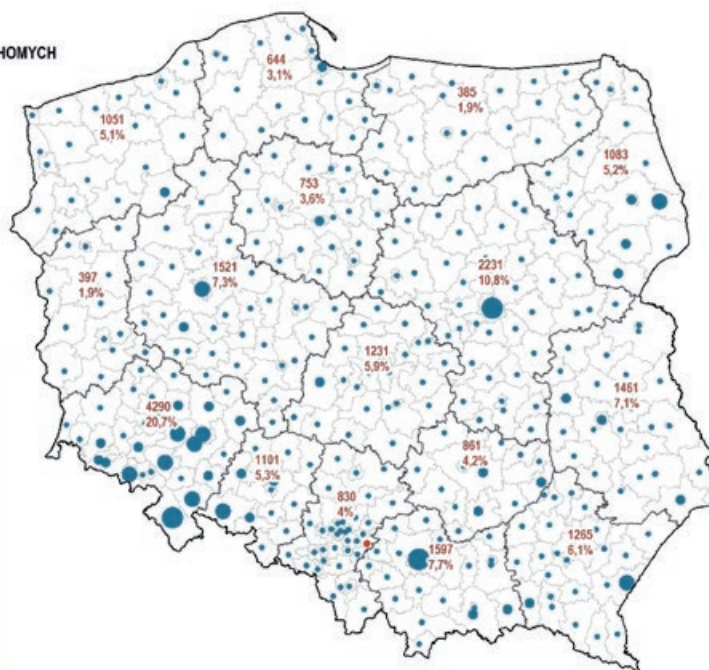
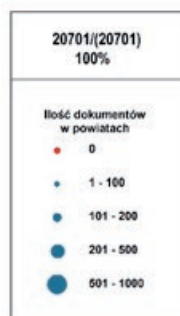
DOKUMENTACJA REJESTR ZABYTKÓW NIEMUCHYCH

Zestawienie dokumentacji rejestru zabytków nieruchomości zgromadzonych w formie cyfrowej w repozytorium cyfrowym NID. Repozytorium zawiera na dzień 31.12.2015 r. ok. 74 000 dokumentów

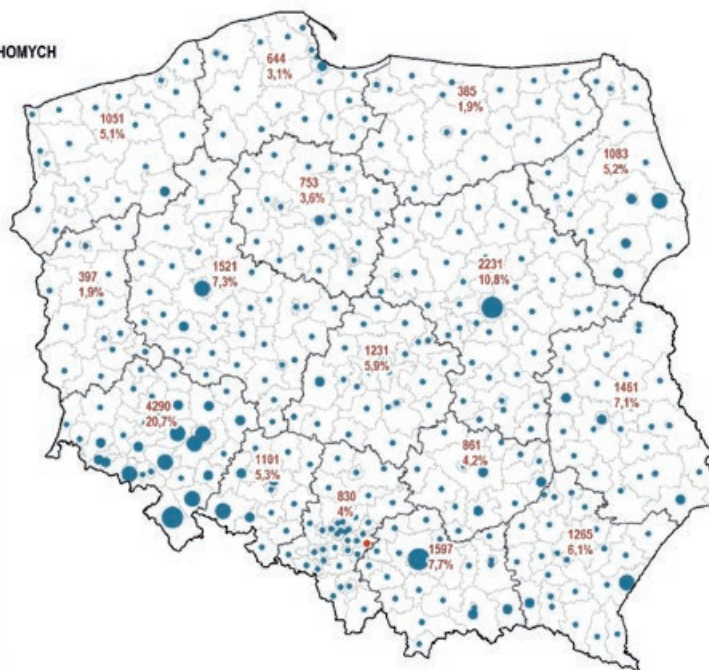
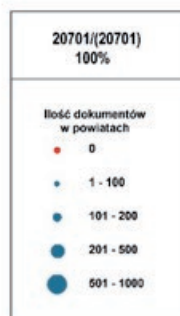
Zestawienie dokumentacji rejestru zabytków ruchomych zgromadzonych w formie cyfrowej w repozytorium cyfrowym NID. Repozytorium zawiera na dzień 31.12.2015 r. ponad 20 000 dokumentów

DOKUMENTACJA REJESTR ZABYTKÓW RUCHOMYCH

Zestawienie dokumentacji rejestru zabytków archeologicznych zgromadzonych w formie cyfrowej w repozytorium cyfrowym NID. Repozytorium zawiera na dzień 31.12.2015 r. ponad 12 000 dokumentów

DOKUMENTACJA REJESTR ZABYTKÓW RUCHOMYCH

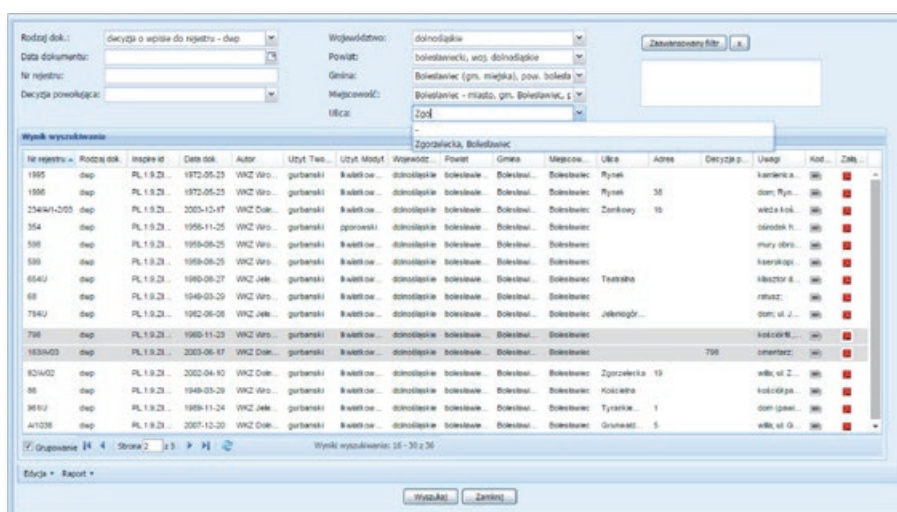

- Projekt pilotażowy obejmujący wypracowanie metod, standardów i procedur pozwalających na kompleksowe gromadzenie dokumentacji ewidencji zabytków nieruchomości oraz archeologicznych (AZP) zgromadzonych w Krajowej Ewidencji Zabytków. W trakcie projektu wykonano integrację danych skanowanych w WUOZ w Opolu w ramach projektu realizowanego przez Centrum Cyfrowe ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Repozytorium cyfrowe NID obejmujące ewidencję zabytków nieruchomości i archeologicznych zawiera na dzień 31.12.2015 r. 22 943 skany dokumentów reprezentujących dwie powyższe formy ochrony zabytków.

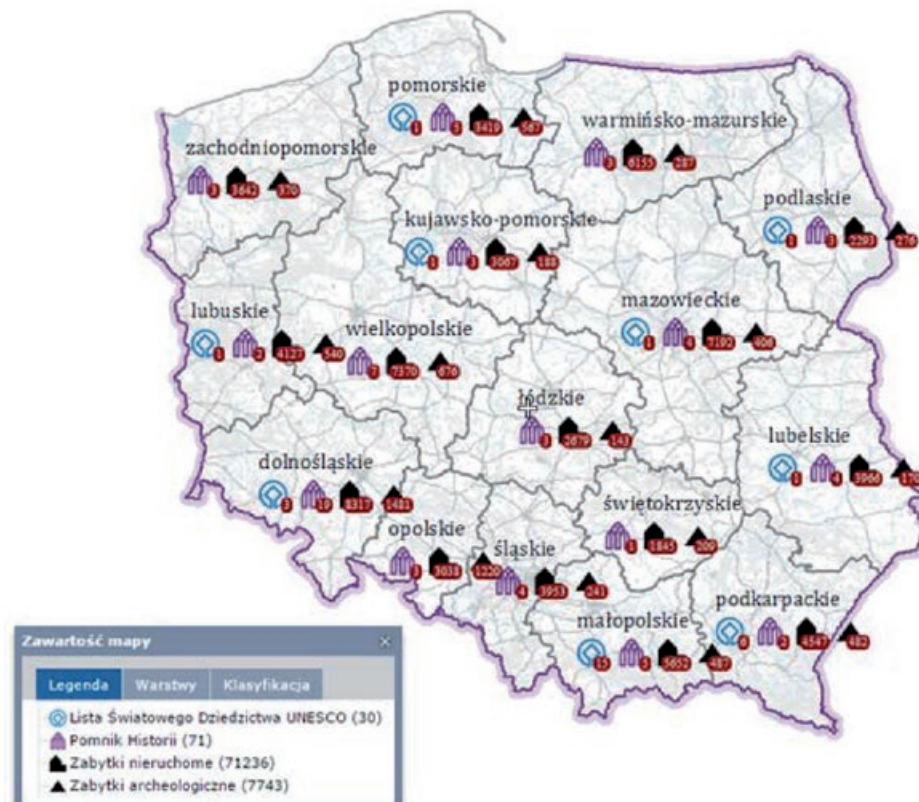
- Administrację narzędziem informatycznym ScanManager, który służy zarządzaniu dokumentacją cyfrową reprezentującą rejestr i ewidencję zabytków. W roku 2015 narzędzie zostało przekazane do użytkownika pracownikom Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN, którzy dzięki łatwemu dostępowi mogą dotrzeć w sposób szybki i sprawny do dokumentacji administracyjnej obejmującej całość rejestru zabytków.

W roku 2016 planuje się przekazanie do użytkownika narzędzia dla wszystkich organów ochrony zabytków oraz uruchomienie procedury bezpośredniego zasilania repozytorium cyfrowego NID poprzez wojewódzkie urzędy ochrony zabytków. Działanie to dodatkowo pozwoli na wyeliminowanie rozbieżności zidentyfikowanych na etapie projektu pilotażowego, polegających na braku spójności pomiędzy dokumentacją przechowywaną na poziomie centralnym oraz regionalnym.

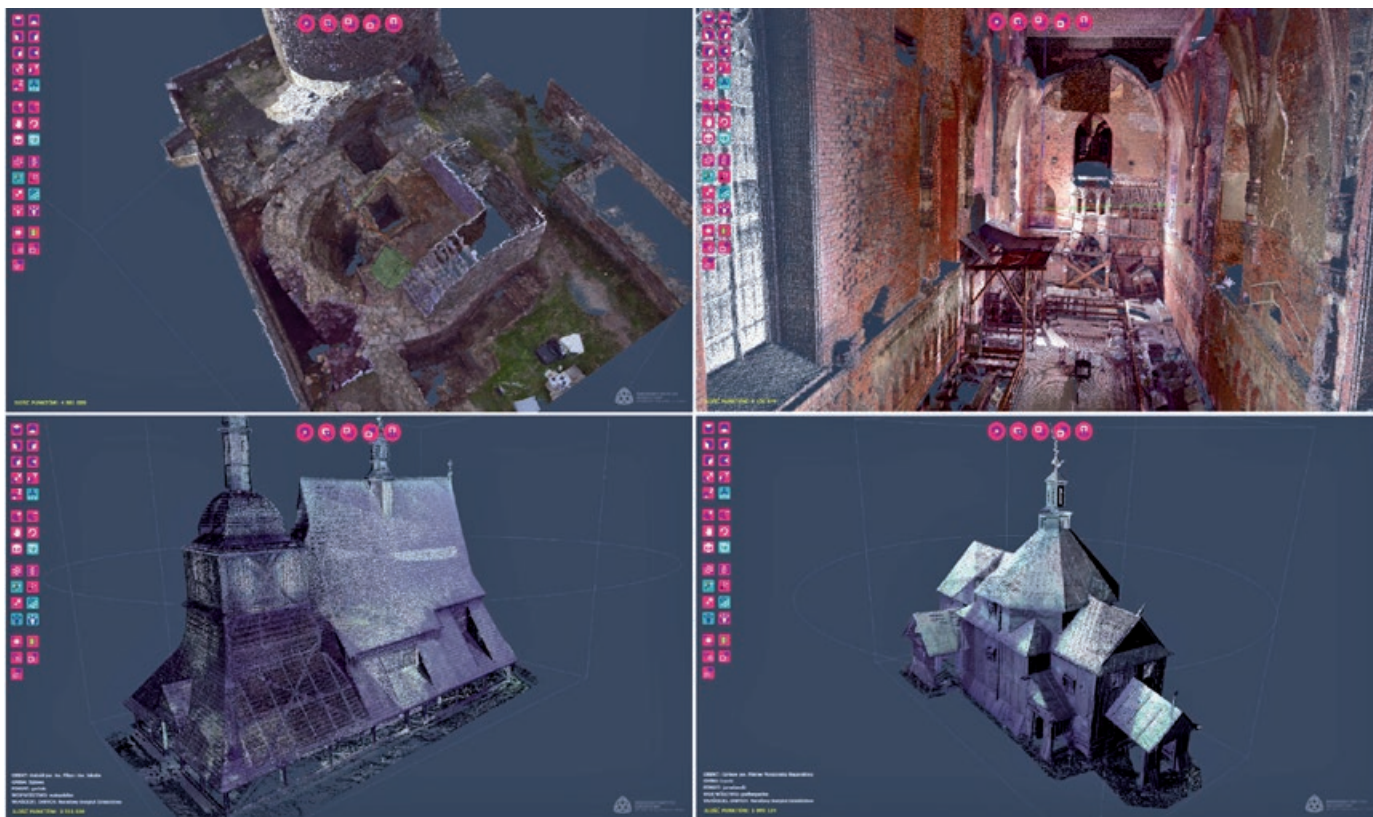
Interfejs programu ScanManager służący wspomaganie skanowania dokumentacji oraz zarządzania danymi zgromadzonymi w rejestrze i ewidencji zabytków

Widok okna mapy geoportalu administrowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Dane na koniec 2015 roku obejmowały prezentację: a) 71 236 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych, b) 7743 obiektów przestrzennych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych, c) 71 obiektów reprezentujących pomniki historii, d) 30 obiektów reprezentujących obiekty znajdujące się na Liście światowego dziedzictwa UNESCO

4. Utrzymywanie w ciągłej aktualności bazy danych geoprzestrzennych będącej kluczowym elementem infrastruktury informacji przestrzennej prowadzonej w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach obowiązków zdefiniowanych na poziomie ustawy o infrastrukturze informacji przestrzennej. W ramach prac realizowanych w roku 2015 do systemu/bazy danych GIS wprowadzono 776 obiektów przestrzennych obejmujących rejestr zabytków nieruchomych i archeologicznych. Baza danych geoprzestrzennych na koniec roku 2015 zawierała w sumie 92 309 obiektów przestrzennych.

Baza danych geoprzestrzennych zarządzana przez NID jest publikowana w Internecie w formie otwartych, standardowych usług danych przestrzennych (WMS oraz WFS). Dodatkowo każdy użytkownik może zapoznać się ze stanem rejestru zabytków, odwiedzając stronę www.mapy.zabytek.gov.pl. W 2015 roku wykonano dwukrotną (półroczną) aktualizację danych publikowanych on-line na wyżej wymienionym portalu. Do końca roku 2015 na portalu udostępnionych było 84,5% danych zgromadzonych w źródłowej bazie GIS.

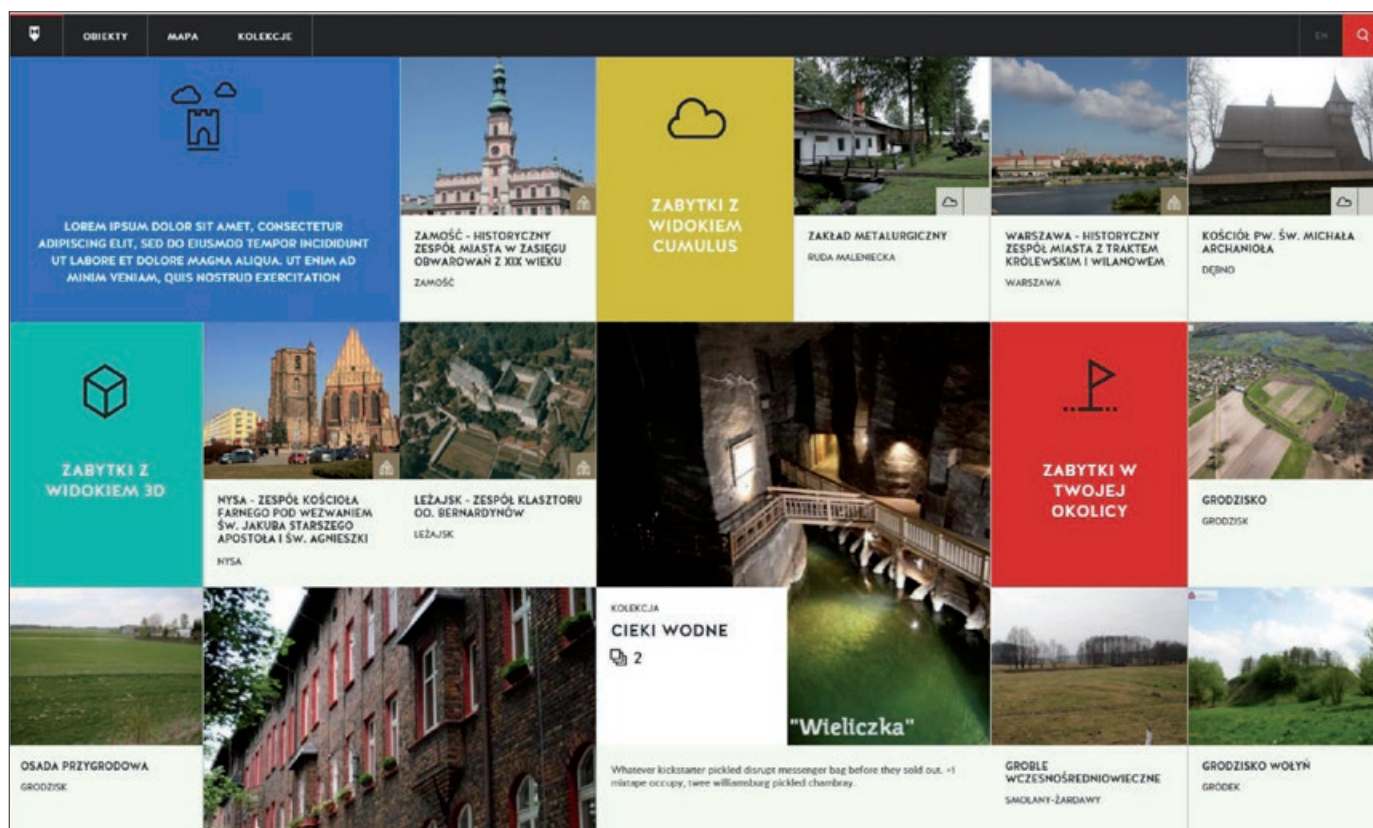
5. Opracowanie innowacyjnej metody prezentacji efektów prac inwentaryzacyjnych przy wykorzystaniu nowoczesnych rejestracji metodą skaningu 3D. Narodowy Instytut Dziedzictwa od kilkunastu lat prowadzi działania związane z inwentaryzacją najbardziej zagrożonych oraz najcenniejszych zabytków Polski metodami skaningu 3D oraz bliskiej fotogrametrii. W 2015 roku zakończyliśmy prace nad narzędziem CUMULUS 2.0. W nowej wersji wprowadzono szereg nowych możliwości zarządzania informacją pochodzącą ze źródła, jakim jest skaningu laserowy, między innymi zapisywanie przekrojów obiektu do wtórnego przetwarzania (np. w systemach CAD) czy generowanie ortofotoplanów w zadanej rozdzielczości i skali oraz jego pełnej integracji z nową stroną internetową Instytutu służącą popularyzacji zabytków.

6. Opracowanie nowej wersji portalu służącego promocji polskiego dziedzictwa kulturowego na świecie. W obecnej formie portal zawiera informacje z dwóch podstawowych źródeł: opracowań eksperckich przygotowanych przez specjalistów Narodowego Instytutu Dziedzictwa w liczbie 2262 kompletnych not o zabytkach wprowadzonych do systemu informatycznego NID oraz danych pochodzących z projektu społecznościowego „Wiki lubi zabytki” prowadzo-

.....
 Nowa wersja platformy CUMULUS 2.0 pozwala na przegląd i zaawansowane operacje na danych pochodzących ze skaningu laserowego. Nowa wersja portalu została w pełni zintegrowana z nową wersją portalu popularyzującego polskie dziedzictwo narodowe – www.zabytek.gov.pl

nego przez fundację Wikimedia Polska w porozumieniu z Narodowym Instytutem Dziedzictwa (który objął akcję swym patronatem od roku 2013). Efekty pracy wikipedystów wzbogaciły nową wersję portalu o ponad 21 500 fotografii obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków.

Podstawowe funkcje informacyjne portalu prezentuje zestaw rysunków załączonych do niniejszego opracowania. Uruchomienie nowej wersji serwisu planowane jest na początek II kwartału 2016 roku.

Strona startowa portalu pozwalać będzie na przegląd zasobów według określonego klucza: a) zabytki z reprezentacją w aplikacji CUMULUS 2.0, b) zabytki posiadające model MESH, c) identyfikacja obiektów w najbliższej okolicy – automatycznie określana na urządzeniu mobilnym, d) prezentacja tzw. kolekcji zabytków według ustalonego klucza

ZAMOŚĆ - HISTORYCZNY ZESPÓŁ MIASTA W ZASIĘGU OBWAROWAŃ Z XIX WIEKU
ZAMOŚĆ

Pomnik Historii | koniec XVI - 1 poł. XIX w.

Historyczny zespół miasta Zamościa w zasięgu obwarowań z XIX wieku został uznany za pomnik historii w 1994 roku. To prywatne miasto-twierdza kanclerza wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego jest doskonałą realizacją koncepcji XVI-wiecznego miasta idealnego. Jego układ przestrzenny oparty na włoskiej renesansowej teorii urbanistycznej jest przejawem symbolicznego myślenia o strukturze miejskiej traktowanej jako spójny, kompletny i harmonijnie działający organizm. Symbolika ta w pełni obrazowała rangę i charakter Zamościa projektowanego jako centrum administracyjne, różnicznicy i sprawle zarządzanych dóbr Jana Zamoyskiego, od 1599 roku o statusie rodowej ordynacji. Zastosowanie przez padewskiego architekta Bernardo Morando siatki modularnej, w którą wpisane zostały wszystkie elementy zespołu przestrzenno-architektonicznego, było rozwiązaniem nowatorskim, podobnie jak ściśle sprzężenie rezydencji kanclerza z miastem i opasanie ich wspólnymi fortyfikacjami, co nie miało w tym czasie analogii w Europie. Zamość zwany był w czasach I Rzeczypospolitej „Pałac Północy” przez wzgląd na włoski rodowód jego urbanistycznej koncepcji, wśród renesansowej architektury, jak i ambicji Jana Zamoyskiego – wychowanka uniwersytetu w Padwie – uczynienia zeń ważnego ośrodka akademickiego, szczycącego się wysokim poziomem nauczania. Nowoczesny system fortyfikacji miasta został w I. tercji XIX wieku rozbudowany, stanowiąc dziś cenny dokument przemian w architekturze militarniej.

Historia
Zamość założony został na „surowym koczenu” jako prywatna inicjatywa Jana Zamoyskiego. Akt fundacji pochodzi z 1580 roku, choć pierwsze działania na terenie podjęto już rok wcześniej. Nadworny architekt kanclerza Bernardo Morando, wykorzystując założenia włoskiej koncepcji città ideale inspirowanej renesansową filozofią antropocentryzmu, opracował projekt planu miasta oraz wszystkich ważniejszych budowli: rezydencji fundatora, świątyni, ratusza, wzorcowych domów dla mieszczan, bram miejskich, arsenału i nowoczesnych fortyfikacji bastionowych. Zabudowa powstała w ciągu 20 lat (dopuszczalnie i wymiennie w XVII i XVIII wieku, bez naruszania pierwotnej struktury przestrzennej).

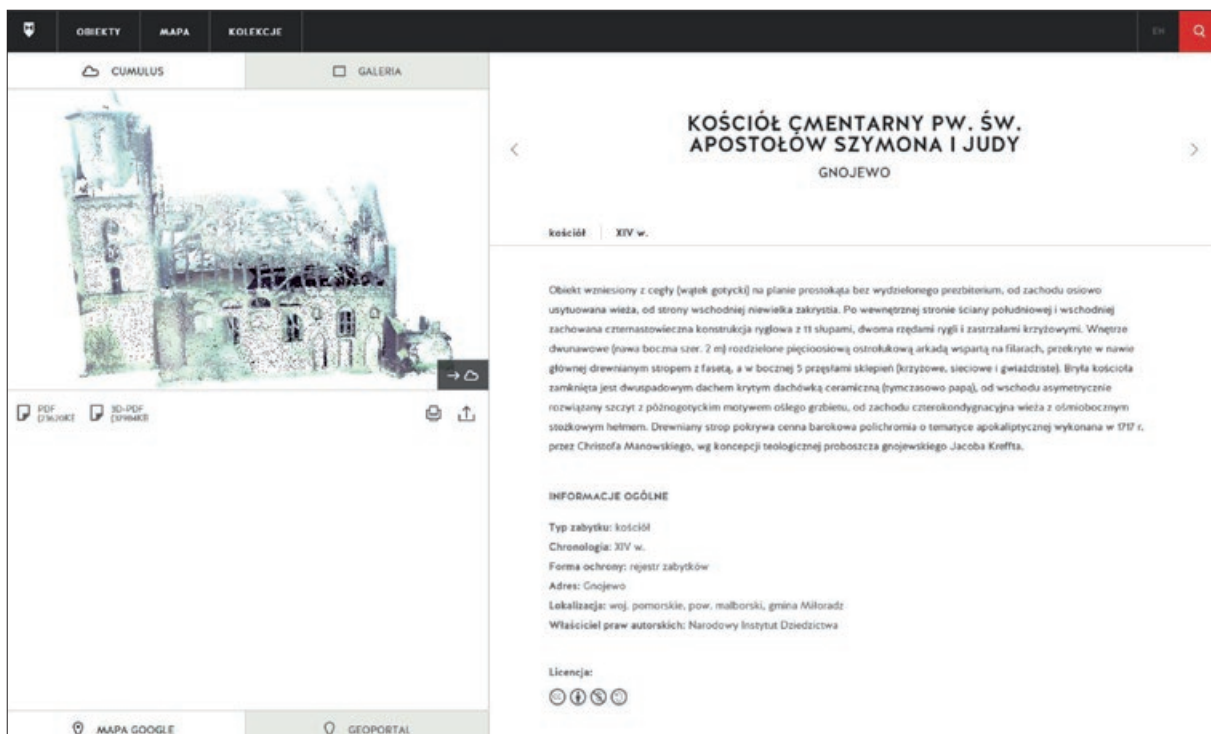
Profesjonalne i wiarygodne opisy przygotowane przez specjalistów wraz ze zdjęciami i materiałami archiwalnymi dotyczącymi opisywanych obiektów

POMNIKI HISTORII | OBIEKTY UNESCO | ZABYTKI NIEMUCHOME | ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE | Zabytki w Twojej okolicy

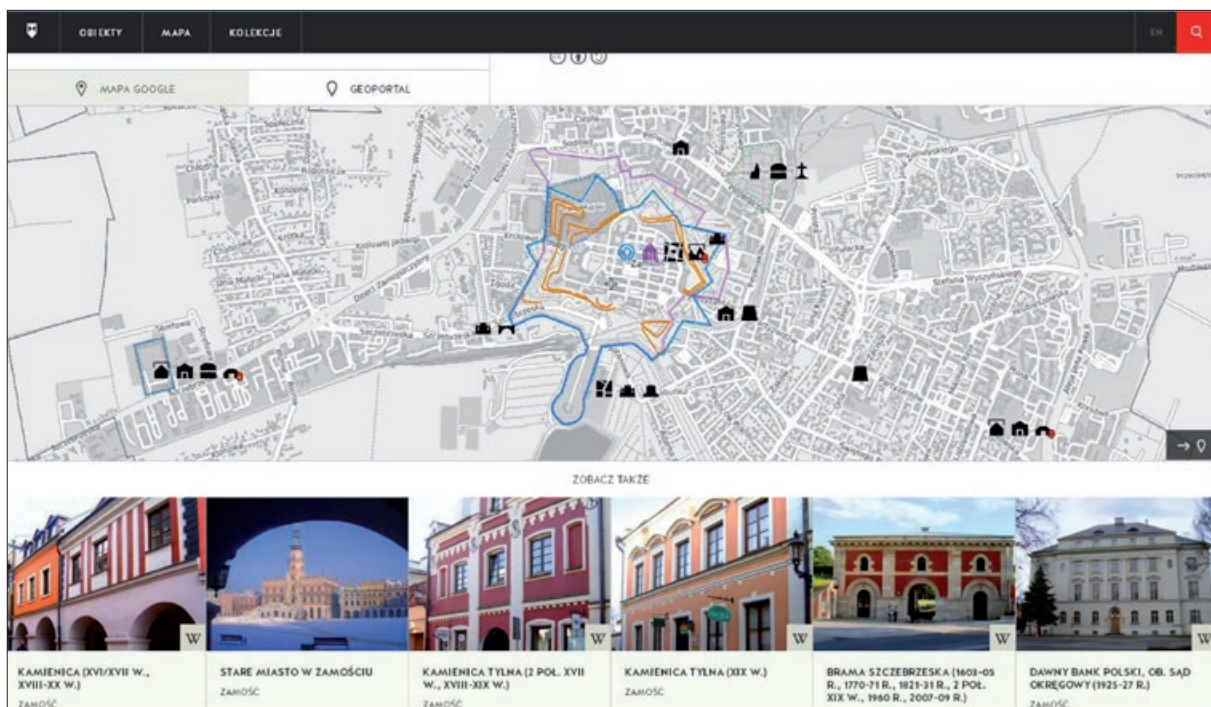
1600 | 1960

Gdańsk

Precyzyjna lokalizacja obiektu na mapie ustalona na podstawie szczegółowych danych zgromadzonych w bazie danych GIS Narodowego Instytutu Dziedzictwa

Integracja modułu CUMULUS z nową wersją portalu internetowego NID

Pełna integracja usług geoportalu NID www.mapy.zabytek.gov.pl z nową wersją portalu informacyjnego

Historia biblioteki i jej zbiory

Biblioteka Narodowego Instytutu Dziedzictwa powstała jako część powołanego w 1962 roku Ośrodka Dokumentacji Zabytków. Podstawą jej działalności stał się bogaty zbiór druków przekazany przez Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków w Ministerstwie Kultury i Sztuki. Pełnił on początkowo rolę księgozbioru podręcznego dla pracowników ówczesnego ODZ, zaplecza merytorycznego do codziennej pracy, jak również stanowił podstawę do dalszych badań.

Początkowo profil zbiorów bliższy był zagadnieniom związanym z historią sztuki i muzealnictwem. W miarę rozwoju instytucji, a także zwiększania jej kompetencji zaczęto gromadzić publikacje związane z szeroko pojętą ochroną dziedzictwa i problematyką konserwatorską. Oprócz druków podejmujących zagadnienia inwentaryzacji i dokumentacji zabytków księgozbiór uzupełniany był systematycznie o publikacje z zakresu prawa ochrony zabytków, krajobrazu i zieleni zabytkowej, archeologii czy ochrony dziedzictwa, w tym również dziedzictwa niematerialnego.

.....
Czytelnia w siedzibie głównej
NID przy ulicy Kopernika 36/40
w Warszawie

Biblioteka NID jest biblioteką specjalistyczną. Jej obecny księgozbiór liczy około 60 000 woluminów. Swój niezwykle cenny zasób zawdzięcza starannemu doborowi publikacji oraz ogromnemu zaangażowaniu poprzednich kierowników biblioteki, Stanisława Hiża i Elżbiety Chmielewskiej.

Podstawę księgozbioru stanowią przede wszystkim publikacje z XIX i początku XX wieku. Spośród druków zwartych wymienić należy pięknie ilustrowany *Album widoków historycznych Polski poświęcony rodakom Napoleona Ordy*¹ czy *Myśli różne o sposobie zakładania ogrodów Izabeli Czartoryskiej*². Szczególnie dużo druków dotyczy zagadnień związanych z architekturą, jak na przykład *Architektura obejmująca wszelki gatunek murowania i budowania* Sebastiana Sierakowskiego³ oraz *Zbiór celniejszych Gmachów Miasta Stołecznego Warszawy* Leonarda Schmidtnera⁴.

Niezwykle cenny zbiór stanowią inwentarze architektury i sztuki Prus Wschodnich, Zachodnich, Wielkopolski i Śląska z XIX i początku XX wieku, między innymi *Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Westpreußen* opracowany przez Johanna Heise⁵ i *Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Ostpreußen* Adolfa Boettichera⁶. Hans Lutsch wydał podobne inwentarze dla terenów obejmujących Dolny Śląsk⁷, a Julius Kohte dla Wielkopolski⁸. Na uwagę zasługuje również znajdujące się w zbiorach biblioteki dwutomowe dzieło Antona Ulbricha *Geschichte der Bildhauerkunst in Ostpreußen*⁹.

Biblioteka dysponuje również bardzo bogatym zbiorem czasopism, liczącym około 1000 tytułów polskich i zagranicznych. Cenną kolekcję stanowią przedwojenne, niestety często niekompletne, czasopisma poświęcone sztuce i architekturze, na przykład „Arkady” (1935-1939), „Łódź w ilustracji” (1925-1938), „Sztuki Piękne” (1924-1934), „Architekt” (1900-1932) czy „Architektura i Budownictwo” (1925-1939). Biblioteka może się także poszczycić takimi tytułami, jak: „Tygodnik Ilustrowany” (1859-1939), „Kłosa” (1866-1890), „Rocznik Krakowski” (od 1898 r.), „Ziemia” (od 1910 r.). Na wzmiankę zasługuje również kilka czasopism niemieckojęzycznych, w tym: „Zentralblatt der Bauverwaltung” (1899-1922), „Schlesische Monatshefte” (1924-1939), „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens” (1855-1943), „Historische Monatsblätter für die Provinz Posen” (1900-1918).

Biblioteka nie posiada okazałych zbiorów starych druków czy inkunabułów, ale w zasobie tym, obejmującym dzieła głównie z zakresu historii i sztuki, znaleźć można pozycje niezwykle ciekawe. Jednymi z najstarszych są *Der Stadt Dantzig historische Beschreibung* Reinholda Curicke¹⁰ oraz *Kleynoty Stołecznego Miasta Krakowa* Piotra Hiacynta Pruszcza¹¹.

Udostępnianie zbiorów

Z biblioteki oraz czytelnicy mają prawo korzystać zarówno pracownicy Narodowego Instytutu Dziedzictwa, dla których księgozbiór stanowi pomoc w codziennej pracy, jak też wszyscy zainteresowani jego specjalistycznym profilem. Dość szybko okazało się, że bogate merytorycznie i ilościowo zbiory, a szczególnie tzw. stary zasób (w tym druki pochodzące z XIX i początku XX wieku), są bardzo przydatne w pracy szerszemu gronu czytelników. Główną grupę korzystających z biblioteki stanowią obecnie studenci historii sztuki, architektury krajobrazu, konserwacji, ale również pracownicy naukowcy, badacze, pracownicy służb konserwatorskich, a także właściciele zabytków i pasjonaci.

Biblioteka jest otwarta dla czytelników w poniedziałki, wtorki, czwartki i piątki w godzinach od 9.00 do 14.00. Korzystający z czytelnicy mają wolny dostęp do księgozbioru podręcznego. Druki przechowywane w magazynie podają pracownicy biblioteki, przy czym czytelnicy spoza instytucji mają prawo do korzystania z całego księgozbioru wyłącznie na miejscu. Z uwagi na specjalistyczny charakter księgozbioru i względy konserwatorskie dotyczące oprawy, bloku książki, a także na zjawisko kwaśnego papieru obejmujące znaczącą część zbiorów, możliwości reprodukcyjne (odbitki kserograficzne oraz fotograficzne) powinny być każdorazowo uzgadniane z pracownikami biblioteki. Biblioteka dysponuje czytelnią dla 10 osób, posiada również dostępne dla czytelników stanowisko komputerowe podłączone do Internetu. Rocznie bibliotekę i czytelnię odwiedza średnio 500 czytelników, którzy korzystają z około 2500 woluminów książek i czasopism.

Ponadto wszystkie Oddziały Terenowe NID posiadają i udostępniają swoje podręczne księgozbiory, których zakres tematyczny obejmuje głównie historię i zabytki poszczególnych regionów.

Zbiory biblioteki NID podzielone zostały formalnie na wydawnictwa zwarte, wydawnictwa ciągłe i katalogi wystaw. Odrębną kolekcję stanowią dzieła ze zbiorów dawnego Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu. Druki uporządkowane zostały według 4 formatów, w obrębie których ustawione są na półkach zgodnie z numeracją bieżącą inwentarza, a w przypadku czasopism według sygnatur nadanych poszczególnym tytułom. Księgozbiór podręczny uporządkowano w układzie rzeczowym.

Podstawę księgozbioru podręcznego tworzy przede wszystkim komplet wydawnictw Ośrodka Dokumentacji Zabytków, Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu, Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa, a więc wszystkich tych instytucji, z których ukształtował się NID. Oprócz tego w księgozbiorze podręcznym znajduje się bogaty zbiór specjalistycznych encyklopedii, słowników terminologicznych i biograficznych, leksykonów dziedzinowych, bibliografii oraz innych wydawnictw informacyjnych z zakresu historii sztuki i dziedzin pokrewnych. Licznie reprezentowana jest również literatura dotycząca prawa ochrony zabytków. Na potrzeby czytelników wydzielono varsaviania i druki poświęcone regionowi Mazowsza. Do dyspozycji korzystających z biblioteki pozostaje również kompletny zbiór *Katalogu zabytków sztuki w Polsce* oraz uzupełniany na bieżąco *Allgemeines Künstlerlexikon*. Dużą grupę druków stanowią też czasopisma, spośród których należy wymienić „Ochronę Zabytków”, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, „Biuletyn Historii Sztuki”, „Spotkania z Zabytkami” czy „Cenne, Bezcenne, Utracone”.

Odrębny zbiór stanowią herbarze i druki poświęcone genealogii, w tym między innymi *Herbarz polski* Kaspra Niesieckiego¹² i *Złota księga szlachty polskiej* Teodora Żychlińskiego¹³.

Katalogi biblioteki i opracowanie zbiorów

W korzystaniu ze zbiorów pomocne są dostępne w czytelni katalogi kartkowe alfabetyczne i rzeczowe książek i artykułów z czasopism, a także komputerowa baza danych.

Pierwsze próby utworzenia komputerowego katalogu zbiorów miały miejsce już w latach 80-tych. Dopiero wdrożenie w 1992 roku systemu bibliotecznego Mikro CDS ISIS pozwoliło na rozpoczęcie w bibliotece procesu automatyzacji. W 2009 roku udało się zakupić polski komputerowy system biblieczny ProLib oraz przeprowadzić konwersję dotychczasowych baz. Dwa lata później udostępniony został na stronie NID katalog on-line biblioteki. Katalog ten objął druki opracowane po 1992 roku i zawierał opisy bibliograficzne książek, czasopism wraz z zasobem, artykułów publikowanych w czasopismach polskich i zagranicznych (polonika), w tym również recenzje, artykuły z materiałów konferencyjnych i sesji, oraz ksiąg pamiątkowych.

Obecna baza liczy około 35 000 rekordów (w tym około 11 500 opisów książek, około 1000 tytułów czasopism i około 22 500 artykułów). Rocznie rejestrowanych jest blisko 5000 wejść do katalogów on-line biblioteki.

Kolejnym krokiem ułatwiającym czytelnikom zdalny dostęp do informacji o zbiorach bibliotecznych była przeprowadzona w 2013 roku digitalizacja katalogów kartkowych. Objęto nią Katalog alfabetyczny książek i Katalog alfabetyczny artykułów z czasopism za lata 1962-1992 (około 40 000 kart katalogowych). Udostępnienie w sieci katalogów komputerowego i kartkowego umożliwiło czytelnikom, i to w krótkim czasie, dostęp on-line do całego księgozbioru biblioteki.

Nowy program biblioteczny generuje naklejane na druki kody kreskowe, ułatwiając rejestrację zwrotów i wypożyczeń, szybszą identyfikację w programie oraz lokalizację poszczególnych publikacji. W ramach popularyzacji księgozbioru udostępniane są na stronie biblioteki listy najnowszych pozyskanych publikacji.

Ochrona zbiorów

W całej swojej działalności ze szczególną troską dbano o stan księgozbioru, stale poddając go badaniom, konserwacji, a także koniecznym pracom intrologatorskim.

W 2008 roku biblioteka skorzystała z Wieloletniego Programu Rządowego „Kwaśny papier”, realizowanego przez Bibliotekę Narodową w Warszawie. Dzięki specjalistycznym urządzeniom do bezwodnego odkwaszania druków udało się odkwaszyć 7000 woluminów książek i czasopism, uznanych za najcenniejsze w całym księgozbiornie. Druki te zostały oznaczone pieczętkami z datą roczną i miejscem wykonania odkwaszenia.

Co roku biblioteka przekazuje wybraną część księgozbioru do niezbędnej renowacji i oprawy intrologatorskiej. W 2015 roku zabiegom tym poddanych zostało 265 egzemplarzy książek i czasopism (po oprawie 111 woluminów).

Gromadzenie zbiorów

Biblioteka gromadzi i udostępnia publikacje specjalistyczne dotyczące zabytków w Polsce, ich ochrony i konserwacji oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym. Gromadzenie zbiorów odbywa się drogą zakupów, wymiany i darów. Najcenniejszym źródłem wpływów jest wymiana międzybiblioteczna, która pozwala na nieodpłatne pozyskiwanie wydawnictw innych instytucji, często niedostępnych na rynku księgarskim lub bardzo kosztownych. W miarę rozsyłania wydawnictw własnych Instytutu, dubletów, a także druków zbędnych, biblioteka zaczęła otrzymywać w ramach wymiany coraz więcej publikacji. W 2015 roku większość nabytków, bo 363 woluminy, a więc blisko 40% pozyskanych druków, pochodziło właśnie z wymiany. Równocześnie biblioteka przekazała oddziałom oraz współpracującym z nią instytucjom 822 druki.

Biblioteka prowadzi wymianę wydawnictw z wieloma instytucjami nie tylko krajowymi, ale i zagranicznymi. W ostatnich latach było to blisko 130 instytucji. W kraju są to głównie biblioteki muzeów narodowych, okręgowych, regionalnych, biblioteki wyższych uczelni, towarzystwa naukowe i stowarzyszenia, a także urzędy konserwatorskie. Wymiana zagraniczna prowadzona jest między innymi z odpowiednikami polskich instytucji kultury w Europie i na świecie

.....
Publikacje z najstarszej części
księgozbioru

(Czechy, Słowacja, Węgry, Wielka Brytania), urzędami konserwatorskimi (Niemcy), organizacjami UNESCO, ICOMOS, ICCROM, muzeami.

W 2015 roku biblioteka NID wzbogaciła się o szereg wartościowych publikacji zarówno pod względem merytorycznym, naukowym, jak i praktycznym. Wśród nich znalazło się pokonferencyjne wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu *Badania architektoniczne – historia i perspektywy rozwoju*¹⁴, stanowiące kompendium wiedzy niezbędnej w praktyce architektoniczno-konserwatorskiej. Do zbiorów biblioteki udało się pozyskać również wiele publikacji podejmujących zagadnienia administracyjno-prawne dotyczące dziedzictwa i jego ochrony. Ochronie zabytków architektury, parków i ogrodów, jak również krajobrazu kulturowego poświęcona została książka Janusza Sługockiego *Opieka nad zabytkiem nieruchomym*¹⁵. W zasobach bibliotecznych znajdują się też takie publikacje, jak: *Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego*¹⁶, *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturalnego*¹⁷ czy praca Bartłomieja Gadeckiego *Ochrona podwodnego dziedzictwa kultury*¹⁸.

Wśród zgromadzonych w bibliotece publikacji, z których większość przeznaczona jest dla specjalistów, odnaleźć można także poradniki dla użytkowników i właścicieli zabytków. O tym, jak dbać o zabytki i przestrzeń wokół nich mówią między innymi publikacje *Standards in displaying outdoor advertisements and signs on historical buildings and at historical sites* Bogusława Szmygina i Anny Fortuny-Marek¹⁹ i *Jak prawidłowo gospodarować starymi budynkami* opracowana przez Łukasza Urbańczyka²⁰.

Dużą grupę druków pozyskanych do księgozbioru stanowiły publikacje zagraniczne dotyczące ochrony i zarządzania dziedzictwem w Europie i na świecie. Wymienić tu należy książkę Valentyny Vadi *Cultural heritage in international investment law and arbitration*²¹. Dziedzictwu archeologicznemu poświęcona została publikacja *Managing archeology*²². Księgozbiór z zakresu ochrony światowego

dziedzictwa UNESCO, w tym dziedzictwa niematerialnego, wzbogacił się o publikacje *Anthropological Perspectives on Intangible Cultural Heritage* Lourdes Arizpe i Cristiny Amescua²³ oraz *40 years World Heritage Convention* Marie-Theres Albert i Brigitty Ringbeck²⁴.

Przeważającą część zgromadzonych w 2015 roku publikacji stanowiły monograficzne opracowania miast, znajdujących się w nich zabytków architektury i sztuki, liczne leksykony i katalogi zabytków. Na szczególną uwagę zasługuje zwłaszcza zbiór książek poświęconych historii i zabytkom Szczecina oraz Pomorza Zachodniego, przekazanych bibliotece w darze przez autora Marka Łuczaka. Spośród kilkunastu włączonych do księgozbioru publikacji ostatnio wydana jest *Utracone zabytki sakralne powiatu gryfickiego, kamińskiego i Świnoujścia*²⁵. Wspomnieć należy również o najnowszym *Leksykonie drewnianej architektury sakralnej województwa podkarpackiego*²⁶, uzupełnionym o niezachowane obiekty sakralne, jak też o *Leksykonie zabytków architektury Kresów południowo-wschodnich*²⁷ oraz o najnowszym tomie serii *Katalog zabytków sztuki w Polsce* poświęconym miastu Białystok²⁸.

Wśród pozyskanych druków liczną grupę stanowiły monografie artystów, architektów, historyków sztuki i konserwatorów. W 2015 roku zbiory biblioteki wzbogaciły się między innymi o wydaną w ramach obchodów 300. rocznicy śmierci Andrzeja Schlütera pracę Mariusza Karpowicza prezentującą bogaty dorobek tego rzeźbiarza²⁹. Do zbiorów bibliotecznych włączono również dwie pozycje prezentujące życie i twórczość polskich architektów. Jedną z nich była monografia Agaty Szmítkowskiej *Zdzisław Mączyński (1878-1961)*³⁰, drugą natomiast praca Grzegorza Rytle *Lucjan Korngold*³¹.

W wyniku wymiany międzybibliotecznej z muzeami biblioteka otrzymuje wiele katalogów zbiorów i wystaw. Jedną z ciekawszych publikacji był bogato ilustrowany zdjęciami archiwalnymi katalog wystawy zorganizowanej wspólnie przez Muzeum Narodowe w Krakowie i Muzeum Narodowe w Warszawie *Olga Boznańska (1865-1940)*³².

W 2015 roku zbiory biblioteki powiększyły się o 315 woluminów czasopism na 100 gromadzonych tytułów. Reprezentują one dziedziny związane z działalnością Instytutu. Zbiory z zakresu historii sztuki wzbogacone zostały między innymi o numery następujących periodyków: „Biuletyn Historii Sztuki”, „Rocznik Historii Sztuki”, „Spotkania z Zabytkami”, „Quart”, „Modus”, „Roczniki Sztuki Śląskiej”, „Sacrum et Decorum”, „Herito”, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, „Architectus”, „Tekna Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajozbrazowych”, „Spotkanie z Zabytkiem”, „Czasopismo Techniczne”, „Monografia – Politechnika Krakowska. Seria Architektura”³³ i wielu innych. Dużą grupę czasopism stanowią tytuły poświęcone zagadnieniom ochrony i konserwacji zabytków. Oprócz wydawanych przez urzędy konserwatorskie biuletynów i sprawozdań (zwłaszcza dla województw lubelskiego, lubuskiego, podlaskiego i zachodniopomorskiego)³⁴ gromadzone są takie tytuły, jak: „Ochrona Zabytków”, „Wiadomości Konserwatorskie”, „Zabytkoznawstwo i Konserwatorstwo”, „Renowacje i Zabytki”. Nowym tytułem, poruszającym zagadnienia prawne dotyczące kultury, jest „Santander Art & Culture Law Review”. Spośród wydawnictw

zagranicznych wymienić należy na przykład “Journal of Architectural Conservation”, “Restauro”, “Zeitschrift für Kunsttechnologie und Konservierung”, “Restauratorenblätter”, “Journal of Cultural Heritage”, “The historic environment: policy & practice”, “Conservation and management of archeological sites”. Poza tym gromadzone są liczne roczniki muzealne i regionalne.

- 1 N. Orda, *Album widoków historycznych Polski poświęcony rodakom*, Warszawa [1875–1882].
- 2 I. Czartoryska, *Myśli różne o sposobie zakładania ogrodów*, Wrocław 1805.
- 3 S. Sierakowski, *Architektura obejmująca wszelki gatunek murowania i budowania*, Kraków 1812.
- 4 L. Schmidtner, *Zbiór celniejszych Gmachów Miasta Stołecznego Warszawy*, Warszawa 1823.
- 5 *Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Westpreußen*, bearb. J. Heise, Danzig [1884–1919].
- 6 *Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Ostpreußen*, bearb. A. Boetticher, Königsberg [1891–1899].
- 7 W zasobach biblioteki znajduje się kompletny zbiór katalogu zabytków Śląska *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien*, Breslau [1886–1893], a także uzupełniające go teki dokumentacji fotograficznej i rysunkowej *Bildwerk schlesischer Kunstdenkmäler*, Breslau 1903.
- 8 W latach 1896–1898 opublikowany został *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Posen*.
- 9 A. Ulbrich, *Geschichte der Bildhauerkunst in Ostpreußen vom Ausgang des 16. bis in die 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts*, Königsberg [1926–1929].
- 10 R. Curicke, *Der Stadt Dantzig historische Beschreibung*, Amsterdam 1687.
- 11 P.H. Pruszczyk, *Kleynoty Stołecznego Miasta Krakowa, Albo Kościoły y co w nich iest widzenia godnego y znacznego*, Kraków 1745.
- 12 K. Niesiecki, *Herbarz polski*, Lipsk [1839–1845].
- 13 T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, Poznań [1993–1996].
- 14 *Badania architektoniczne – historia i perspektywy rozwoju*, pod red. M. Arsyńskiego, M. Prarata, U. Schaafa, B. Zimnowody–Krajewskiej, Toruń 2015.
- 15 J. Ślugocki, *Opieka nad zabytkiem nieruchomości. Problemy administracyjnoprawne*, Warszawa 2014.
- 16 *Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Perspektywa prawna i kryminologiczna*, red. B. Gadecki, W. Pływaczewski, Warszawa 2015.
- 17 *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturalnego*, red. nauk. M. Poźniak–Niedzielska, Warszawa 2015.
- 18 B. Gadecki, *Ochrona podwodnego dziedzictwa kultury: aspekty prawnokarne i kryminologiczne*, Warszawa 2014.
- 19 B. Szmygin, A. Fortuna–Marek, *Standards in displaying outdoor advertisements and signs on historical buildings and at historical sites / Zasady projektowania i umieszczania nośników informacji wizualnej i reklam na obiektach zabytkowych*, Warszawa 2015.
- 20 *Jak prawidłowo gospodarować starymi budynkami. Poradnik dla użytkowników obiektów objętych ochroną konserwatorską*, oprac. Ł. Urbańczyk, Ruda Śląska 2015.
- 21 V. Vadi, *Cultural heritage in international investment law and arbitration*, Cambridge 2014.
- 22 *Managing archaeology*, ed. by M.A. Cooper, A. Firth, J. Carman, D. Wheatley, London 2012.
- 23 L. Arizpe, C. Amescua, *Anthropological Perspectives on Intangible Cultural Heritage*, Cham 2013.
- 24 M.–T. Albert, B. Ringbeck, *40 years World Heritage Convention. Popularizing the protection of cultural and natural heritage*, Berlin 2015.
- 25 M. Łuczak, *Utracone zabytki sakralne powiatu gryfickiego, kamieńskiego i Świnoujścia*, Szczecin 2015.
- 26 K. Zieliński, *Leksykon drewnianej architektury sakralnej województwa podkarpackiego*, Rzeszów 2015.
- 27 M. Osip–Pokrywka, M. Osip–Pokrywka, *Leksykon zabytków architektury Kresów południowo-wschodnich*, Warszawa 2014.
- 28 *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Województwo podlaskie (białostockie). Miasto Białystok*, red. M. Zgliński, A. Oleńska, Warszawa 2015.
- 29 M. Karpowicz, *Andrzej Schlüter: rzeźbiarz królów*, Warszawa 2014.
- 30 A. Szmitkowska, *Architekt Dzdzisław Mączyński (1878–1961)*, Białystok 2014.
- 31 G. Rytel, *Lucjan Korngold. São Paulo 1897–1963*, Warszawa 2014.
- 32 *Olga Boznańska (1865–1940)*, koncepcja merytoryczna katalogu E. Bobrowska, U. Kozakowska–Zauchą, Kraków–Warszawa 2014.
- 33 Najnowsze numery zawierają materiały z II Kongresu Konserwatorów Polskich „Przeszłość dla przyszłości”, t. 1–5, numery w serii głównej czasopisma: 498–502.
- 34 W 2015 roku zarejestrowano najnowsze tomy następujących tytułów: „Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego”, „Lubuskie Materiały Konserwatorskie”, „Wiadomości Konserwatorskie Województwa Lubelskiego”, „Zachodniopomorskie Wiadomości Konserwatorskie”.

Weryfikacja zabytków obszarowych na wybranych przykładach

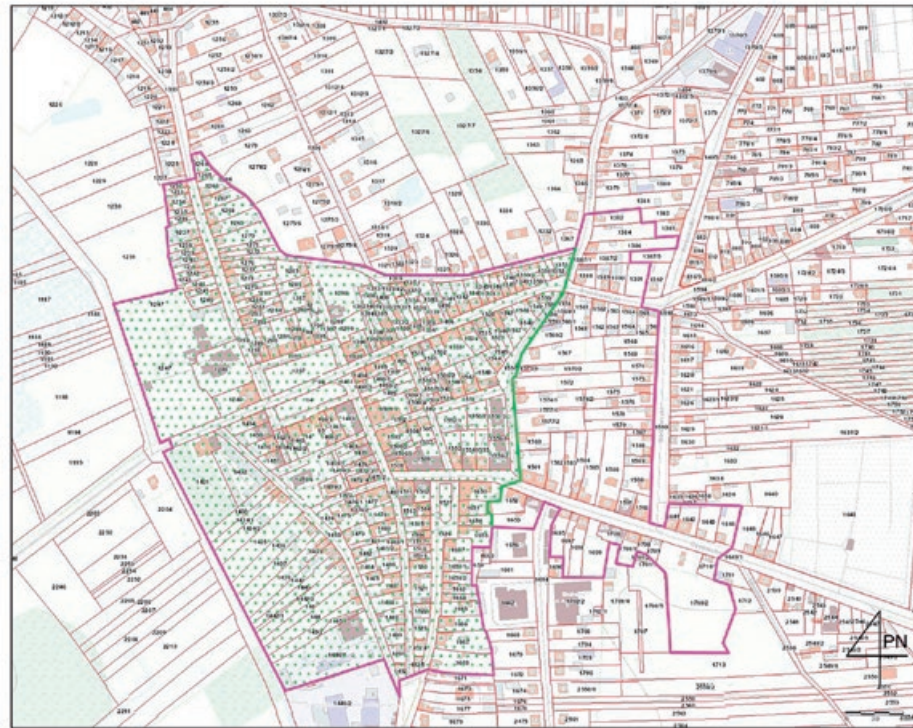
W 2015 roku Narodowy Instytut Dziedzictwa rozpoczął weryfikację zabytków obszarowych, tj. 981 wpisanych do rejestru zabytków układów urbanistycznych, ruralistycznych, zespołów budowlanych oraz krajobrazów kulturowych. Weryfikacja polegała na wypełnieniu opracowanej do tego celu ankiety, składającej się z dwóch części. Część A zawierała rozpoznanie stanu prawnego, czyli analizę treści decyzji wpisującej zabytek do rejestru pod względem poprawności określenia przedmiotu, zakresu i granic ochrony. Część B zawierała rozpoznanie terenowe obszaru, pozwalające odpowiedzieć na pytania, czy przedmiot ochrony określony w decyzji jest identyfikowalny w terenie i ma czytelne granice oraz czy zachował wartości będące podstawą jego wpisu do rejestru zabytków. Ważnym źródłem informacji takiego rozpoznania była również ocena stanu zachowania poszczególnych elementów definiujących zabytkowy obszar, w tym jego rozplanowanie, zabudowa, ekspozycja, krajobraz oraz wynikająca z tej oceny konstatacja, np. że obszar wymaga korekty poprzez częściowe skreślenie z rejestru zabytków.

Powyższe prace, uzupełnione o materiał kartograficzny, ikonograficzny i fotograficzny, mają posłużyć wojewódzkim konserwatorom zabytków do dokonania faktycznej weryfikacji tych decyzji, które posiadają wady formalno-prawne i wymagają doprecyzowania przedmiotu i zakresu ochrony. Jednocześnie wyniki przeprowadzonych w trakcie weryfikacji badań poszczególnych zabytków obszarowych stanowiąc będą podstawę do sformułowania ogólnej charakterystyki stanu zachowania tej kategorii zabytków oraz zdefiniowania ewentualnych zagrożeń w kompleksowym raporcie o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce.

Zaprezentowane poniżej dwa przykłady zabytkowych obszarów ukazują różnorodność problematyki, z jaką specjaliści NID muszą się zmierzyć, dokonując weryfikacji przedmiotu ochrony określonego decyzją. Pokazują też różnorodność proponowanych rozwiązań, poczynając od niewielkiej korekty granic wpisu i wyłączenia z ochrony tej części obszaru, która utraciła wartości zabytkowe, po wskazanie na konieczność przeprowadzenia rozległych badań, analiz i ponownego rozpoznania obszaru pod względem historycznym, architektonicznym i krajobrazowym w celu precyzyjnego określenia przedmiotu ochrony i jego granic.

Propozycja korekty granic ochrony zabytkowego obszaru poprzez jego częściowe skreślenie z rejestru zabytków

24_UU.11870 Krzepice

granica chronionego układu urbanistycznego wg opisu w decyzji nr 1128/69 o wpisie do rejestru z dn. 27.12.1969 r.

proponowany zakres ochrony oraz przebieg wschodniej granicy zgodny z historycznym podziałem na kwartały

Układ urbanistyczny miejscowości Krzepice, pow. kłobucki, woj. śląskie

Przedmiotem przeprowadzonej weryfikacji zabytku obszarowego było niewielkie miasteczko Krzepice, lokowane przez Kazimierza Wielkiego i wzmiankowane w 1357 roku, którego średniowieczny układ urbanistyczny wpisany został do rejestru zabytków decyzją WKZ w Katowicach z dnia 27 grudnia 1969 roku. Decyzja nie posiada załącznika graficznego precyzującego granice ochrony, jednak w jej rozstrzygnięciu zawarty jest opis przebiegu granic, które wyznaczają ówczesne numery parcel. Z opisu wynika, że o ile granice północna, zachodnia i południowa pokrywają się z zasięgiem historycznych kwartałów zabudowy stanowiących lokacyjny, czytelny do czasów obecnych układ przestrzenny miasta, to przebieg wschodniej granicy nie odnosi się do historycznego podziału na kwartały, a wtórna parcelacja tego terenu zatarła czytelność pierwotnego rozplanowania. Uznano zatem, że wschodni przebieg granicy ochrony ma charakter czysto hipotetyczny i wymaga skorygowania.

Wyniki przeprowadzonej analizy dostępnej ikonografii i historycznych dokumentacji wykazały, że wschodnią granicę średniowiecznego założenia urbanistycznego Krzepic powinna wyznaczać wschodnia strona pasa drogowego ul. Szkolnej. Na mapach archiwalnych z połowy XIX wieku część tego obszaru, pomiędzy dzisiejszymi ulicami Sienkiewicza, Kościuszki, Częstochowską i Szkolną, była przestrzenią otwartą, pozbawioną zabudowy. Obecnie jest to teren zabudowany budynkami mieszkalnymi o ahistorycznej, bezstylowej formie i rozluźnionym rozplanowaniu, powstałymi zapewne po wpisie obszaru do rejestru zabytków, których układ zakłóca związki przestrzenne z terenem miasta lokacyjnego. W związku z powyższym w ankiecie weryfikacyjnej zaproponowano skreślenie z rejestru zabytków wschodniej części założenia i doprecyzowanie granic jego ochrony konserwatorskiej.

Zabudowa ul. Kazimierza Wielkiego w Krzepicach

Zabytkowe Krzepice to miasto, które zachowało do dzisiaj niemal nieprzekształcony układ rozplanowania, z prostokątnym rynkiem o kompozycji osiowej, sześcioma wylotami ulic i czytelnym podziałem na kwartały. Wśród zabudowy dominuje zespół kościoła pw. św. Jakuba Apostoła wraz z ufundowanym w średniowieczu klasztorem kanoników regularnych. Towarzysząca układowi zabudowa mieszkaniowa pochodzi z XIX wieku i stanowi typowy przykład małomiasteczkowego budownictwa o zbliżonej formie i gabarytach.

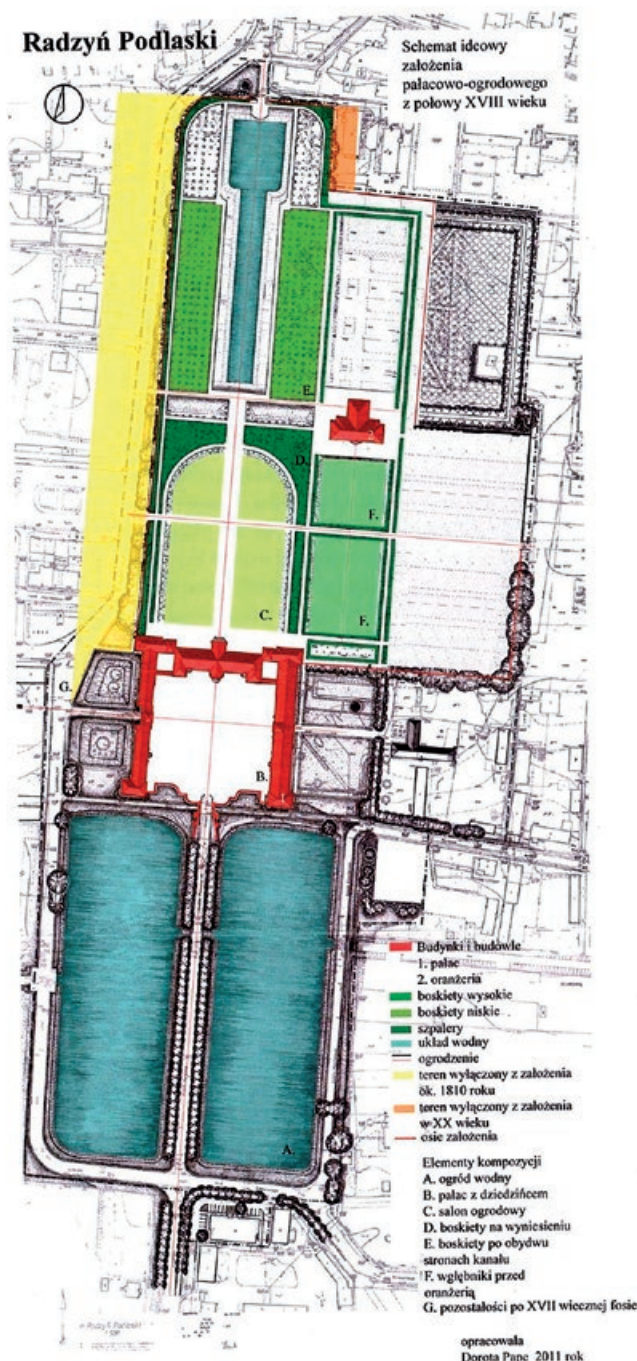
Zespół rezydencjonalno-urbanistyczny w Radzynie Podlaskim

Weryfikację wpisu obszarowego zespołu rezydencjonalno-urbanistycznego w Radzynie Podlaskim Narodowy Instytut Dziedzictwa przeprowadził w formie opracowania studialnego wykonanego na prośbę Departamentu Ochrony Zabytków MKiDN, który prowadził postępowanie administracyjne w sprawie częściowego skreślenia z rejestru zabytków tego obszaru i doprecyzowania jego granic ochrony. Decyzja WKZ w Lublinie z dnia 31.03.1967 roku wpisująca wyżej wymieniony zespół do rejestru zabytków nie opisywała w swoim rozstrzygnięciu przebiegu granic chronionego obszaru, zawierała natomiast informację, że zespół jest chroniony w granicach oznaczonych na załączonym do decyzji pla-

nie. Szkic, który dotychczas funkcjonował jako załącznik do decyzji był fragmentem planu miasta z naniesionymi, lecz otwartymi w kilku miejscach granicami obszaru zabytkowego, opisanego jako „Radzyń Podl.”. Brakowało w nim wielu podstawowych informacji, przede wszystkim tej, że formalnie jest załącznikiem do decyzji oraz kiedy i przez kogo został sporządzony. Zakreślony obszar zawierał nie tylko wskazane w decyzji zespoły: rezydencyjny (z zaznaczonym na mapie, a niewymienionym w decyzji budynkiem folwarcznym) i kościelny (z zaznaczonym domem w narożniku północno-wschodnim terenu kościelnego, także niewymienionym w decyzji), ale i fragmenty miasta na wschód i zachód od rezydencji oraz na zachód i południe od zespołu kościoła parafialnego, a także układ komunikacyjny dróg (ulice: Lubelska, Międzyrzeczka, Kościuszki i Partyzantów, na ich krótkich odcinkach). Na tej podstawie należało wnioskować, że część układu urbanistycznego Radzyna Podlaskiego była także przedmiotem wpisu do rejestru zabytków.

Celem opracowania było ustalenie, co w istocie jest przedmiotem wpisu do rejestru zabytków oraz czy i jakie przesłanki ustawowe zachodzą w odniesieniu do przedmiotowego obszaru, pozwalające na częściowe jego skreślenie z tego rejestru. Należało przy tym odpowiedzieć na pytania, które części obszaru zabytkowego utraciły wartości zabytkowe, tj. uległy trwałym przekształceniom w sposobie zagospodarowania od momentu wpisu do rejestru zabytków do chwili obecnej oraz które z nich zostały wpisane do tego rejestru w efekcie niepełnego bądź błędnego rozpoznania dziejów urbanistycznych miasta, zatem spełniają przesłankę nowych ustaleń naukowych.

Analiza treści decyzji pozwoliła na sformułowanie tezy, że w Radzynie Podlaskim wpisem do rejestru zabytków objęty został pochodzący

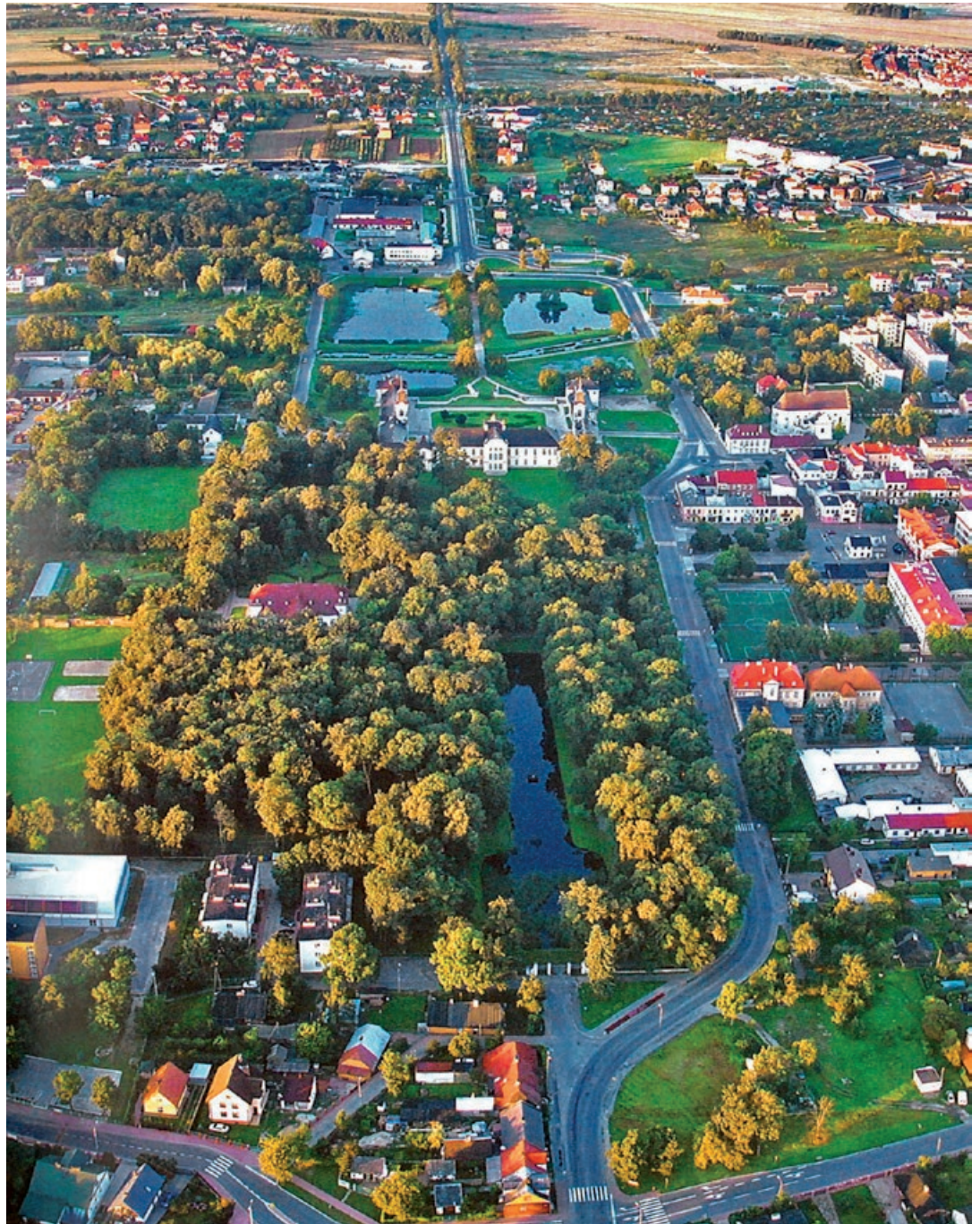

Schemat ideowy założenia pałacowo-parkowego z poł. XVIII w., reprod. z: Radzyń Podlaski. Miasto i rezydencja, pr. zb. pod red. G. Michalskiej i D. Leszczyńskiej, Radzyń Podlaski 2011, s. 122

z XVII i XVIII wieku, połączony kompozycyjnie i urbanistycznie zespół rezydencji i kościoła parafialnego. Poszczególne elementy każdego z zespołów wymienione zostały w decyzji. Do zespołu rezydencji należały: pałac z oficynami, rampa dziedzińca z bramą i mostem, oranżeria, założenie dróg i stawów przed pałacem, park. Do zespołu kościoła parafialnego należały: kościół z dzwonnica-bramą, mur cmentarny z bramkami oraz drzewostan w granicach cmentarza. W trakcie prowadzonych prac stwierdzono, że w obrębie zespołu pałacowo-parkowego występują także inne oryginalne elementy należące do historycznego założenia (mur z arkadami, budynek stajni z zespołu dawnego folwarku), a niewymienione w decyzji. Niektóre elementy, jak na przykład należąca historycznie do zespołu pałacowego kaplica pw. Aniołów Stróżów, są natomiast wpisane do rejestru zabytków indywidualnie.

Rozważając pierwszą przesłankę pozwalającą na skreślenie z rejestru zabytków, ustalono, że od chwili wpisania obszaru do rejestru do czasów dzisiejszych wartości zabytkowych nie utraciły: założenie rezydencyjno-urbanistyczne, tj. pałac z parkiem i otwartym terenem stawów, kanałem, układem dróg i grobli, budynkiem oranżerii, budynkiem folwarcznym i budynkiem dawnej stajni (ob. mieszkalnym) oraz zespół kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy. Niektóre tereny uległy pewnym przekształceniom poprzez współczesne sposoby zagospodarowania, wtórne podziały działek, wymianę substancji budowlanej, co zdegradowało bądź całkowicie zmieniło historyczny charakter i układ przestrzenny. Są to tereny na północ i północny wschód od parku (część dawnego folwarku i ogrodu) oraz teren na południe i zachód od zespołu kościoła pw. Świętej Trójcy, gdzie wzniesiono osiedle mieszkaniowe Bulwary.

Rozważając drugą przesłankę pozwalającą na skreślenie z rejestru zabytków, dotyczącą oceny zasadności skreślenia części obszaru z tego rejestru ze względu na nowe ustalenia naukowe, przeprowadzono analizę rysunku określanego jako załącznik do decyzji, biorąc pod uwagę obecną wiedzę na temat historii kształtowania i rozwoju przestrzennego miasta. Ustalono, że szkic ten stanowi kopię mapy zamieszczonej w *Studium historyczno-urbanistycznym* z 1957 roku i określanej jako „Wnioski konserwatorskie”. Mapa ta, podobnie jak treść studium, odzwierciedlała ówczesny stan wiedzy o dziejach urbanistycznych miasta, w roku wydania decyzji (1967) słabo jeszcze rozpoznanych pod względem historycznym i zabytkowym. Dlatego w wielu przypadkach w granicach wpisu nie znalazły się zarówno niektóre historyczne działki, jak i obszary o istotnym znaczeniu kompozycyjnym dla układu urbanistycznego, na przykład fragment rynku Nowego Miasta, tzw. drugiego rynku. W opracowaniu stwierdzono, że wątpliwości co do historycznego kształtu miasta zapewne istniały już w momencie wpisu, czym tłumaczy się nieodkrycie granic w miejscu lokacji pierwszego rynku oraz przecięcie granicą „w połowie” rynku drugiego. Ponadto ustalono, że nowe badania historyczne, przeprowadzone po roku 1977, które przyczyniły się do doprecyzowania zasięgu historycznego założenia miejskiego, pozwalają na korektę

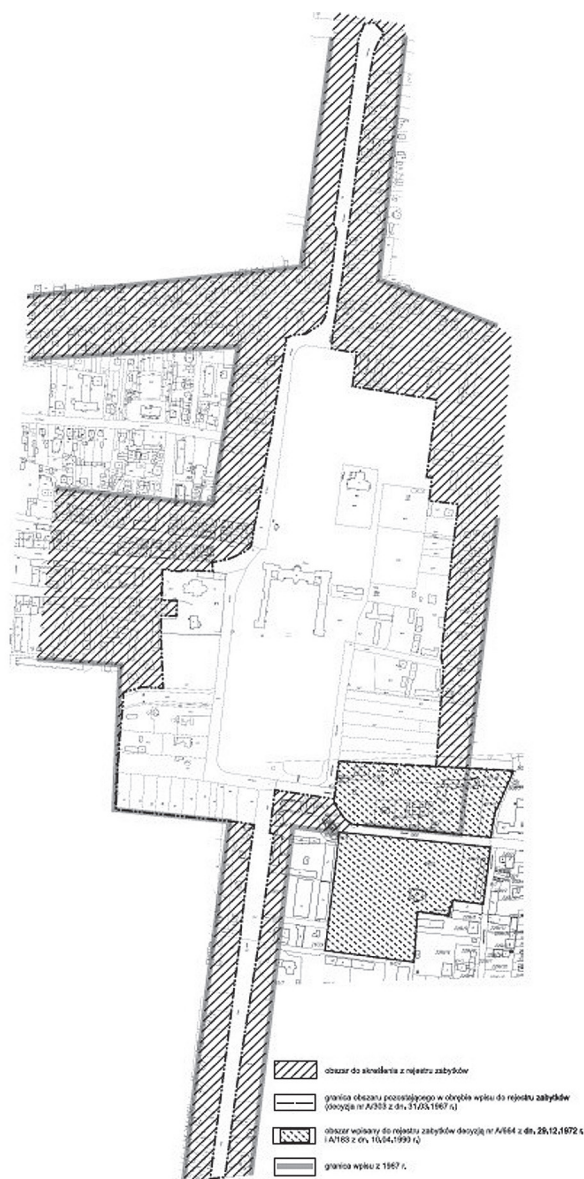
.....
Założenie pałacowo-parkowe z lotu ptaka, reprod. z: Radzyń Podlaski. Miasto i rezydencja, pr. zb. pod red. G. Michalskiej i D. Leszczyńskiej, Radzyń Podlaski 2011, s. 45

przebiegu granic wpisu do rejestru w sposób jednoznacznie oddzielający zespół rezydencjonalno-kościelny od układu urbanistycznego pozostałej części miasta. Tylko takie podejście do ochrony tego obszaru umożliwi w przyszłości dokonanie prawidłowego wpisu do rejestru samego układu urbanistycznego Radzyna Podlaskiego.

W kończącym opracowanie wniosku uznano, że należy wyłączyć spod ochrony obszary silnie przekształcone, o współczesnych formach zagospodarowania, oraz

.....

Obszary wyznaczone
do skreślenia z rejestru
zabytków

te, które znalazły się w granicach wpisu na podstawie niepełnego rozpoznania naukowego. Wyznaczono też obszar, który pozostaje w rejestrze zabytków. Jest to zespół rezydencji i kościoła wraz z istotnymi elementami układu rezydencyjno-urbanistycznego, tj. osiami północ-południe (ul. Międzyrzecka, ul. Lubelska) i wschód-zachód (od pałacu w kierunku kościoła), tworzącymi zasadniczy szkielet kompozycji przestrzennej założenia. Osie te oznaczono na załączniku do decyzji, lecz bez ich precyzyjnego zamknięcia. W przypadku pierwszej z nich zaproponowano jej przedłużenie poprzez włączenie w zakres ochrony konserwatorskiej długiego odcinka ul. Międzyrzeckiej, którą tworzy zabytkowa aleja.

Działania na rzecz upowszechniania i popularyzacji wiedzy o zabytkach w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Dnia 24 czerwca 2014 roku Rada Ministrów podjęła uchwałę nr 125/2014 w sprawie ustanowienia wieloletniego Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Program ten, którego opracowanie stanowi ustawowy obowiązek Generalnego Konserwatora Zabytków, został przygotowany i ogłoszony jako instrument wykonawczy dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. Celem głównym wdrażania Programu jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Aby osiągnąć wyznaczony cel główny, tworząc Program, przyjęto trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Wynikiem diagnozy przeprowadzonej w trzech obszarach obejmujących organizację i zadania organów ochrony zabytków w Polsce, stan zachowania zabytków

w Polsce – rolę i znaczenie form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach, a także komunikację, porozumienie i współpracę w zakresie ochrony zabytków w Polsce, było wyznaczenie w Programie 51 zadań w ramach 15 kierunków działania przyjętych do realizacji trzech celów szczegółowych.

Ważna rola we wdrażaniu Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017 przypadła Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, któremu MKiDN powierzyło do realizacji 33 zadania Programu.

Rok 2015 był pierwszym pełnym rokiem wdrażania KPOZiOnZ. NID był zaangażowany w realizację 22 zadań wskazanych przez Program (3 zadania w ramach 1. celu, 9 zadań w ramach 2. celu, 10 zadań w ramach celu 3.) (WIĘCEJ INFORMACJI ► s. 48–50).

Jednym ze wskazań diagnozy zawartej w Programie jest teza, że świadoma partycypacja społeczna w procesie reinterpretacji dziedzictwa jest elementem budowy wspólnej tożsamości, a pośrednio więzi międzyludzkich i zaufania, które ułatwia interakcję oraz współdziałanie i jest kluczowym czynnikiem rozwoju kapitału społecznego. Niestety, znajomość zabytków, zwłaszcza lokalnych, a także społeczna świadomość ich wartości nie jest wystarczająca, aby dziedzictwo mogło spełnić swoją rolę w rozwijaniu kapitału społecznego. O niskim poziomie wiedzy w tym zakresie świadczą wyniki badań społecznych wykonanych na zlecenie NID w 2015 roku. Jedynie 22,3% Polaków zadeklarowało, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy uczestniczyło w jakiegokolwiek aktywności związanej z dziedzictwem kulturowym. Co więcej, 37,1% respondentów nawet nie odpowiedziało twierdząco na pytanie, czy znają jakiś zabytek w okolicy, w której mieszkają. Jednocześnie trzeba podkreślić, że 86% Polaków stwierdziło, iż dziedzictwo kulturowe jest dla nich ważne. Ten ostatni wskaźnik daje nadzieję, że przy podjęciu odpowiednich działań uda się zwiększyć świadomość wartości zabytków oraz zaangażować obywateli do większej partycypacji społecznej w procesie interpretowania i kreatywnego wykorzystania elementów dziedzictwa, co jest warunkiem koniecznym do urzeczywistnienia potencjału dziedzictwa na rzecz rozwoju kapitału społecznego.

Od wielu już lat w Narodowym Instytucie Dziedzictwa widziano potrzebę działań upowszechniających wiedzę o zabytkach i angażujących społeczeństwo w proces aktywnego poznawania i interpretowania dziedzictwa oraz jego wartości. Upowszechnianie i popularyzacja wiedzy o zabytkach oraz budowanie świadomości potrzeby ich ochrony było od dawna jednym z priorytetów działań NID. Działania te nabrały jednak zupełnie nowego wymiaru dzięki uruchomieniu Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017. W wyznaczonych przez KPOZiOnZ zadaniach działania te znalazły swoje miejsce w kierunkach realizacji celu 3., określonego jako tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji. Do osiągnięcia tego celu wyznaczono kilka kierunków działań wynikających bezpośrednio z wniosków zawartych w diagnozie obszaru 3.

Pierwszym kierunkiem realizacji 3. celu szczegółowego KPOZiOnZ, w który w roku 2015 zaangażowany był NID, było wspieranie budowania świadomości

społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych. Działania NID w tym zakresie zaowocowały podpisaniem umowy programowej z TVP oraz umowy o współpracy z Polskim Radiem, których celem jest zwiększenie nasycenia kanałów regionalnych treściami promującymi lokalne dziedzictwo kulturowe (**WIĘCEJ INFORMACJI** ► s. 43-44).

Zostało także podpisane porozumienie pomiędzy Polskim Instytutem Sztuki Filmowej a Generalnym Konserwatorem Zabytków dotyczące opracowania i ogłoszenia corocznego konkursu na film dokumentalny budujący świadomość społeczną wartości dziedzictwa kulturowego. Na mocy porozumienia 3 września 2015 roku ogłoszono pierwszą edycję organizowanego przez NID we współpracy z PISF ogólnopolskiego konkursu filmowego „Zabytkomania”, którego celem, oprócz rozwijania pasji filmowej wśród młodych ludzi, jest upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz nawiązywanie więzi społecznej z lokalnym dziedzictwem (**WIĘCEJ INFORMACJI** ► s. 41).

Istotnym, biorąc pod uwagę diagnozę zaprezentowaną w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017, kierunkiem działania, w który zaangażowany był w 2015 roku NID była promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu. Aż 40% Polaków deklaruje, że właśnie z Internetu czerpie wiedzę o dziedzictwie lokalnym, a odsetek ten będzie sukcesywnie rósł w miarę zwiększającego się dostępu do Internetu, na co wskazują dane GUS. Internet daje możliwości interakcji odbiorcy i nadawcy komunikatu, a poza tym, dzięki stale rozwijającej się technologii, istnieje możliwość dostosowania treści komunikatu do potrzeb odbiorcy w zależności od jego lokalizacji.

W związku z powyższym w NID kontynuowane były prace związane z upowszechnianiem wiedzy o zabytkach za pośrednictwem strony internetowej www.zabytek.gov.pl i aplikacji mobilnej „Zabytki w Polsce”. W 2015 roku trwały działania związane z przygotowaniem i publikacją w Internecie opisów wybranych zabytków. Zgodnie z przyjętym planem docelowo na stronie internetowej NID www.zabytek.gov.pl będą prezentowane cyfrowe wizerunki wszystkich zabytków wpisanych do rejestru, a także szczegółowe informacje dotyczące historii obiektu, zawierające opis zabytku i jego wartości, przygotowane dla wytypowanej grupy zabytków, stanowiącej około 10% zasobu wpisanego do rejestru zabytków. W grupie zabytków, których opisy umieszczone zostaną na portalu www.zabytek.gov.pl znajdują się zabytki najbardziej spektakularne, między innymi znajdujące się w Polsce miejsca światowego dziedzictwa oraz zabytki uznane przez Prezydenta RP za pomniki historii, a także obiekty najbardziej charakterystyczne dla dziedzictwa różnych regionów Polski. W 2015 roku pracownicy NID opracowali 1221 opisów zabytków przeznaczonych do publikacji w Internecie, zaś dodatkowe 402 noty zostały pozyskane od autorów zewnętrznych.

Ostatnim kierunkiem działania wyznaczonym przez KPOZiOnZ w ramach realizacji celu 3. jest zwiększenie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego. Wszystkie zadania przewidziane w ramach tego kierunku zostały powierzone do realizacji NID. Główną ideą, która znalazła swój

wyraz w zaplanowanych zadaniach jest próba zainicjowania interakcji obywateli z dziedzictwem *in situ*, poprzez wdrożenie nowoczesnych programów edukacyjnych realizowanych bezpośrednio w miejscach dziedzictwa, które zaangażują społeczności lokalne nie tylko w proces aktywnego poznawania zabytków, ale także ich konserwacji.

Zupełnie nowym zadaniem, wyznaczonym NID w 2015 roku przez Generalnego Konserwatora Zabytków w ramach tego kierunku działań w Programie, było zorganizowanie 1. edycji konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków dla właścicieli i posiadaczy zabytków na najlepszą działalność edukacyjną angażującą obywateli w proces poznawania dziedzictwa lokalnego. Celem konkursu jest promocja działań związanych z upowszechnianiem wiedzy o dziedzictwie kulturowym i wzmocnienie świadomości społecznej dotyczącej wartości zabytków poprzez wybieranie, nagradzanie i promowanie najlepszych działań edukacyjnych podejmowanych w tym zakresie przez właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytków lub realizowanych we współpracy z nimi. Inauguracji konkursu towarzyszyła akcja promocyjna przeprowadzona w radiu i prasie. Uroczyste ogłoszenie wyników i wręczenie nagród odbyło się 5 listopada 2015 roku podczas ogólnopolskiej gali Europejskich Dni Dziedzictwa w Opolu.

Drugim zadaniem realizowanym przez NID w ramach zwiększania dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienia jego odbioru społecznego jest opracowanie materiałów edukacyjnych dla szkół w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Celem tego zadania jest wsparcie nauczycieli i wykorzystanie potencjału systemu edukacji formalnej w ważnym dziele przekazywania młodemu pokoleniu Polaków podstaw wiedzy o dziedzictwie, jego roli w kształtowaniu tożsamości i potrzeby jego ochrony. Planując w Instytucie wykonanie wyznaczonego przez Program zadania, uznano, że optymalną formą jego realizacji będzie tryb konkursowy. We wrześniu 2015 roku ogłoszono konkurs na opracowanie materiałów edukacyjnych przeznaczonych do wykorzystania przez nauczycieli podczas zajęć dydaktycznych w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Zgodnie z przyjętym regulaminem konkursu zgłoszenia zawierały propozycję scenariusza lekcji wraz z projektami dodatkowych materiałów, na przykład prezentacji multimedialnych, filmów, gier, zadań, kart pracy itp. Najlepsze scenariusze zostaną nagrodzone, a w kolejnych latach będą wykonane na ich podstawie kompletne materiały, które zostaną rozdystrybuowane wśród nauczycieli.

Kolejnym zadaniem przewidzianym w KPOZiOnZ, które NID realizował w 2015 roku była koordynacja Europejskich Dni Dziedzictwa w Polsce. NID jako ogólnopolski koordynator Europejskich Dni Dziedzictwa podjął działania mające na celu jak najszerszą promocję idei EDD, jak również wydarzeń odbywających się w ramach projektu (**WIĘCEJ INFORMACJI** ► s. 37–38).

Ostatnim zadaniem omawianego kierunku działań zmierzającym do tworzenia warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji jest organizacja i prowadzenie programu „Wolontariat dla dziedzictwa” angażującego społeczność lokalną w proces właściwego zachowania zabytków. Zgodnie z założeniami Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014–2017 ideą

tego zadania jest stworzenie ram administracyjnych umożliwiających wsparcie finansowe projektów angażujących wolontariuszy i społeczność lokalną w proces właściwego zachowania zabytków. Opracowany w NID regulamin programu zakłada, że finansowane ze środków programu obozy wolontariackie będą pomagać w zrozumieniu dziedzictwa kulturowego. Będą dawać odbiorcom okazję do aktywnego udziału w renowacji lub rewitalizacji zabytku, w nadawaniu obiektom nowych funkcji i przeznaczenia. Wspierane finansowo będą także działania prowadzące do aktywizacji społecznej poprzez popularyzację lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz włączenie wolontariuszy w prace pomocnicze przy dokumentacji i inwentaryzacji zabytków. Regulamin programu wskazuje, że promowane będą działania nastawione na długotrwałą aktywizację lokalnej społeczności i jej integrację wokół wspólnego celu, jakim jest szeroko rozumiana ochrona lokalnego dziedzictwa kulturowego, a także podniesienie kompetencji wolontariuszy i członków organizacji pozarządowych w zakresie opieki nad dziedzictwem kulturowym.

Planowanym efektem uruchomienia programu „Wolontariat dla dziedzictwa” będzie generowanie społecznego zaangażowania w poznawanie własnego dziedzictwa i w system opieki nad zabytkami oraz budowanie nieformalnych sieci współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi, samorządami, służbami konserwatorskimi, wolontariuszami i społecznościami lokalnymi. W ten sposób program przybliży osiągnięcie zarówno celu szczegółowego KPOZiOnZ (tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji), jak i celu nadrzędnego, jakim jest rozwój kapitału społecznego.

Zgodnie z decyzją Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Wolontariat dla dziedzictwa” będzie realizowany jako program własny Narodowego Instytutu Dziedzictwa, którego budżet do rozdysponowania w dotacjach na projekty realizowane w 2016 roku obejmuje 1 000 000 zł.

W ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa została także powierzona misja prowadzenia kampanii społecznej promującej Krajowy Program i, szerzej, ideę ochrony dziedzictwa. Dnia 12 września 2015 roku podczas inauguracji Europejskich Dni Dziedzictwa w Elblągu odbyło się uroczyste rozpoczęcie ogólnopolskiej kampanii społecznej pod hasłem „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość”. Na kampanię tę złożyły się emisja spotów wizerunkowych w radiu i telewizji oraz akcja informacyjna w prasie (**WIĘCEJ INFORMACJI** ► s. 44-45).

Po półtora roku wdrażania Programu śmiało można stwierdzić, że pierwsze efekty już są widoczne, co doskonale obrazuje chociażby duże zainteresowanie szczególnie młodych osób konkursem filmowym „Zabytkomania”. To zjawisko utwierdza w przekonaniu, że KPOZiOnZ zaczyna funkcjonować zgodnie z założeniami, co daje nadzieję na wzmocnienie zaangażowania społeczeństwa w proces ochrony zabytków i opieki nad nimi, dzięki któremu uda się zachować dziedzictwo dla kolejnych pokoleń.

Kampania społeczna „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość”

W 2015 roku przypadała 70. rocznica zakończenia drugiej wojny światowej. To skłoniło do pogłębionej refleksji i dyskusji na temat ochrony dziedzictwa kulturowego – dziedzictwa, które przez ostatnie siedem dekad pozwalało Polakom zachować własną tożsamość, poszukiwać korzeni i odbudować wolną ojczyznę. Z wysiłku poprzednich pokoleń powinniśmy być dumni – z ich walki o niepodległość, walki o zachowanie niemych świadków naszej historii: zabytkowej architektury, zbiorów sztuki, rodzinnych pamiątek, dziedzictwa niematerialnego.

Misją Narodowego Instytutu Dziedzictwa jest upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz popularyzowanie przedsięwzięć służących ich zachowaniu i docenieniu. Stąd pomysł na kampanię społeczną pod hasłem „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość”. Nadrzędnym celem akcji było zwrócenie uwagi i zachęcenie społeczeństwa do dbania o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe. Czym jest dziedzictwo? Zgodnie z definicją ratyfikowanej w 1972 roku Konwencji

.....
Pracownicy NID zaangażowani
w promocję kampanii społecznej
„Chroniąc zabytki – wybierasz
przyszłość”

UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego dziedzictwo to zabytki, zespoły i miejsca zabytkowe wyróżniające się wyjątkową wartością z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki. Zabytek zaś to nieruchomość lub rzecz ruchoma, część lub zespół, będący dziełem człowieka, związany z jego działalnością i stanowiący świadectwo minionej epoki lub wydarzenia.

Dziedzictwo to zasób nieodnawialny, jego wykorzystanie w duchu zrównoważonego rozwoju zapewnia mu przyszłość i możliwość korzystania z niego. Troska o dziedzictwo jest swego rodzaju decyzją, jaką przyszłość wybierzemy, bowiem dziedzictwo kulturowe od zawsze oddziałuje na rozwój społeczny i gospodarczy państwa i obywateli. Współcześnie obserwujemy prawdziwy przełom w podejściu do przeszłości, na co wpływ ma wzrost społecznego zainteresowania dziedzictwem i troska o nie. Zaangażowanie społeczne Polaków w ratowanie dziedzictwa kulturowego jest coraz bardziej widoczne, a możliwość wspierania lub wzięcia bezpośredniego udziału w tego typu działaniach jest dostępna dla każdego. Przykładem są obchodzone od 23 lat Europejskie Dni Dziedzictwa (WIĘCEJ INFORMACJI ► s. 37–38), konkurs filmowy „Zabytkomania” (WIĘCEJ INFORMACJI ► s. 41), konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków na projekt edukacyjny o dziedzictwie kulturowym (WIĘCEJ INFORMACJI ► s. 39–40). Dzięki takim programom, jak uruchomiony przez Narodowy Instytut Dziedzictwa „Wolontariat na rzecz dziedzictwa”, organizacje pozarządowe miały możliwość zrealizowania ciekawych i rozbudowanych projektów, angażujących wolontariuszy (WIĘCEJ INFORMACJI ► s. 39).

W interesie społecznym leży, by zachować dla przyszłych pokoleń owe świadectwa historii, ze względu na ich wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Warto podkreślić, że kampania „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość” skierowana była nie tylko do pasjonatów historii. Jej odbiorcą był każdy z nas, niezależnie od tego, czym się zajmuje i czym interesuje, bowiem to właśnie świadomy człowiek jest gwarantem troski o zabytki.

Kolejną ważną kwestią jest podejście społeczeństwa do zabytków. Należy przeciwdziałać uważaniu ich za ciężar, zachęcać natomiast do uznania ich za kapitał i inwestycję w przyszłość. Ludzie powinni zacząć widzieć w zabytkach dowód historii i rozwoju, jaki dokonał się przez wieki w sferze nauki, technologii i kultury. Dorobek ten powinien stanowić powód do dumy i utwierdzać w przekonaniu, że warto go pokazać całemu światu.

W tym miejscu należy pochylić się nad popularnością rodzimych zabytków wśród społeczeństwa polskiego. Z raportu Eurostatu Cultural Statistics 2011 edition wynika, że Polacy nadal zdecydowanie rzadziej odwiedzają rodzime zabytki niż nasi sąsiedzi w Unii Europejskiej; jesteśmy na siódmym miejscu od końca. Również z badań Narodowego Instytutu Dziedzictwa wynika, że połowa Polaków nie zwiedziła w ostatnim czasie żadnego obiektu zabytkowego. Często bywa tak, że

Polacy odwiedzili takie instytucje jak Luwr, British Museum czy Koloseum, a nie mieli okazji zapoznać się z zbiorem prac Witkacego znajdującym się w Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku lub podążać Szlakiem Stylu Zakopiańskiego. Wiąże się to bowiem z przeświadczeniem, że najpierw warto zobaczyć te najbardziej rozpoznawalne zabytki światowego dziedzictwa, te, o których mówi cały świat. Poprzez akcję „Chroniąc zabytki – wybierasz przyszłość” chcieliśmy popularyzować wiedzę na temat rodzimego dziedzictwa oraz zachęcić do jego poznawania.

Kampania w swoim założeniu miała trzy podstawowe kierunki. Pierwszy z nich, który możemy nazwać społecznym, dotyczył między innymi historii własnej rodziny. Nieraz zdarza się, że na strychu u dziadków znajdujemy stare fotografie, pamiętniki, pamiątki. One także są elementem dziedzictwa, które warto pielęgnować i przekazywać z pokolenia na pokolenie, stanowi ono bowiem świadectwo historii, historii znacznie nam bliższej, bo dotyczącej naszych korzeni i naszej tożsamości.

Drugi kierunek kampanii wpływać miał na działania w płaszczyźnie ekonomicznej. Ochrona dziedzictwa nierozzerwalnie związana jest z nakładami finansowymi, dzięki którym można między innymi rewitalizować zabytki. Ważne w tej materii było uświadomienie społeczeństwu, że nie tylko własnymi darowiznami można wesprzeć ochronę zabytków. Doskonałym narzędziem, pomocnym w walce o zachowanie dziedzictwa w jak najlepszej formie, są budżety partycypacyjne funkcjonujące w Polsce od 2011 roku. Dają one szansę wszystkim mieszkańcom regionu na podjęcie decyzji odnośnie tego, na co zostanie wydana część środków z budżetu publicznego. Dodatkowo pozytywnie wpływają na tworzenie tzw. społeczeństwa obywatelskiego, czyli świadomego, aktywnego i dążącego do nieustannego rozwoju regionu. Szansa na wspieranie ochrony zabytków leży również w gestii samorządów. To one inwestują w prace konserwatorskie oraz planują wydatki na edukację i popularyzację wiedzy o dziedzictwie. Tego typu kroki umożliwiają promocję i rozwój zwłaszcza mniejszych miejscowości oraz gmin. Ponadto samorządy mogą także zabiegać o przejmowanie i remontowanie zabytkowych obiektów przez prywatnych inwestorów, którzy oprócz dbania o zabytek mają możliwość prowadzenia w nim działalności turystycznej (w szczególności turystyki kulturowej – turysta oprócz zabytków nieruchomych poznaje dziedzictwo niematerialne, tj. tradycje i zwyczaje). Warto jednak podkreślić, że w celu najpełniejszej ochrony dziedzictwa potrzebna jest harmonijna współpraca wszystkich trzech podmiotów: samorządów, prywatnych inwestorów i społeczeństwa.

Ostatni kierunek działań kampanii to sfera kultury i historii, które możemy zachować dla przyszłych pokoleń właśnie poprzez ochronę dziedzictwa. Dzięki temu nasze dzieci i wnuki będą mogły na własne oczy zaobserwować zmiany, jakie zachodzą na przestrzeni lat. Przeszłość zawsze oddziałuje na przyszłość, dlatego,

.....
*Uczestnicy konkursu
 „Zabytkomania” w trakcie
 zwiedzania Warszawy*

otaczając ochroną zabytki, tworzymy silne podstawy do budowania lepszego jutra, powstałego na doświadczeniu i wiedzy minionych epok.

Kampania „Chrońąc zabytki – wybierasz przyszłość” pokazała, jak ważna jest aktywna postawa społeczeństwa wobec ochrony dziedzictwa kulturowego. Akcja miała również przypomnieć społeczeństwu, jak znaczącą rolę odgrywają ślady minionych epok w naszym codziennym życiu i pokazać, dlaczego dbanie o zabytki powinno być naszym obowiązkiem. Dużo zależy od nas samych, naszej aktywności w działaniu na rzecz dziedzictwa.

Nieocenionym wkładem w popularyzowanie idei kampanii było zaangażowanie mediów publicznych (**WIĘCEJ INFORMACJI** ► s. 44–45). Ze względu na swą wielowątkowość wzbudziła ona także duże zainteresowanie instytucji publicznych i środowisk opiniotwórczych, dzięki którym mogliśmy dotrzeć z przekazem do społeczeństwa i tym samym zachęcić do ochrony dóbr kultury i świadectw historii naszego kraju.

Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków 2015

Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków został ustanowiony przez Komitet Wykonawczy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS w 1983 roku i wpisany przez UNESCO do rejestru ważnych imprez o znaczeniu światowym. Uroczyste obchody odbywają się corocznie na całym świecie 18 kwietnia.

Ideą obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków w Polsce jest prezentowanie dóbr kultury o istotnym znaczeniu dla polskiego, europejskiego i światowego dziedzictwa kulturowego.

MDOZ to doskonała okazja do uhonorowania tych, którzy na co dzień wkładają wiele wysiłku w ratowanie zabytków i opiekę nad nimi. To wielkie święto wszystkich konserwatorów, historyków sztuki i architektury, urbanistów oraz przedstawicieli innych zawodów pracujących na rzecz ochrony zabytków, a także wszystkich właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych.

Organizatorem ogólnopolskich obchodów MDOZ jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. W ostatnich latach uroczysta gala odbyła się m.in. w kościele farnym pw. NMP Królowej Świata w Stargardzie Szczecińskim, w Muzeum w Łowiczu, w Resursie w Żyrardowie. W 2015 roku oficjalne obchody zorganizowane zostały w Białymstoku.

Dnia 21 kwietnia 2015 roku w pałacu Branickich w Białymstoku gości przywitał Adam Poliński, Wiceprezydent Miasta Białystok oraz prof. Małgorzata Rozbicka, Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Patronat honorowy nad przedsięwzięciem objęli: Generalny Konserwator Zabytków, Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Piotr Żuchowski, Marszałek Województwa Podlaskiego Mieczysław Kazimierz Baszko oraz Wojewoda Podlaski Andrzej Meyer.

W spotkaniu wzięła także udział dr hab. Małgorzata Dolistowska z Politechniki Białostockiej, która wygłosiła referat pt. „Białystok – miasto wielokrotnego zapisu”. Wykład, skierowany w dużej mierze do gości spoza województwa podlaskiego, przybliżył ciekawą historię i rozwój Białegostoku.

Zwiedzanie zabytków Supraśla podczas 2. dnia obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków

Wręczenie dyplomów laureatom konkursu „Zabytek Zadbany” przez Generalnego Konserwatora Zabytków Piotra Żuchowskiego i dyrektorkę NID Małgorzatę Rozbicką podczas gali MDOZ w Białymstoku

Głównym punktem programu było ogłoszenie wyników i wręczenie nagród w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany” (WIĘCEJ INFORMACJI ► s. 33–35).

Po uroczystej gali goście wysłuchali koncertu „Kalejdoskop barw Polski” w wykonaniu Państwowego Zespołu Ludowego Pieśni i Tańca „Mazowsze” w Operze i Filharmonii Podlaskiej – Europejskim Centrum Sztuki w Białymstoku. Podczas drugiego dnia obchodów, 22 kwietnia, uczestnicy MDOZ wzięli udział w mszy świętej w intencji polskich konserwatorów w kościele farnym – Zespole Bazyliki Archikatedralnej Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Osoby zainteresowane zabytkami i dziedzictwem Podlasia miały okazję zwiedzić najciekawsze obiekty zabytkowe Białegostoku i Supraśla.

Wystawa „Zabytek Zadbany” prezentowana podczas MDOZ 2015 w Białymstoku

5. Spotkanie Opiekunów Pomników Historii

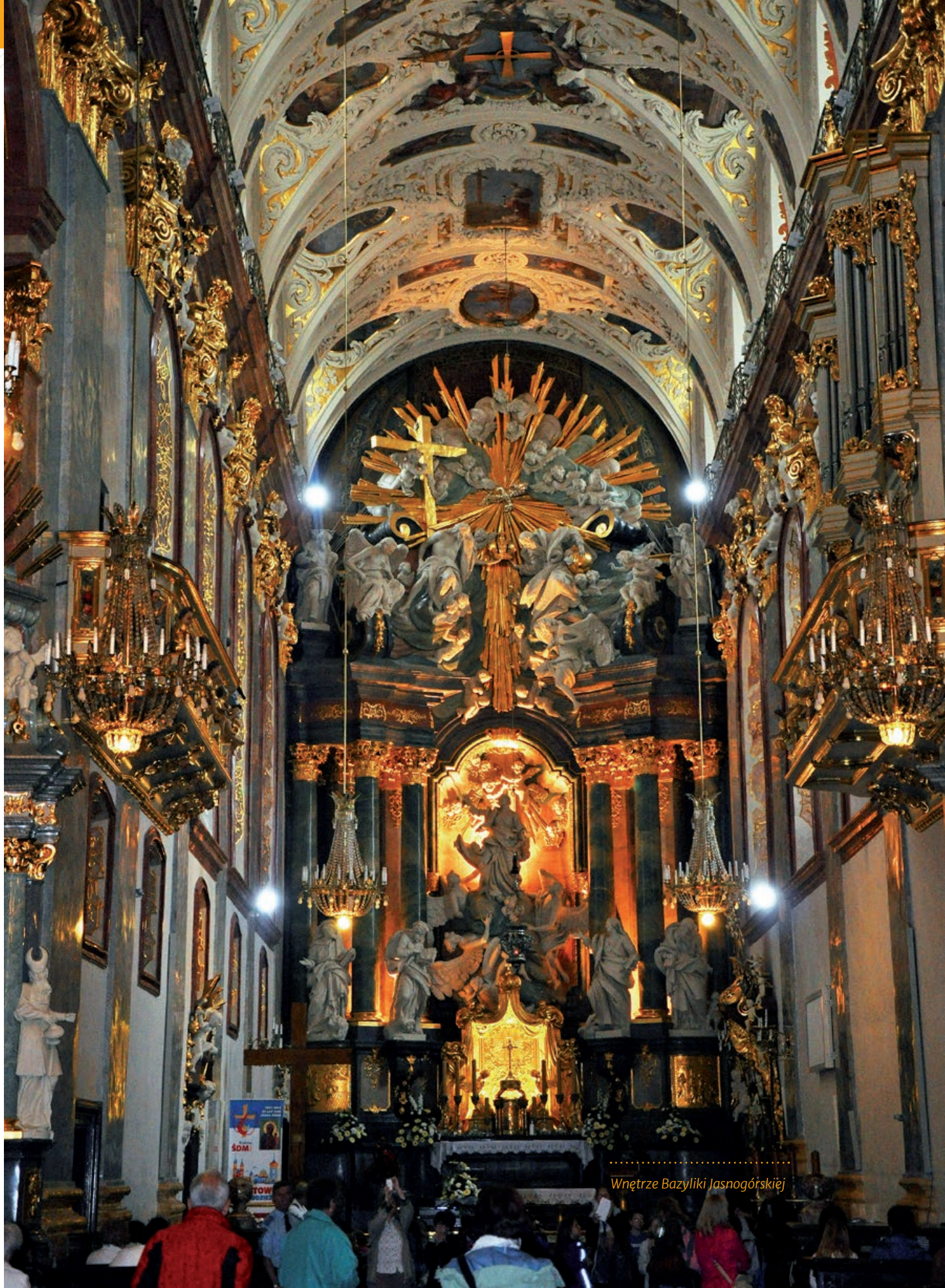
W 2015 roku Narodowy Instytut Dziedzictwa po raz piąty zorganizował Spotkanie Opiekunów Pomników Historii.

Pomnik historii to jedna z czterech form ochrony zabytków wymienionych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku. Rangę podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej odrębnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Pomniki historii ustanawiane są od 21 lat. W tym prestiżowym gronie do dziś znalazło się 60 zabytków. Z każdym rokiem lista najcenniejszych obiektów sukcesywnie się powiększa. Tworzą to elitarne grono obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, stanowiska archeologiczne oraz obiekty sakralne. To właśnie w 2015 roku w najbardziej rozpoznawalnym obiekcie sakralnym w Polsce – klasztorze na Jasnej Górze w Częstochowie – zorganizowano spotkanie właścicieli, zarządców i opiekunów pomników historii. Miejsce wy-

Zwiedzanie klasztoru na Jasnej Górze przez uczestników Spotkania Opiekunów Pomników Historii

.....
Wnętrze Bazyliki Jasnogórskiej

brano nieprzypadkowo, ponieważ spotkanie dotyczyło głównie obiektów sakralnych i sepulkralnych, których na liście pomników historii jest najwięcej (21).

W pierwszym dniu 5. Spotkania Opiekunów Pomników Historii, 26 maja 2015 roku, goście Narodowego Instytutu Dziedzictwa i ojców paulinów z Jasnej Góry mogli wysłuchać 6 referatów, które poruszały zagadnienia związane z tematem spotkania: „Rola i znaczenie statusu Pomnika Historii w praktyce opieki i zarządzania zabytkowymi obiektami sakralnymi” (WIĘCEJ INFORMACJI ► s. 33–35).

W spotkaniu właścicieli, zarządców i opiekunów pomników historii uczestniczyli przedstawiciele służb konserwatorskich, władz centralnych i samorządowych oraz środowisk naukowych, którzy poprzez swoją praktykę i wiedzę w sposób profesjonalny mogli przyczynić się do rozwiązania bieżących, nierzadko trudnych spraw związanych z tymi cennymi obiektami. Był także czas na dyskusje, podsumowania i plany na przyszłe lata.

Uczestnicy zjazdu, jak co roku, mieli okazję zwiedzić pomnik historii, w którym odbyło się spotkanie. Ojcowie paulini oprowadzili gości po klasztorze, bibliotece, kaplicach oraz rozległym otoczeniu. W drugim dniu spotkania goście, na zaproszenie władz Siewierza, zwiedzili ruiny Zamku Biskupów Krakowskich.

.....
Zwiedzanie ruin zamku biskupiego w Siewierzu przez uczestników 5. Spotkania Opiekunów Pomników Historii

Europejskie Dni Dziedzictwa 2015

„Utracone dziedzictwo”

W 2015 roku po raz 23. obchodziliśmy Europejskie Dni Dziedzictwa. Na starym kontynencie przedsięwzięcie to wpisało się na stałe w kalendarz imprez kulturalnych i jak co roku w drugi i trzeci weekend września mieliśmy okazję brać udział w wydarzeniach poświęconych dziedzictwu kulturowemu.

Tematem ostatniej edycji EDD w Polsce, zbiegającej się z 70. rocznicą zakończenia drugiej wojny światowej było „Utracone dziedzictwo”. Tak sformułowany temat miał uświadomić społeczeństwu, że straty w zasobie dziedzictwa kulturowego dotyczą każdego z nas. Mogliśmy powołać się na ogromne zniszczenia związane z wojną, zburzone zabytkowe obiekty, skradzione dzieła sztuki, zdevastowane miasta czy zrabowane kolekcje. W temat EDD równie dobrze wpisały się często zagrożone zapomnieniem rzeczy nam najbliższe – pamiątki rodzinne, zdjęcia, wspomnienia, opowiadania dziadków czy tradycje i obyczaje latami pielęgnowane przez babcię. „Utracone dziedzictwo” to również szansa na przywrócenie pamięci o wybitnych, a dziś zapomnianych Polakach, o ginących zawodach, o odchodzącej w niepamięć spuściznie poprzednich pokoleń. Nie sposób przy tej okazji pominąć te elementy dziedzictwa, które obecnie wzbogacają poczucie naszej tożsamości, jutro jednak – poprzez zapomnienie, zaniedbanie lub brak świadomości społecznej – możemy bezpowrotnie utracić.

Inauguracja Europejskich Dni Dziedzictwa z udziałem Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Małgorzaty Omilanowskiej odbyła się w Elblągu. Prezydent Miasta i Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa pełnili rolę gospodarzy wydarzenia. Podczas otwarcia – 12 września 2015 roku – organizatorzy przygotowali konferencję prasową oraz wiele atrakcji i przedsięwzięć. W całej Polsce zorganizowano 1990 wydarzeń kulturalno-edukacyjnych w 486 miejscowościach, w których udział wzięło ponad 322 tys. osób. Cieszy nas wzrost zainteresowania promocją dziedzictwa kulturowego oraz duży nacisk organizatorów na przygotowywanie wydarzeń edukacyjnych (1786). To nas wyróżnia spośród innych państw Unii Europejskiej. Europejskie Dni Dziedzictwa coraz bardziej wpisują się w świadomość społeczną Polaków, a przy tym stają się ważnym instrumentem edukacji i promocji ochrony dziedzictwa kulturowego.

Warto zwrócić szczególną uwagę na fakt, że z roku na rok odbiorcami wydarzeń organizowanych w ramach EDD są coraz młodszy ludzie. U źródeł tego budującego

*Inauguracja Europejskich
Dni Dziedzictwa z Elblągu
z udziałem Minister Kultury
i Dziedzictwa Narodowego
prof. Małgorzaty Omilanowskiej*

zjawiska leżą przede wszystkim metody, jakimi zdobywają oni wiedzę o wydarzeniach. Większość z nich korzysta z aplikacji mobilnej umożliwiającej przeszukiwanie strony www.edd.nid.pl na smartfonach, tabletach oraz innych urządzeniach przenośnych posiadających dostęp do Internetu. To ogromny przełom w komunikacji z młodym pokoleniem. Ważnym aspektem EDD ułatwiającym relacje z młodzieżą jest fakt, że wydarzenia odbywają się zarówno w dużych aglomeracjach, jak i małych miejscowościach, dzięki czemu pozwalają integrować lokalne społeczności, wzbudzają poczucie odpowiedzialności za zabytki, a przede wszystkim kształtują wśród młodego pokolenia szacunek do przeszłości. Pozwalają Polakom uświadomić sobie, jak przeszłość wpisuje się w naszą przyszłość i jak ją kształtuje. Wiedza zdobyta dzięki uczestnictwu w takich inicjatywach sprzyja angażowaniu się w dyskusje nad możliwościami ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w praktyczne działania w tej sferze. Mamy nadzieję, że tego typu projekty będą okazją do międzypokoleniowych, rodzinnych rozmów o korzeniach naszej tożsamości. Przywołają wspomnienia, nauczą szacunku, ukążą młodym ludziom właściwą hierarchię wartości. To właśnie w młodym pokoleniu drzemie największy potencjał. Zwracając uwagę na potrzebę zaangażowania się w działania, które ocalą od zapomnienia powoli odchodzące dziedzictwo, przyczynimy się być może do nawiązania emocjonalnej więzi ze spuścizną naszych przodków, a wtedy jej ochrona stanie się naturalną potrzebą.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, jako ogólnopolski koordynator, odpowiedzialny był za promocyjny i merytoryczny wymiar przedsięwzięcia. Specjaliści Instytutu przygotowali kampanię promocyjną w prasie, radiu, telewizji oraz na portalach internetowych (**WIĘCEJ INFORMACJI** ► s. 37–38). Działania marketingowe prowadzone były we wszystkich województwach, dzięki czemu dotarliśmy z informacją do wielu różnych grup społecznych. W 2015 roku NID po raz pierwszy zorganizował galę podsumowującą EDD. Dnia 5 listopada w Filharmonii Opolskiej wręczono wyróżnienia dla najbardziej zaangażowanych organizatorów wydarzeń w poszczególnych regionach Polski. Spotkanie koordynatorów regionalnych, organizatorów, władz samorządowych oraz specjalistów NID było doskonałą okazją do dyskusji na temat przyszłorocznej edycji Europejskich Dni Dziedzictwa, której tematem przewodnim będzie „Gdzie duch spotyka się z przestrzenią – świątynie, arcydzieła i pomniki”.

projekt Anna Kaszuba-Dębska

utracone dziedzictwo

12-13 i 19-20 września 2015

europejskie dni dziedzictwa 2015

www.edd.nid.pl

Oddziały Terenowe NID

Oddział Terenowy NID w Białymstoku

ul. Dojlidy Fabryczne 23, 15-565 Białystok
tel. 85 748 22 20, 748 22 22
fax 85 748 22 21
e-mail: ot.bialystok@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Gdańsku

ul. Św. Trójcy 5, 80-822 Gdańsk
tel./fax 58 301 77 12, 301 47 86, 301 75 22
e-mail: ot.gdansk@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Katowicach

ul. Mickiewicza 29, 40-085 Katowice
tel. 32 207 24 00-02
e-mail: ot.katowice@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Kielcach

ul. IX Wieków Kielc 16, lok. 13
25-516 Kielce
tel. 41 343 02 72, 301 14 31
e-mail: ot.kielce@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Krakowie

ul. Św. Tomasza 8/7, 31-014 Kraków
tel./ fax 12 429 10 11
e-mail: ot.krakow@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Lublinie

ul. Krakowskie Przedmieście 10/
Przechodnia 2/4, 20-002 Lublin
tel./fax 81 743 62 24, 743 70 88
e-mail: ot.lublin@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Łodzi

ul. Piotrkowska 272b, 90-361 Łódź
tel./fax 42 682 62 44
e-mail: ot.lodz@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Olsztynie

ul. 11 Listopada 4, 10-104 Olsztyn
tel. 89 521 26 89, 527 37 54, 521 26 90
fax 89 521 26 88
e-mail: ot.olsztyn@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Opolu

ul. Krawiecka 13, 45-023 Opole
tel. 77 423 01 74, 423 01 84
fax 77 453 65 30
e-mail: ot.opole@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Poznaniu

ul. Mielżyńskiego 27/29,
61-725 Poznań
tel./fax 61 851 73 64
e-mail: ot.poznan@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Rzeszowie

ul. Hetmańska 15, 35-045 Rzeszów
tel. 17 853 67 76
tel./fax 17 853 29 43
e-mail: ot.rzeszow@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Szczecinie

Plac Orła Białego 1, 70-562 Szczecin
tel./fax 91 433 61 67
fax 91 488 79 10
e-mail: ot.szczecin@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Toruniu

ul. Rabiańska 21, 87-100 Toruń
tel./fax (56) 663 55 88, 663 57 94
e-mail: ot.torun@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Warszawie

ul. Szeroki Dunaj 5, 00-265 Warszawa
tel./fax 22 831 16 13
e-mail: ot.warszawa@nid.pl

Oddział Terenowy NID we Wrocławiu

ul. Władysława Łokietka 11,
50-243 Wrocław
tel. 71 322 16 40
fax 71 326 69 99
e-mail: ot.wroclaw@nid.pl

Oddział Terenowy NID w Zielonej Górze

ul. Bolesława Chrobrego 16 (3/4),
65-052 Zielona Góra
tel. 68 329 14 90
fax 68 324 10 34
e-mail: ot.zgora@nid.pl

Pracownia Terenowa „Park Mużakowski” w Łęknicy

ul. Wybrzeżna 25, 68-208 Łęknica
tel./ fax 68 362 41 82
e-mail: pracownia.leknica@nid.pl

Pracownia Terenowa w Trzebinach

Trzebiny – Pałac 30A, 64-100 Leszno
tel. 65 533 03 47
e-mail: pracownia.trzebiny@nid.pl

Pracownia Terenowa w Zamościu

ul. Partyzantów 11, 22-400 Zamość
tel. 84 638 62 04
e-mail: pracownia.zamosc@nid.pl

Kontakt

Narodowy Instytut Dziedzictwa

ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
centrala: 22 826 02 39, 22 826 92 47
sekretariat: 22 826 93 52
fax: 22 826 17 14
e-mail: info@nid.pl

Zapraszamy do odwiedzenia naszych stron:
www.zabytek.pl

Wolontariat na rzecz dziedzictwa:
www.zabytek.pl/wolontariat

Europejskie Dni Dziedzictwa:
edd.nid.pl

Portal mapowy NID:
zabytek.gov.pl

Dziedzictwo niematerialne:
niematerialne.nid.pl

Park Mużakowski:
park-muzakowski.pl

Jesteśmy na Facebooku: **www.facebook.com/zabytek**
oraz na YouTube: **www.youtube.com/TVNID**

Biblioteka Narodowego Instytutu Dziedzictwa

ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa
tel. 22 826 02 39 wew. 116, 119, 118 (czytelnia)
fax: 22 826 02 39 wew. 121
e-mail: biblioteka@nid.pl
Katalog on-line:
www.zabytek.pl/pl/Biblioteka_NID/Katalogi_on_line

Raport roczny Narodowego Instytutu Dziedzictwa

2015

Opracowanie

Wioletta Łabuda-Iwaniak

Redakcja

Tadeusz Sadowski

Korekta

Anna Kucińska-Isaac

Opracowanie graficzne

Piotr Berezowski

Fotografie – Archiwum Narodowego Instytutu
Dziedzictwa, Ł. Czerchawski, L. Klupsz, P. Kobek, Z. Maczek,
A. Marconi-Betka, A. Siwek, R. Stachańczyk, W. Stępień,
Z. Szuster-Górska, A. Wawrzyńczuk, J. Włodarczyk

ISBN 978-83-63260-47-7

© Narodowy Instytut Dziedzictwa
Warszawa 2016

Druk

Expol, Włocławek
